

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

MINISTRY OF SCIENCE AND EDUCATION OF UKRAINE
KYIV NATIONAL UNIVERSITY OF CULTURE AND ARTS

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Збірник наукових праць

INTERNATIONAL RELATIONS: THEORY AND PRACTICAL ASPECTS

Collection of Scientific Papers

Випуск 16
Issue 16

Засновано у 2018 р.
Founded in 2018

КИЇВ
ВИДАВНИЧИЙ ЦЕНТР КНУКІМ

KYIV
KNUKIM PUBLISHING CENTRE

2025

Київський національний університет культури і мистецтв
Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти
Збірник наукових праць

У збірнику наукових праць висвітлюються актуальні питання міжнародних відносин, суспільних комунікацій і регіональних студій, які стосуються історико-теоретичних питань міжнародних відносин; зовнішньої політики і дипломатії; міжнародного права; світового господарства та міжнародних економічних відносин; суспільних комунікацій і лінгвістичного забезпечення міжнародної діяльності; регіональних студій, соціологічних досліджень у галузі міжнародних відносин.

Рекомендовано до друку вченою радою
Київського національного університету культури і мистецтв
(протокол № 5 від 14 листопада 2025 р.)

Головний редактор видання

Костири Інна Олександрівна – докторка політичних наук, професорка, Київський національний університет культури і мистецтв (Україна)

Заступник головного редактора

Ластовський Валерій Васильович – доктор історичних наук, професор, Київський національний університет культури і мистецтв (Україна)

Відповідальний секретар

Мищенко Алла Борисівна – кандидатка політичних наук, доцентка, Київський національний університет культури і мистецтв (Україна)

Члени редакційної колегії

Батрименко Олег Володимирович – доктор політичних наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна)

Батченко Людмила Вікторівна – докторка економічних наук, професорка, заслужена працівниця освіти України, академік Академії економічних наук України, Київський національний університет культури і мистецтв (Україна)

Лікарчук Дар'я Сергіївна – кандидатка політичних наук, доцентка, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна)

Моравець Норберт – доктор історії, ад'юнкт, Університет імені Яна Длугоша (Польща)

Наконечний Володимир Михайлович – кандидат історичних наук, доцент, Київський національний університет культури і мистецтв (Україна)

Неліпа Дмитро Васильович – доктор політичних наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна)

Пилипів Володимир Іванович – кандидат історичних наук, професор, Київський університет культури (Україна)

Фернандо Касал Бертос – доктор філософії в галузі суспільно-політичних наук, доцент, Ноттінгемський університет (Великобританія)

Адреса редакційної колегії:

Кафедра міжнародних відносин, Київський національний університет культури і мистецтв, вул. Є. Коновальця, 36, к. 920, м. Київ, Україна, 01133

тел.: +38(044) 285 88 54

сайт: international-relations.knukim.edu.ua

e-mail: international.knukim@gmail.com

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 1210 від 31.10.2023 року.

Ідентифікатор медіа: R30-01923.

Видання включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») відповідно до наказу МОН України від 30.11.2021 року № 1290 за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

Збірник відображається і реферується в наступних базах даних: **BASE, Crossref, Google Scholar, DOAJ, EuroPub, Lens, Index Copernicus, Journal Factor, ResearchBib, WORLDCAT, World Catalogue of Scientific Journals, Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського, Наукова періодика України (УРАН).**

Kyiv National University of Culture and Arts
International Relations: Theory and Practical Aspects
Collection of Scientific Papers

Collection of Scientific Papers of Kyiv National University of Culture and Arts covers the topical issues on international relations, public communications and regional studies concerning historical and theoretical issues of international relations; foreign policy and diplomacy; international law; world economy and international economic relations; public communications and linguistic support for international activities; sociological research in the field of international relations.

Recommended for Publication by the Academic Council
Kyiv National University of Culture and Arts
(Protocol no. 5 dated 14.11.2025)

Editor-in-Chief

Inna Kostyria – Doctor of Political Sciences, Professor, Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine)

Deputy Editor-in-Chief

Valerii Lastovskiy – Doctor of Historical Sciences, Professor, Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine)

Executive Editor

Alla Mishchenko – PhD in Political Sciences, Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine)

Editorial Board Members

Oleh Batrymenko – Doctor of Political Sciences, Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine)

Liudmyla Batchenko – Doctor of Economic Sciences, Professor, Honored Worker of Education of Ukraine, Academician of the Academy of Economic Sciences of Ukraine, Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine)

Daria Likarchuk – PhD in Political Sciences, Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine)

Norbert Morawiec – Doctor of History, Adjunct Professor, Jan Dlugosz University, (Poland)

Volodymyr Nakonechnyi – PhD in Historical Sciences, Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine)

Dmytro Nelipa – Doctor of Political Sciences, Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine)

Volodymyr Pylypiv – PhD in Historical Sciences, Professor, Kyiv University of Culture (Ukraine)

Fernando Casal Bértoa – PhD in Social and Political Sciences, Associate Professor, University of Nottingham (Great Britain)

Editorial Board Address:

International Relations Department, Kyiv National University of Culture and Arts, 36 Ye. Konovalets Street, off 920, Kyiv, Ukraine, 01133

Phone: +38(044) 285 88 54

Web-site: international-relations.knukim.edu.ua

e-mail: international.knukim@gmail.com

Registration of Print media entity: Decision of the National Council of Television and Radio Broadcasting of Ukraine: Decision No. 1210 as of 31.10.2023.
Media ID: R30-01923.

The Collection of Scientific Papers is included in the category "B" of the List of scientific professional editions of Ukraine in the program subject area 291 "International Relations, Public Communications and Regional Studies" by Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 30.11.21 № 1290.

The Collection of Scientific Papers is displayed in **BASE, Crossref, Google Scholar, DOAJ, EuroPub, Lens, Index Copernicus, Journal Factor, ResearchBib, WORLDCAT, World Catalogue of Scientific Journals, Vernadsky National Library of Ukraine, Scientific Periodicals of Ukraine (URAN).**

ISSN (print) 2616-745X

ISSN (online) 2616-7794

ЗМІСТ

CONTENTS

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

INTERNATIONAL RELATIONS

Міщенко Алла Борисівна, Пузач Анастасія Вікторівна Громадська адвокація в структурі зовнішньої політики України	Alla Mishchenko, Anastasiia Puhach Civic Advocacy in the Structure of Ukraine's Foreign Policy	7
Дерев'янок Ігор Петрович Фактор географічної близькості в асиметричних міжнародних відносинах	Ihor Derevianko Factor of Geographical Proximity in Asymmetrical International Relations	24
Лікарчук Дар'я Сергіївна Стратегічний державний менеджмент у міжнародних відносинах: роль anticipatory governance у формуванні політик безпеки	Daria Likarchuk Strategic State Management in International Relations: Role of Anticipatory Governance in Forming Security Policy Frameworks	36
Ратніков Максим Ігорович Теоретичні обмеження проєктування сили США в міжнародних відносинах	Maksym Ratnikov Theoretical Limitations of U.S. Power Projection in International Relations	49
Сінкевич Євген Григорович Російсько-українська війна – злам Ялтинсько-Потсдамсько- Гельсінської системи міжнародних відносин	Yevhen Sinkevych Russian-Ukrainian War – Breakdown of Yalta-Potsdam- Helsinki System of International Relations	60
Костира Інна Олександрівна Культурна дипломатія в контексті світових геостратегій	Inna Kostyria Cultural Diplomacy in the Context of Global Geostrategies	73

**МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ
ВІДНОСИНИ**

**Яцина
Вікторія Валентинівна,
Волоснікова**

**Наталія Миколаївна,
Климова**

Світлана Олегівна

*Роль етикету та дипломатії
в налагодженні міжнародних
бізнес-комунікацій і формуванні
ділового іміджу*

**INTERNATIONAL
ECONOMIC RELATIONS**

**Viktoriia Yatsyna,
Nataliia Volosnikova,
Svitlana Klymova**

*Role of Etiquette and Diplomacy
in Establishing International
Business Communications
and Forming Business Image*

85

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

**Ластовський
Валерій Васильович,
Дудар**

Світлана Костянтинівна

*Міжнародно-правова ідея
права на самовизначення
в українському національному
русі кінця XIX – початку XX ст.*

INTERNATIONAL LAW

**Valerii Lastovskyi,
Svitlana Dudar**

*International Legal Idea
of the Right to Self-Determination
in the Ukrainian National
Movement of the late 19th –
early 20th Centuries*

101

**Лікарчук
Наталія Василівна**
*Міжнародні антикорупційні
режими як фактор
трансформації національних
парламентських практик:
інституційно-нормативний
вимір*

Natalia Likarchuk
*International Anti-Corruption
Regimes as a Factor in the
Transformation of National
Parliamentary Practices:
Institutional-Normative
Dimension*

115

РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ

**Корнійчук
Любов Володимирівна**
*Еволюція зовнішньополітичної
концепції Чеської Республіки
в умовах нових геополітичних
трансформацій*

REGIONAL STUDIES

Liubov Korniiichuk
*Evolution of the Foreign Policy
Concept of the Czech Republic
under Conditions of New
Geopolitical Transformations*

130

СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

SOCIAL COMMUNICATIONS

*Губицький
Любомир Володимирович,
Мельник
Ганна Мирославівна
Реалії української культурної
дипломатії в Республіці
Польща*

*Lyubomyr Hubytskyu,
Hanna Melnyk
Realities of Ukrainian Cultural
Diplomacy in the Republic
of Poland* **152**

**МІЖНАРОДНІ
ВІДНОСИНИ**

**INTERNATIONAL
RELATIONS**

DOI: 10.31866/2616-745X.16.2025.344671
УДК 323.23:341.215.2]:327(477)

ГРОМАДСЬКА АДВОКАЦІЯ У СТРУКТУРІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Міщенко Алла Борисівна^{1а},
Пугач Анастасія Вікторівна^{2б}

¹ Кандидатка політичних наук, доцентка,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6693-6221>,
e-mail: mishenko.ab@gmail.com,

^а Київський національний університет культури і мистецтв,
вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133

² Кандидатка філософських наук, доцентка,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6003-9925>,
e-mail: Geufx@ukr.net,

^б Зігмунд Фройд Університет Україна,
Кловський узвіз, 7, Київ, Україна, 02000

Для цитування:

Міщенко, А.Б. та Пугач, А.В., 2025. Громадська адвокація у структурі зовнішньої політики України. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, 16, с.7-23. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.16.2025.344671>.

Стаття присвячена аналізу громадської адвокації, яка реалізується суб'єктами громадянського суспільства для актуалізації найбільш важливих питань і локальних проблем різного спрямування, що потребують рішень міжнародних організацій та урядів іноземних держав. Завданнями дослідження стали пошук особливостей громадянської адвокації на міжнародному рівні та її відмінність від публічної дипломатії, яку реалізує держава; визначення суб'єктів міжнародної адвокації та інструментів тиску на об'єкт прийняття рішень; окреслення на основі кейс-підходу критеріїв успіху адвокаційних кампаній та їх специфіки в реалізації зовнішньої політики країни.

Методологічною основою пропонованого дослідження є структурно-функціональний метод, який дозволив визначити основних гравців та специфіку їх функціональних можливостей від імені держави та

громадянського суспільства, які здійснюють міжнародну адвокацію; системний метод дозволяє узагальнити громадську адвокацію невідривно від загальнодержавного курсу захисту національних інтересів на глобальному рівні.

Було доведено, що після повномасштабного вторгнення Росії в Україні громадянська адвокація на міжнародному рівні посилила зовнішньополітичну стратегію нашої держави, сконцентрувавшись на адвокаційних кампаніях щодо євроінтеграції; підтримки Збройних Сил України; захисту прав і свобод громадян як всередині країни, так і закордонних українців; збору та поширення достовірної інформації про злочини агресора і притягнення його до відповідальності; боротьби з дезінформацією, яка послаблює імідж держави, тощо. Важливими акторами після 2022 року стали не лише неурядові організації та благодійні фонди, а й українська діаспора, засоби масової інформації, лідери думок та експерти, які системно, незважаючи на перешкоди та брак ресурсів, просувають проукраїнський порядок денний для прийняття важливих і часто доленосних рішень для України.

Ключові слова: адвокаційна кампанія; громадська адвокація; діаспора; євроінтеграція; міжнародна адвокація; публічна дипломатія.

Вступ

Зовнішньополітичний курс України був сформований остаточним закріпленням у Конституції держави західного геополітичного вектора, що передбачає європейську та євроатлантичну інтеграцію. З початком повномасштабного вторгнення Росії досить потужний сектор внутрішньополітичних змін, які асоціюються з діяльністю громадянського суспільства, суттєво змінив ракурс своєї діяльності. Окрім гуманітарних, безпекових і трансформаційних напрямків, неурядовий сегмент активно долучився до процесів захисту національних інтересів на міжнародній арені шляхом громадської адвокації важливих для виживання країни рішень, що потребують узгодження світових акторів, консолідації зусиль різноорієнтованих членів міжнародних організацій, а також впливу на суспільну думку іноземних країн для підтримки дій їхніх урядів на користь України.

Відповідно, дослідження спрямовано на визначення громадської адвокації в дихотомії розуміння, де виступає або процесом автономної дії окремих гравців на міжнародній арені, або залишається невід'ємною складовою зовнішньополітичного курсу України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблема дослідження міжнародної адвокатури не є новою як для вітчизняного наукового простору, так і міжнародних аналітичних пошуків. Однак значення громадської адвокатури міжнародного рівня, що реалізовується акторами громадянського суспільства, було розкрито в нечисленних публікаціях українських вчених В. Котигоренко, Л. Мазуки, А. Сичової, П. Петрова, О. Цаценко, О. Чальцевої, К. Якуніної та ін.

Серед закордонних публікацій, що актуалізували дослідження впливу адвокатури кампаній, які реалізовувала Україна та представники громадянського суспільства для прийняття важливих рішень іноземними урядами і міжнародними організаціями, варто виокремити авторів О. Ельстром, І. Екман, І. Лисичкіна, О. Лисичкіна, П. Нільсон, А. Фігель.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми

Вищезазначені аспекти дослідження адвокатури кампаній та ролі держави у цьому процесі фіксує недостатньо досліджений напрямок громадської адвокатури, яка є нетривіальним елементом публічної дипломатії. Каталізатором формування нової якості міжнародного гравця від імені українського суспільства на горизонтальному рівні після початку війни стали громадські організації, окремі індивідуальні гравці, які здатні і прагнуть впливати на суспільну думку інших країн, взаємодіяти з різними органами влади та міжнародними організаціями, створюючи безпрецедентний тиск для прийняття критично важливих рішень для України. Тому визначення ефективності та специфіки діяльності громадської адвокатури на міжнародному рівні потребує системного аналізу.

Постановка завдання дослідження

Метою дослідження цієї статті є аналіз громадської адвокатури у структурі зовнішньої політики України.

Завданнями статті є виявити особливості громадської адвокатури на міжнародному рівні та її відмінність від публічної дипломатії, яку реалізує держава; визначити суб'єкти міжнародної адвокатури та інструменти тиску на об'єкт прийняття рішень; дослідити критерії успіху адвокатури кампаній та їх специфіку в реалізації зовнішньої політики країни.

У дослідженні були використані: структурно-функціональний метод – для групування та визначення особливостей функціонування акторів міжнародної адвокатури, системний метод – для узагальнення інструментів та напрямків реалізації громадських адвокатури кампаній на міжнародному рівні для консолідації зусиль громадянського суспільства і держави, а також кейс-підхід – для виявлення критеріїв ефективності громадської адвокатури у співвідношенні із зовнішньополітичними пріоритетами держави.

Виклад основного матеріалу дослідження

Громадянське суспільство України у пострадянському розвитку набуло надзвичайно потужних рис суб'єктності. Йому вдалося не лише виокремитись у самодостатній недержавний і позабізнесовий сектор, а й набути рис впливового учасника соціально-політичного та міжнародного процесів.

Під впливом трансформації політичної системи України громадянське суспільство також змінювалося та набувало нових функціональних особливостей. Зі структур, які активно захищали права і свободи, організовували і підтримували окремі напрямки соціально-політичного та гуманітарного розвитку, вони перейшли в потужні інституційні мережі горизонтального рівня, здатні впливати на прийняття рішень органами влади різного управлінського рівня.

Як зазначає П. Петров (2019, с.109), «збільшення кількості функцій, можливостей громадянського суспільства, його інструментів здійснює якісний вплив на зовнішнє середовище й відповідно конструює позитивний зовнішньополітичний імідж транзитивної демократії», якою ми визначаємо й Україну.

Звідси стає зрозумілий контекст ролі громадянського суспільства в державі в залежності від типу політичного режиму. Адже тоталітарна система теж здатна симулювати факт наявності добровільних об'єднань громадян, які колективно взаємодіють для розвитку певних завдань, однак штучно сформовані й позбавлені реального впливу на прийняття рішень. Авторитарні режими дуже різноманітні, але користуються правилом «об'єднуйтесь і займайтесь будь-чим, окрім політики», таким чином маргіналізуючи та суттєво обмежуючи громадський активізм. І лише перехідні/гібридні/транзитні (від авторитарних до демократичних) та сталі демократичні режими свідомо наділяють правами та можливостями впливу, а часто й легально закріплюють повноваження громадянських організацій щодо вироблення, прийняття та реалізації державно-політичних рішень.

Як зауважує К. Якуніна (2025, с.38), розкриваючи можливості громадянського суспільства у реагуванні на ключові загрози національній безпеці України після 2022 року, «функціонування громадянського суспільства забезпечує контроль за владою, сприяє прозорості політичних процесів, формуванню громадської думки та мобілізації громадян до захисту суспільних інтересів». Таким чином, найчастіше реалізуються партисипативні особливості діяльності неурядових об'єднань у таких напрямках, як самоорганізація і волонтерство, гуманітарна допомога та підтримка постраждалих, співпраця з органами влади й моніторинг і контроль за ними з метою подолання ко-

рупційних ризиків, документування злочинів та захист прав людини з метою притягнення до відповідальності злочинців на міжнародному рівні тощо. Поряд із визначеними векторами діяльності важливими для українських громадських організацій стали також протидія дезінформації та міжнародна адвокація, які є не менш масштабними та мобілізаційними для громадськості у виявленні активізму на рівні зовнішньополітичних завдань держави.

О. Цаценко (2024b, с.100-101) підкреслює, що «громадська адвокація сприяє соціальній згуртованості та солідарності, об'єднуючи різних людей і спільноти навколо спільних цінностей і цілей, зокрема маргіналізовані спільноти відстоюють свою гідність, видимість і права, кидаючи виклик домінуючим нормам і створюючи більш інклюзивне та справедливе суспільство», що забезпечує просування та артикуляцію нових цінностей і поглядів у різні суспільства та цивілізації.

Таким чином, адвокаційна діяльність громадського сектору, спрямована на вирішення певного питання або проблеми, яка залежить від рішення ключових осіб іноземної держави, міжнародної організації або наднаціональної інституції, є типом формального й неформального тиску на об'єкт (мішень) для отримання бажаного результату.

Вдалою є теза А. Сичової (2020, с.332), що стратегія адвокації, яку практикують НУО, спрямована на виправлення дисбалансу відносин через мобілізацію громадської думки і створення політичного тиску навколо певних питань. Цей дисбаланс полягає в тому, що влада інколи не має інтересу до певних питань, актуальних проблем, будучи опосередковано залученою до розуміння процесів на рівні локальних груп, тому цей вакуум нейтралізують через адвокацію громадські організації або групи інтересу. А на міжнародному рівні ситуація ще складніше, адже доводиться через горизонтальні взаємодії тиснути багатоаспектно для прийняття рішень у питаннях, які не є основою стратегічного управління іноземного уряду або міжнародної організації.

На основі зібраних даних вдалося виділити основні інструменти громадської адвокації на міжнародному рівні, які окремо або комплексно застосовують громадські організації для посилення «голосу» країни і ключової проблеми:

- збір підписів;
- електронні петиції;
- масові акції: мітинги, демонстрації, протести, пікети, навіть розважальні події, презентації тощо;
- організація заходів різного рівня із залученням експертів, лідерів думок, представників влади;

– участь у роботі органів влади різного рівня в іноземних інституціях для консультацій, вироблення спільних позицій, надання та висвітлення аргументуючої інформації;

– підготовка і поширення достовірних даних та агітаційних повідомлень для формування/посилення громадської думки і ключового повідомлення представникам влади окресленого об'єкта тиску;

– інформаційний тиск у соціальних мережах у рамках медійної кампанії тощо.

А. Сичова (2020, с.332-333) також звертає увагу на специфічні тактики неурядових об'єднань у процесі реалізації адвокаційних дій:

1. Інформаційна політика, тобто здатність переміщати політично корисну та актуальну інформацію у простір із найбільшим впливом.

2. Символічна політика, тобто здатність використовувати символи, архетипи або дії, що знаходять відгук і підтримку у відповідній аудиторії.

3. Залучення впливових гравців або ресурсів для посилення впливу.

4. Політика підзвітності. Неурядові структури прагнуть перетворити за яви політиків на реальні можливості для дотримання політики підзвітності.

Відповідно, міжнародна адвокаційна кампанія України як держави концентрується в основному на активній участі в роботі міжнародних організацій (ООН, ОБСЄ, Рада Європи), які є майданчиком впливу на уряди інших держав через формальні види співпраці, вироблення та прийняття важливих міжнародних рішень. Окремо варто згадати про неформальний приватний тип взаємовідносин з уповноваженими представниками урядів інших держав, що посилюють кон'юнктуру атмосферу актуалізації проблеми на різних рівнях держави – об'єкта тиску. Ключовими темами на сучасному етапі співпраці є безпека та гарантії безпеки, просування євроінтеграції, підтримка прав і свобод людини, допомога Україні в подоланні наслідків агресії, обмеження можливостей (санкції індивідуальні, проти режиму та економіки) для подальшого накопичення ресурсів агресором, притягнення до відповідальності винних у вчиненні воєнних злочинів та викраденні українських дітей тощо.

Відповідно, «повномасштабна російська агресія вимагає зміни пріоритетних напрямів публічної дипломатії від брендингу до політичної адвокації оборонних потреб, що передбачає посилення підтримки України у світі шляхом широкого інформування громадськості за кордоном про російські злочини, стійкість та героїзм українців, протидії російській дезінформації,

проведення швидких кампаній реагування на російські гібридні атаки та консолідації зусиль забезпечення широкої світової підтримки та конкретних дій партнерів для протидії загарбникам» (Мазука, 2024, с.189).

Тобто держава є ключовим гравцем міжнародної адвокації щодо просування національних інтересів відповідно до стратегії її зовнішньої політики. Поряд із державними інститутами влади, які уповноважені на реалізацію міжнародної співпраці, активними учасниками стають громадські організації, лідери думок, церковні діячі, ЗМІ, політичні партії та діаспора.

О. Чальцева (2021, с.104) позначає, що роль громадянського суспільства у мережевих конструкціях публічного партнерства залежить від рівня інституціоналізації цього виду акторів і від поведінкової стратегії держави по відношенню до суспільства. Багатогранність учасників неурядового сектору, які прагнуть активно діяти в межах адвокаційних кампаній на міжнародному рівні, вказує на необхідність держави розглядати такі дії як частину публічної дипломатії в реалізації зовнішньої політики.

Наприклад, діаспора має власні представницькі можливості вчиняти пряму адвокацію, яка співвідноситься і здатна артикулювати з національними інтересами та цінностями країни перебування. О. Мазука підкреслює, що після повномасштабного вторгнення діаспора українців набула нового зразка, зокрема:

«під закордонними українцями ми будемо розуміти такі групи: українську діаспору, автохтонних українців, українців, що мають статус «закордонний українець», трудових мігрантів та членів їхніх сімей – українців, що перебувають за кордоном з українським паспортом з метою працевлаштування або вже працюють, освітніх мігрантів та членів їхніх сімей – українців, які здобувають освіти за кордоном і залишаються там на довгі терміни» (Мазука, 2023, с.560).

Варто підкреслити, що ключовими «напрямами діяльності закордонних українців у публічній дипломатії сьогодні є: утримання інтересу до України у світовому інформаційному просторі; донесення правди світовій спільноті про війну в Україні та протидія дезінформації; адвокація українських інтересів у світі та розбудова міжнародної коаліції на підтримку України та захист від російської агресії» (Мазука, 2024, с.193), а також відповідальне і масштабне волонтерство. Таким чином, НУО закордонних українців (Світовий Конгрес Українців (СКУ), Європейський Конгрес Українців (ЄКУ), Український конгресовий комітет Америки, Конгрес українців Канади, Об'єднання українців Польщі, Об'єднання українських організацій у Німеччині, Спілка

Української Молоді та інші) виступає потужним союзником не лише держави, а й неурядових об'єднань у здатності консолідуватись навколо вирішення важливих проблем та реалізації єдиної зовнішньополітичної діяльності.

Роль української діаспори як актора міжнародної адвокації визначається й А. Фігелем та ін. (Fihel et al., 2025), який вказує, що «мобілізація діаспори була приголомшливою... активісти діаспори... взяли на себе весь спектр завдань, від організації демонстрацій та кампаній зі збору коштів до пошуку житла та роботи, і, не в останню чергу, розширення можливостей діаспорної спільноти та зміцнення міжорганізаційної співпраці».

Найбільшими адвокаційними кампаніями діаспори є започатковані Світовим Конгресом Українців всесвітні ініціативи, зокрема EnergizeUkraine, Ukraine In NATO, StandWithUkraine, UnitewithUkraine, які співвідносяться із напрямками реалізації національних інтересів сучасних викликів нашої держави, а саме: підтримка євроінтеграційних та євроатлантичних прагнень, масштабування військової та технічної допомоги, формування сталих можливостей відновлення країни, а також інформаційна протидія російській дезінформації і посилення позитивного іміджу України.

Так, Н. Чабан та О. Ельстром (Chaban and Elgström, 2023) вказують, що «власні наративи України можуть відрізнитися від наративів за межами України. ... ЄС має пояснювати та мотивувати свою політику (...), водночас прислухаючись до критики, яка виникає», особливо в боротьбі із пропагандою, яку транслюють російські чиновники та медіа на теренах ЄС.

П. Нільсон та І. Екман (Nilsson and Ekman, 2024) визначають унікальність дій України крізь призму співпраці громадської адвокації та публічної дипломатії на міжнародній арені, де «український випадок ілюструє, що ефективна стратегічна комунікація тісно пов'язана з послідовними діями, єдністю суспільства, політичною стратегією та національною ідентичністю».

Також варто згадати про Українську Національну платформу Форуму громадянського суспільства Східного партнерства, що прагне «посилення інституційної спроможності громадських організацій впливати на порядок денний реформ та міжнародну політику України в частині, що стосується Східного партнерства..., сприяння набуттю членства України в Європейському Союзі» (Сидорук, 2025, с.107). У цьому статусі УНП виступає як партнер і союзник держави, але, дихотомічно співпрацюючи з інститутами влади щодо євроінтеграції, паралельно здійснює контроль із дотримання нею термінів та напрямків вимог європейської бюрократії для пришвидшення реформ всередині країни.

Відповідно, пріоритети Платформи на 2025 рік:

1. Сприяння євроінтеграційним процесам в Україні, зокрема відкриттю та просуванню виконання переговорних кластерів.

2. Участь у формуванні політики Східного партнерства на період після 2025 р. та адвокація включення пріоритетів відбудови і європейської інтеграції України до політики.

3. Адвокація посилення міжнародної підтримки України.

4. Посилення взаємодії з організаціями громадянського суспільства, а також владою, бізнесом та експертним середовищем задля відбудови України.

5. Посилення спроможності організацій громадянського суспільства та об'єднання їх зусиль навколо УНП для досягнення стратегічних цілей платформи (Сидорук, 2025, с.108).

Роль ЗМІ також суттєво змінилась, адже вдалося розвернути українські медіа у бік не просто статиста повідомлень внутрішньої та зовнішньої політики, а й долучити до розслідувань великої кількості злочинів і диверсій, вчинених агресором на території нашої держави. Найбільшим кейсом стали розслідування авіатрощі літака Малайзійських авіаліній МН17 у 2014 році над Донбасом, де роль osint-розслідувачів стала важливим аргументом визначення не тільки виконавців злочину, а і його замовників. Таким чином, медіа стають акторами адвокаційних кампаній для посилення міжнародної суб'єктності держави й забезпечення контролю дій влади всередині політичної системи.

Благодійні фонди міжнародного рівня («Карітас України», Фонд «Повернись живим», Фонд «Повернути життя до Чернігова», Children of Heroes та багато інших) координують та організовують міжнародну допомогу як для підтримки населення окремих регіонів, Збройних Сил України, так і турботи про українців, які вимушено втратили житло та виїхали в безпечні країни.

Також варто згадати про такі організації, як Українська асоціація «Міжнародна Амністія», «Центр громадянських свобод», що працюють над захистом прав людини як в Україні, так і за її межами, та багато інших, чия діяльність посилює загальний «голос» України на міжнародній арені. Громадські адвокаційні кампанії «FREE AZOV», «F16», «Leopard» стали українськими загальнонаціональними каталізаторами суспільної консолідації громадян, діаспори, військових та влади у прийнятті рішень різними міжнародними акторами щодо забезпечення позитивного результату для України.

І. Лисичкіна та О. Лисичкіна (Lysychkina I. and Lysychkina O., 2024) вважають, що «завдяки підготовці, спритності та креативності українські комунікатори і стратеги привели стратегічні комунікації своєї країни до фази зупиненої війни на фронті дезінформації ... важливість підходу до стратегічних комунікацій як до зусиль усього уряду та суспільства не можна недооцінювати».

Відповідно, у результаті дослідження вдалося структурувати ключових акторів, здатних реалізовувати міжнародну адвокацію, яка прямо співвідноситься зі стратегією зовнішньої політики держави. Поряд із державою, яка впроваджує міжнародну адвокацію крізь призму публічної дипломатії, потужним гравцем посилення тиску в захисті національних інтересів держави у світовому просторі стало громадянське суспільство, яке має розгалужений формат гравців.

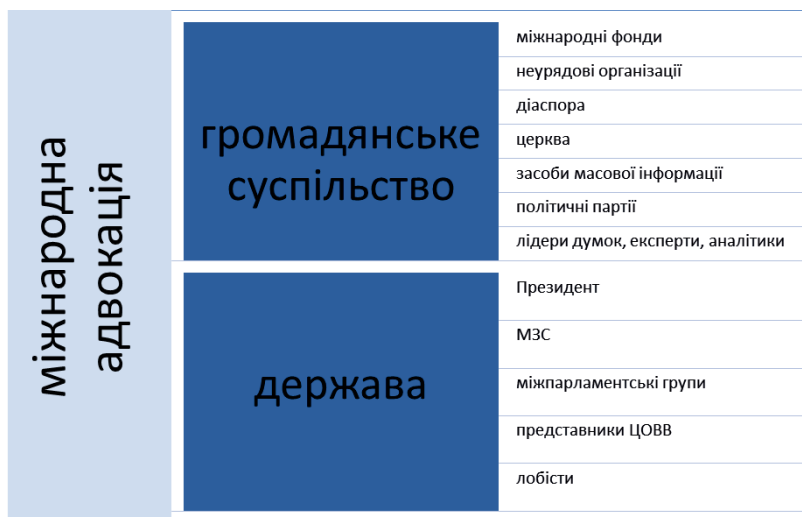

Схема 1. Суб'єкти реалізації міжнародної адвокації

Джерело: складено авторками на основі зібраних даних

Варто сказати, що громадська адвокація у структурі реалізації зовнішньої політики не завжди призводить до бажаного результату. Часто адвокаційні кампанії навіть із потужними голосами, великим громадським тиском не здатні вирішити проблему. Так, численні акції та дії української влади і громадського сектору всередині країни і поза її межами не сприяли реалізації кампанії 2022 року «Закрите небо», яка розпочалась відразу після початку повномасштабного вторгнення. Як зазначають аналітики, це прохання про застосування «потужної військової системи активної багатошарової оборони НАТО проти балістичних ракет та ударних бойових літаків Active Layered Theater Ballistic Missile Defence (ALTBMDB)» (Шевченко, 2022) здатне було очистити повітряний простір України та захистити від руйнувань. У відповідь на цю кампанію НАТО

залишалось непорушним, але все ж вдалося спрямувати членів Альянсу до думки про передачу Україні систем ППО Patriot, а також літаків F-16.

Ще одна ініціатива «Геть Росію з ООН», яка передбачала позбавлення РФ права займати місце в Радбезі ООН як правонаступниці СРСР, не отримала гідної оцінки як на рівні бюрократичного апарату міжнародної організації, так і ключових її учасників (США, Китаю).

Важливим аспектом громадської адвокації, яка суттєво відрізняється від державної публічної політики, де є бюджетне планування та відкриті джерела підтримки, громадянське суспільство в міжнародній адвокації має суттєве обмеження ресурсів. Зокрема, «брак фінансування та ресурсів може обмежити масштаби та вплив ініціатив з адвокації..., а пошук стійких джерел фінансування та ефективне використання наявних ресурсів стають критично важливими аспектами подолання цієї проблеми» (Цаценко, 2024а, с.206). Сюди ж відноситься і нездатність окремих категорій вільно виїжджати за кордон, а саме експертів, аналітиків, вузьких спеціалістів, для просування важливих тем, що вимагають рішень урядів іноземних держав.

Висновки

Таким чином, громадські організації стали потужними акторами горизонтального тиску на міжнародній арені в таких напрямках, як безпека, екологія, соціальна та культурна адвокація, прискорення євроінтеграції.

З початком повномасштабного вторгнення українські громадські організації виступили потужними гравцями просування ідей та питань допомоги для України на безлічі міжнародних майданчиків, а ключовим інструментом здійснення впливу на суспільну думку громадян та урядів різних держав світу стала громадська адвокація, яка набула потужного голосу поряд із формальними діями нашої держави.

Міжнародна адвокація українських ГО в контексті війни є полем співробітництва із ключовим союзником та партнером – державою в особі основних представників влади. Водночас внутрішньополітичний ракурс співпраці дещо змінюється у бік опанування, критики та контролю за діями влади для вирішення нагальних питань або реалізації реформ.

Наведені кейси міжнародних адвокаційних кампаній свідчать про неоднозначність та значні ресурси, які вони вимагають для ефективності, але завжди існує загроза суб'єктивного ставлення лідерів держав, політичної кон'юнктури у структурі урядів держави або системи прийняття рішень міжнародними організаціями.

Подальший аналіз цієї теми буде спрямовано на дослідження критеріїв успішності міжнародних громадських адвокаційних кампаній України та інших держав.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Мазука, Л., 2023. Закордонні українці. В: *Діалектика національно-громадянського і етнічного в українському соціумі*. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, с.558-589.
- Мазука, Л., 2024. Закордонне українство в системі публічної дипломатії України. *Політичні дослідження*, [e-journal] 2 (8), с.184-202. <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2024-2-9>
- Петров, П., 2019. Громадянське суспільство як ендегенний чинник формування зовнішньополітичного іміджу транзитивної демократії. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*, [e-journal] 11 (2), с.103-110. <https://doi.org/10.15421/351923>
- Сидорук, Т.В., 2025. Громадянське суспільство в країнах Східного партнерства. В: О.В. Шершньова, ред. *Громадянське суспільство у процесі вирішення конфліктів: досвід ЄС для України*. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», с.101-109.
- Сичова, А.О., 2020. НУО та практика ADVOCACY в глобальному циклі розробки політичних рішень. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*, [e-journal] 3 (9), с.327-338. [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-3\(9\)-327-338](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-3(9)-327-338)
- Цаценко, О., 2024а. Громадсько-політична адвокація: підходи до вивчення в сучасному науковому дискурсі. *Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії*, [e-journal] 53, с.206-211. <https://doi.org/10.30970/PPS.2024.53.24>
- Цаценко, О., 2024б. Громадянська адвокація в умовах сучасних політичних трансформацій. В: *Сучасна українська держава: вектори розвитку та шляхи мобілізації ресурсів*. Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції. Одеса, Україна, 30 квітня 2024р. [online] Одеса: Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, с.100-102. Доступно: <<http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/19648/1/Tzatsenko.pdf>> [Дата звернення 20 серпня 2025].
- Чальцева, О.М., 2020. Роль громадянського суспільства у проектуванні публічної політики в Україні. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія: Політичні науки*, [e-journal] 5, с.102-107. <https://doi.org/10.31558/2617-0248.2020.5.10>
- Шевченко, В., 2022. Що означає термін «закрите небо» й чому НАТО не «закриває» небо над Україною. *АрміяInform*, [online] 5 березня. Доступно:

<<https://armyinform.com.ua/2022/03/05/shho-oznachaye-termin-zakryte-nebo-j-chomu-nato-ne-zakryvaye-nebo-nad-ukrayinoyu/>> [Дата звернення 20 серпня 2025].

Якуніна, К., 2025. Ефективне реагування на загрози національній безпеці: можливості для громадянського суспільства. В: О.В. Шершньова, ред. *Громадянське суспільство у процесі вирішення конфліктів: досвід ЄС для України*. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», с.38-42.

Chaban, N. and Elgström, O., 2023. Russia's war in Ukraine and transformation of EU public diplomacy: challenges and opportunities. *Journal of European Integration*, [e-journal] 45 (3), pp.521-537. <https://doi.org/10.1080/07036337.2023.2190107>

Fihel, A., Homel, K., Jaroszewicz, M., Lesińska, M. and Bentz, A.-S., 2025. Diaspora at war: mobilization of the Ukrainian diaspora in the first 2 years of the Russian full-scale invasion. *Journal of Refugee Studies*, [e-journal] 38 (3), pp.704-721. <https://doi.org/10.1093/jrs/feaf006>

Lysyckina, I. and Lysyckina, O., 2024. Communicating (In)Security in Ukraine. *Connections: The Quarterly Journal*, [e-journal] 23, pp.11-22. <https://doi.org/10.11610/Connections.23.1.06>

Nilsson, P.-E. and Ekman, I., 2024. "Be Brave Like Ukraine": Strategic Communication and the Mediatization of War. *National Security and the Future*, [e-journal] 25 (1), pp.21-64. <https://doi.org/10.37458/nstf.25.1.2>

REFERENCES

Chaban, N. and Elgström, O., 2023. Russia's war in Ukraine and transformation of EU public diplomacy: challenges and opportunities. *Journal of European Integration*, [e-journal] 45 (3), pp.521-537. <https://doi.org/10.1080/07036337.2023.2190107>

Chaltseva, O.M., 2020. Rol hromadianskoho suspilstva u proiektuvanni publichnoi polityky v Ukraini [The role of civil society in the design of public policy in Ukraine]. *Bulletin of the Vasyl' Stus Donetsk National University. Series Political sciences*, [e-journal] 5, pp.102-107. <https://doi.org/10.31558/2617-0248.2020.5.10>

Fihel, A., Homel, K., Jaroszewicz, M., Lesińska, M. and Bentz, A.-S., 2025. Diaspora at war: mobilization of the Ukrainian diaspora in the first 2 years of the Russian full-scale invasion. *Journal of Refugee Studies*, [e-journal] 38 (3), pp.704-721. <https://doi.org/10.1093/jrs/feaf006>

Lysyckina, I. and Lysyckina, O., 2024. Communicating (In)Security in Ukraine. *Connections: The Quarterly Journal*, [e-journal] 23, pp.11-22. <https://doi.org/10.11610/Connections.23.1.06>

Mazuka, L., 2023. Zakordonni ukraintsi [Ukrainians Abroad]. In: *Dialektyka natsionalno-hromadianskoho i etnichnoho v ukrainskomu sotsiumi* [The Dialectics of the National-Civic and Ethnic in Ukrainian Society]. Kyiv: Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the NAS of Ukraine, pp.558-589.

Mazuka, L., 2024. Zakordonne ukrainstvo v systemi publichnoi dyplomatii Ukrainy [Ukrainians Abroad in the System of Ukraine's Public Diplomacy]. *Political Studies*, [e-journal] 2 (8), pp.184-202. <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2024-2-9>

Nilsson, P.-E. and Ekman, I., 2024. "Be Brave Like Ukraine": Strategic Communication and the Mediatization of War. *National Security and the Future*, [e-journal] 25 (1), pp.21-64. <https://doi.org/10.37458/nstf.25.1.2>

Petrov, P., 2019. Hromadianske suspilstvo yak endohennyi chynnyk formuvannia zovnishnopolitychnoho imidzhu tranzytyvnoi demokratii [Civil society as endogenous factors in the formation of the foreign policy image of transitive democracy]. *Philosophy and political science in the context of modern culture*, [e-journal] 11 (2), pp.103-110. <https://doi.org/10.15421/351923>

Shevchenko, V., 2022. Shcho oznachaie termin "zakryte nebo" y chomu NATO ne "zakryvaie" nebo nad Ukrainoiu [What does the term "closed skies" mean and why does NATO not "close" the skies over Ukraine]. *ArmiiaInform*, [online] 5 March. Available at: <<https://armyinform.com.ua/2022/03/05/shho-oznachaye-termin-zakryte-nebo-j-chomu-nato-ne-zakryvaye-nebo-nad-ukrayinoyu/>> [Accessed 20 August 2025].

Sychova, A.O., 2020. NUO ta praktyka Advocacy v hlobalnomu tsykli rozrobky politychnykh rishen [NGO and Advocacy practice in the global cycle of development of political decisions]. *Expert: Paradigm of Law and Public Administration*, [e-journal] 3 (9), pp.327-338. [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-3\(9\)-327-338](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-3(9)-327-338)

Sydooruk, T.V., 2025. Hromadianske suspilstvo v krainakh Skhidnoho partnerstva [Civil society in the Eastern Partnership countries]. In: O.V. Shershnova, ed. *Hromadianske suspilstvo u protsesi vyrishennia konfliktiv: dosvid YeS dlia Ukrainy* [Civil society in conflict resolution process: the EU experience for Ukraine]. Ostroh: Ostroh Academy National University Publishing House, pp.101-109.

Tsatsenko, O., 2024a. Hromadsko-politychna advokatsiia: pidkhody do vyvchennia v suchasnomu naukovomu dyskursi [Civic and political advocacy: approaches of the study in contemporary scientific discourse]. *Visnyk of the Lviv university. Philosophical Political studies*, [e-journal] 53, pp.206-211. <https://doi.org/10.30970/PPS.2024.53.24>

Tsatsenko, O., 2024b. Hromadianska advokatsiia v umovakh suchasnykh politychnykh transformatsii [Civic advocacy in the context of modern political transformations]. In: *Suchasna ukrainska derzhava: vektory rozvytku ta shliakhy mobilizatsii resursiv* [Modern Ukrainian state: vectors of development and ways of resource mobilization]. Proceedings of the VII All-Ukrainian scientific and practical conference. Odesa, Ukraine, April 30, 2024. [online] Odesa: South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky, pp.100-102. Available at: <<http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/19648/1/Tzatsenko.pdf>> [Accessed 20 August 2025].

Yakunina, K., 2025. Efektyvne reahuvannia na zahrozy natsionalnii bezpetsi: mozhlyvosti dlia hromadianskoho suspilstva [Effective response to threats to national security: opportunities for civil society]. In: O.V. Shershnova, ed. *Hromadianske suspilstvo u protsesi vyrishennia konfliktiv: dosvid YeS dlia Ukrainy* [Civil society in conflict resolution process: the EU experience for Ukraine]. Ostroh: Ostroh Academy National University Publishing House, pp.38-42.

Надійшла: 25.08.2025; Прийнята: 29.09.2025;
Стаття була вперше опублікована онлайн: 28.11.2025

CIVIC ADVOCACY IN THE STRUCTURE OF UKRAINE'S FOREIGN POLICY

Alla Mishchenko^{1a},
Anastasiia Puhach^{2b}

¹ PhD in Political Sciences, Associate Professor,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6693-6221>,
e-mail: mishchenko.ab@gmail.com,

^a Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine,

² PhD in Philosophical Sciences, Associate Professor,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6003-9925>,
e-mail: Geufx@ukr.net,

^b Sigmund Freud University Ukraine,
Kyiv, Ukraine, 02000

This article is devoted to the analysis of civic advocacy carried out by civil society actors with the aim of drawing attention to important issues and local problems of different directions that require responses from international organisations and foreign governments. The main objectives of the study are to define specific features of civic advocacy at the international level and to determine its differences from public diplomacy conducted by the state; to outline actors involved in international advocacy and tools used to influence decision-making processes; based on a case study approach, to analyse the criteria for successful advocacy campaigns and their peculiarities in the implementation of the country's foreign policy.

The methodological basis of the offered study is a structural-functional approach, which makes it possible to identify the main actors and the specific features of their functional capacities on behalf of the state and civil society engaged in international advocacy; a systemic method enables the generalisation of civic advocacy as an integral part of the national course aimed at protecting national interests at the global level.

It is proven that at the international level, following Russia's full-scale invasion of Ukraine, civic advocacy significantly strengthened the foreign policy strategy of our state, focusing on the European integration; support for the Armed Forces of Ukraine; the protection of citizens' rights and freedoms both within the country

and among Ukrainians abroad; the collection and dissemination of reliable information about the aggressor's crimes and efforts to hold it accountable; countering disinformation that undermines the country's international image. Since 2022, the key actors have included not only non-governmental organisations and charitable foundations, but also the Ukrainian diaspora, mass media, opinion leaders and experts who consistently promote pro-Ukrainian agenda aimed at facilitating critical and often fateful decisions for Ukraine in spite of obstacles and limited resources.

Key words: advocacy campaign; civic advocacy; diaspora; European integration; international advocacy; public diplomacy.

DOI: 10.31866/2616-745X.16.2025.344680
УДК 327.8-025.56:[911.3:32

ФАКТОР ГЕОГРАФІЧНОЇ БЛИЗЬКОСТІ В АСИМЕТРИЧНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Дерев'янка Ігор Петрович

*Кандидат історичних наук, доцент,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2908-6405>,
e-mail: derevianko_ip@ukr.net,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
Відрадин пр-т, 4, Київ, Україна, 02000*

Для цитування:

Дерев'янка, І.П., 2025. Фактор географічної близькості в асиметричних міжнародних відносинах. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, 16, с.24-35. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.16.2025.344680>.

У статті розкривається фактор географічної близькості, його вплив на асиметричні відносини. В умовах зростання глобальної взаємозалежності і непередбачуваності одним із головних чинників, що визначає значення асиметрії, є географічний, який є основою для комплексних досліджень відносин між різними за потенціалами держав. Мета дослідження полягає у здійсненні наукової рефлексії, орієнтованої на критичний аналіз фактора географічної близькості. Для досягнення поставленої мети були використані порівняльно-історичний, кількісні та якісні методи, геополітичний аналіз, системний підхід, які дозволили окреслити теоретичні аспекти і значення географічної близькості в асиметричних відносинах. Під час проведення дослідження був застосований геополітичний аналіз, який дозволив зосередитись на вивченні просторових аспектів асиметричних відносин, включаючи географічні, історичні, економічні та безпекові чинники. Порівняльно-історичний метод дав змогу проаналізувати відносини між кількома парами держав-сусідів із різними рівнями асиметрії і визначити спільні та відмінні риси впливу географічної близькості на слабшу сторону в цих відносинах. Використання комбінації кількісних і якісних методів

дозволило глибше зрозуміти природу асиметричної взаємодії між країнами-сусідами та її наслідки. Наукова новизна дослідження полягає в аналізі чинника географічної близькості в асиметричних відносинах, який відіграє величезну роль у формуванні динаміки влади. Загалом географічний фактор детермінує і направляє процеси і явища та впливає на практику асиметричних міжнародних взаємодій. До того ж він суттєво позначається на характері, ефективності відносин, особливо між країнами-сусідами. І хоча сьогодні регіони стають більш відкритими завдяки взаємодії у масштабах світу, сусідні держави залишаються точками найбільш інтенсивного контакту. Тож наслідки асиметричної взаємодії більш відчутні і яскраво виражені саме між суміжними країнами, одна з яких значно потужніша за іншу.

Ключові слова: географічна близькість; асиметричні відносини; асиметрія; держави-сусіди; суміжні держави.

Вступ

На тлі посилення процесів конфронтації у світовій політиці під дією різних факторів перманентно оновлюються зміст і характер міжнародних відносин, що спонукає держави до створення відповідних механізмів для захисту національних інтересів.

Російська збройна агресія проти України поставила під сумнів певні теорії міжнародних відносин, уявлення про вічний мир між державами та надала нового імпульсу в дослідженні відносин між суміжними державами. Ці відносини, будучи домінантними в історії цивілізації, включають широкий спектр взаємодії – від збройного протистояння до мирного співіснування. Між ними формуються відносини довіри і ворожнечі, співпраці та конфліктів.

Світ після холодної війни – дедалі більше асиметричний, в якому асиметрія використовується як інструмент влади, а інтереси і навіть ідентичність перебувають під загрозою зовнішніх сил. В умовах сучасних і непередбачуваних реалій одним із головних факторів, що визначає значення асиметрії, є географічний, який має безпосередній практичний сенс і є підґрунтям для комплексних досліджень відносин між різними силами. Прояви асиметрії помітні не лише між країнами-сусідами, одна з яких значно потужніша за іншу, проте наслідки асиметрії більш відчутні і яскраво виражені саме між країнами зі спільними кордонами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

У науковому середовищі останнім часом теоретичним аспектам асиметричної взаємодії держав приділяється все більше уваги. Дослідження, присвячені методології аналізу асиметричних відносин, створюють основи розуміння складної природи відносин між неспівмірними по силі акторами,

але при цьому виразно прослідковується недостатня поглибленість розроблення багатьох питань, особливо фактора географічної близькості в асиметричних відносинах.

Варто відзначити працю «Асиметричні сусіди та міжнародні відносини. Життя у тіні слонів», яка є масштабною науковою розвідкою і присвячена двостороннім відносинам між суміжними державами, одна з яких обов'язково володіє більшим потенціалом і уособлює переважаючу силу. Використовуючи низку тематичних досліджень з усіх континентів, автори цієї книги (Я. Роберг, Н. Парк, Т. Классен, Джавад Х. Куреші, Й. Сулейман, Ч. Конте, Д. Кертін, Д. О'Салліван, Н. Морріс, Ф. Лабарр, П. Жолікер) аналізують проблеми, які постають перед державами, які мають спільні кордони із набагато більшими сусідами, та політику, яку вони розробляють, щоб врахувати цю асиметрію. У дослідженні розкривається низка сценаріїв, в яких одна або кілька менших країн мають керувати відносинами з набагато більшим сусідом чи сусідами. Діапазон асиметричних пар є широким і різноманітним, включаючи приклади відносин Того з Ганою, Монголії з Китаєм і Колумбії із Бразилією, а також більш відомі приклади, такі як Канада і Сполучені Штати Америки або Австралія та Нова Зеландія (Roberge, Park and Klassen, 2023).

Чималий внесок у вивчення асиметрії міжнародних відносин зробив американський політолог Б. Уомак (Womack, 2003; 2004; 2006; 2008; 2010; 2012; 2016), ґрунтовні праці якого розкривають базову структуру асиметрії міжнародних відносин, сутність багатосторонньої асиметрії, регіональних асиметричних відносин, особливості балансування асиметричних взаємодій.

Серед вітчизняних науковців, які досліджували багатогранні аспекти асиметричних відносин, на окрему увагу заслуговують праці Г. Перепелиці, Н. Осташ, З. Міщук, М. Розумного, В. Фісанова, М. Капітоненка.

Формулювання цілей статті

Мета дослідження полягає у здійсненні наукової рефлексії, орієнтованої на критичний аналіз фактора географічної близькості й усвідомлення теоретичного знання про асиметрію відносин між країнами-сусідами.

Виклад основного матеріалу дослідження

Географія є вагомим фактором у визначенні важливості країни в міжнародній політиці. Він може зміцнити стратегічну цінність малої держави завдяки своїй близькості до великої держави або розташуванню поруч із важливими торговими шляхами. Географічний фактор детермінує і направляє процеси і явища та впливає на практику асиметричних міжнародних взаємодій. До того ж він суттєво позначається на характері, ефективності відно-

ДЕРЕВ'ЯНКО ІГОР ПЕТРОВИЧ
ФАКТОР ГЕОГРАФІЧНОЇ БЛИЗЬКОСТІ
В АСИМЕТРИЧНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

син, особливо між країнами-сусідами. І хоча сьогодні регіони стають більш відкритими завдяки взаємодії у масштабах світу, сусідні держави залишаються точками найбільш інтенсивного контакту.

Географічна близькість визначає характер, інтенсивність, щільність відносин між державами, впливає на формування стереотипів взаємного сприйняття. Звичною практикою взаємодії між суміжними державами є використання особливостей, вигод географічного положення, спільної транспортної інфраструктури. Територіальна близькість та спільні прикордонні проєкти спонукають держави-сусідів до поглибленої торговельно-економічної співпраці та дипломатичної взаємодії (Roberge, Park and Klassen, 2023; Walt, 1987).

Сильніші країни-сусіди, володіючи більшими ресурсами, мають кращі можливості для вигідних інвестицій до слабкіших країн, просування своїх політичних, економічних інтересів. Водночас слабкіші країни також отримують певні вигоди від співпраці з потужнішими сусідніми країнами. І все ж ці відносини не носять симетричний характер.

Могутніші держави-сусіди зазвичай віддають перевагу двостороннім відносинам зі своїми слабкішими суміжними державами, оскільки в цих випадках їх домінування буде більш значним і рельєфно вираженим (Womack, 2003; 2004; 2006).

Спільні кордони з великою і непередбачуваною країною вимагають від менших держав чималої концентрації уваги на зовнішньополітичних кроках сильнішої держави-сусіда, які можуть нести виклики і загрози національній безпеці (Thayer, 2011).

Для розуміння значення фактора географічної близькості у контексті асиметричних відносин необхідно з'ясувати сутність асиметрії міжнародних відносин. Поняття асиметрії, її чинників є одними з найважливіших елементів до концептуального осмислення природи міжнародних відносин.

У сфері міжнародних відносин не існує абсолютної рівності розрізнених у геополітичному просторі суб'єктів різного рівня організованості та впливовості. В такому контексті природно вести мову про іманентно властиву міжнародним відносинам асиметричність.

Загалом асиметрія міжнародних відносин як складне багатогранне явище є результатом впливу низки факторів, які відповідно відбиваються на формуванні нової структури взаємодій суб'єктів міжнародної системи та окреслюють подальший напрямок її трансформації. Отже, асиметрія визначає образ міжнародних відносин, стає все більш поширеним явищем у дослідженнях відносин між великими і малими акторами (Womack, 2004; 2006).

Запропоновану американським політологом Б. Уомаком теорію асиметрії можна розглядати в цілому як презентацію альтернативного погляду на міжнародну політику. Теорія передбачає, що нерівності між країнами можуть породжувати суттєві відмінності у поглядах сильніших і слабкіших країн у двосторонніх відносинах. Ці нерівності можуть породжувати неправильне розуміння намірів іншої сторони, що може призвести до замкнутого кола непорозумінь, які зрештою можуть викликати конфлікт (Womack, 2016).

Розглядаючи асиметричні міжнародні відносини як аналітичну категорію, відмінну від відносин між рівними державами, варто акцентувати увагу на факторах, що створюють нерівність між державами.

У сфері міжнародних відносин асиметрія потенціалів створює переваги, дає владу великим державам, тоді як менші стають залежними і вразливими. Наявність такої переваги однієї сторони над іншою і обумовлює асиметрію. Тож теорія асиметрії – це розрахункова теорія, яка зважає переваги різних можливостей держав у сфері міжнародних відносин (Mkuti, 2022).

Асиметрія між партнерами є виміром, який може вплинути на управління відносинами. Вона є не поодиноким явищем, а результатом різниці в показниках могутності між державами, що спричиняє численні відмінності у культурі, владі та їх компетенції.

Асиметричні міжнародні відносини можна інтерпретувати як сукупність зв'язків і взаємовідносин між нерівними по силі та впливу політичними суб'єктами, наслідками яких може бути зверхнє ставлення, погрози, порушення балансу в торговельно-економічній сфері (особливо чітко простежується у відносинах між Китаєм і його сусідніми державами).

Слабка та сильна сторони зазвичай значно відрізняються одна від одної за різними параметрами: площею території, чисельністю населення, забезпеченістю природними ресурсами, обсягом ВВП, військовим потенціалом, рівнем участі у світовій політиці. Ці атрибути можуть дати сильнішим державам важелі впливу на глобальну політику, міжнародні відносини і тим більше на політику слабкіших суміжних держав (Womack, 2012; 2016).

Серед вчених-міжнародників прийнято вважати, що асиметричні державні відносини призводять до нерівних відносин між учасниками, і в малих держав менше вибору у відносинах із більшими, ніж в останніх у відносинах із меншими.

Велика країна, маючи суттєву перевагу практично над усіма суміжними державами (приміром США, Китай, Росія), формує власну реальність крізь призму політичних амбіцій та культурного неокolonіалізму.

Географічна близькість та інтенсивність співпраці є одними з головних індикаторів асиметрії у міжнародних відносинах. Фактор географічної близькості спричиняє або можливі тертя, або ж винятково багатобічючі можливості для економічного зростання. Тож прояви асиметрії особливо помітні при географічній близькості. Тоді як використання поняття асиметрії для аналізу двосторонніх відносин між географічно віддаленими країнами з низькою інтенсивністю контактів важливе лише в контексті відносин із впливовими глобальними акторами.

Загалом при відсутності активної взаємодії між державами, особливо в ситуації, коли вони не мають спільних кордонів і їх розділяють чималі відстані, асиметрія як важлива характеристика міжнародних відносин у цілому не втрачає практичний сенс, але у контексті викликів і загроз національній безпеці її рівень впливу близький до мінімуму.

Цілком очевидно, що при географічній віддаленості асиметрія хоча і не втрачає свого значення, але вона не становить великої загрози. Китай практично не являє собою загрози суверенітету, територіальній цілісності географічно віддаленим державам (приміром країнам Африки, Південної Америки, Європи), тоді як сусідні держави – В'єтнам, М'янма, Лаос, країни Центральної Азії, – потерпаючи від «географічної тиранії», відчують тягар асиметрії у відносинах з азійським велетнем.

Китай, переконаний у своїй перевазі, вдається до небезпечних кроків у спірних територіальних водах Південно-Китайського моря, створюючи загрозу економічним інтересам Філіппін, В'єтнаму, Індонезії, Малайзії та Брунею. Китай як найбільший гегемон у регіоні висуває свої претензії майже на все Південно-Китайське море, яке є каналом для щорічної глобальної торгівлі на понад 3 трлн доларів США.

Чимало дослідників-міжнародників, аналітиків стверджують, що «заклякування» Пекіном своїх менших сусідів обумовлено зміною балансу сил на його користь, зростаючою військовою силою, розширенням національних інтересів та наростанням націоналізму у країні (Tolentino and Nam, 2015).

Розбудова відносин між державами-сусідами, що мають спільне багатогранне історичне минуле, насичене розмаїттям подій, не завжди позбавлена гострих проблем. Навіть чималі переваги однієї держави в економічній і військово-політичній сферах над сусідніми державами не завжди дозволяють їй забезпечити реалізацію своїх амбітних планів і цілей, а, навпаки, найчастіше виступають джерелом побоювань і навіть ворожості з їх боку. І тому процес утвердження могутнішої держави в якості регіонального лідера відбувається далеко не просто. Важко сказати, наскільки асиметрія, що

спостерігається в регіоні, є усвідомленою політикою, але ця політика поки що тільки сприяє запеклому протистоянню.

Велика і мала держави формують між собою відносини, виходячи із власних інтересів, розбіжність яких впливає на характер їхньої взаємодії. Асиметрія визначає комплексний і складний характер між нерівними силами, збільшує потенційну турбулентність при виникненні протиріч. Незважаючи на наявність різниці у військово-політичній, торговельно-економічній та інвестиційній сферах, країнам вдається за взаємного бажання спрямовувати відносини в добросусідське русло завдяки культурній близькості та великому історичному досвіду взаємодії, зразком можуть слугувати відносини між країнами-сусідами – В'єтнамом і Китаєм. Проте всі намагання меншої сторони запропонувати більший паритетний діалог переважно завершуються асиметричними односторонніми та недружніми діями з більшої сторони (Thayer, 2011).

Асиметричні відносини між суверенними суміжними державами здатні розвиватися в мирному ключі, але якщо будуть відкалібровані таким чином, щоб уникнути загрози державному суверенітету з боку сильнішої сусідньої держави. Саме у відносинах із РФ Україні за роки незалежності так і не вдалося розвинути доброякісну асиметрію або її мінімізувати. Як наслідок, найбільший сусід, знехтувавши принципами і нормами міжнародного права, переконаний у власній величезній перевазі, розв'язав широкомасштабну війну проти суверенної Української держави.

Майже всі відносини РФ із суміжними державами (окрім КНР) за визначенням є асиметричні, в яких одна країна явно домінує над іншою. Асиметрія, яка склалась у відносинах між Росією і державами на пострадянському просторі, набула гіпертрофованих форм. Проте асиметрія може нівелюватися в межах ЄС, де між націями існують міцні зв'язки, такі як спільна валюта, наднаціональні законодавчі, виконавчі та судові механізми (Wivel and Steinmetz, 2010).

Беручи до уваги різноманітність регіональних ситуацій і ролі регіональних держав, відносини між неспівмірними по силі суміжними державами не виглядають простими. На думку Б. Уомака, спільною особливістю для всіх регіональних держав-лідерів є «центричність уваги». Приміром, ПАР перебуває в асиметричних двосторонніх відносинах з усіма сусідніми країнами – Намібією, Ботсваною, Зімбабве, Есватіні і Мозамбіком, а також з анклавом Лесото, для яких відносини з ПАР мають стратегічне значення. ПАР є уособленням більшої сили, тоді як сусідні держави меншої. Тобто ПАР більша за площею, кількістю населення, має суттєві переваги у військовій, економічній сферах.

У цих двосторонніх відносинах вплив ПАР є суттєвим і очевидним, і таким чином зацікавленість її партнерів у відносинах (тобто сусідніх держав) є більшою, ніж зацікавленість у цьому африканського гіганта. Оскільки всі країни взаємодіють між собою, ці відносини не ізольовані одні від одних і утворюють певну схему (Womack, 2006, p.10). Тож слабкіші держави, перебуваючи у ризикованому становищі, досить уважно і навіть підозріло сприймають будь-які дії більш потужної сусідньої держави.

Більша і менша держави-сусіди взаємодіють у міжнародній системі, у якій великі держави становлять меншість, а середні та малі – більшість, і, незважаючи на формальне визнання загальних принципів міжнародного права, вони діють в умовах невизначеності та непередбачуваності, що ускладнює вибір зовнішньополітичної стратегії в асиметричній взаємодії. У результаті кожен учасник міжнародної системи змушений робити свої кроки з огляду на непередбачувану поведінку інших учасників. Особливої гостроти це питання набуває в асиметричних відносинах між суміжними державами (Walt, 1987).

Своєрідною квінтесенцією загального сприйняття сусідства з більшою і сильнішою державою є висловлення колишнього прем'єр-міністра Канади П'єра Трюдо (1968–1979 та 1980–1984), який під час виступу у вашингтонському Національному прес-клубі 1969 р., образно змальовуючи двосторонні відносини, зазначив, що «жити поруч зі США – це однаково, що бути в ліжку зі слоном: не має значення, наскільки він дружелюбний і терплячий, кожен його рух відчувається дуже добре» (Roberge, Park and Klassen, 2023).

Загалом відносини між США і Канадою розглядаються як позитивний приклад класичних асиметричних відносин, які є взаємовигідними, асиметрично взаємозалежними і зрештою зорієнтовані на поглиблення співпраці і подолання наявних або потенційних протиріч. Хоча безпека більше не є проблемою між сусідніми державами, конфлікт інтересів проте не втрачає своєї актуальності. Канада схильна бути надчутливою до американських жестів у цих взаємодіях, тоді як Сполучені Штати приділяють менше уваги своєму північному сусіду.

Канада, гостро відчуваючи свою вразливість у відносинах зі США, вміло керує цими складними асиметричними двосторонніми відносинами, щоб пом'якшити ефект асиметрії та просувати свої соціально-економічні інтереси.

Не завжди держави-сусіди є співмірними за сукупними показниками могутності, що дає можливість сильнішим державам діяти в односторонньому порядку, нав'язуючи слабкішим власну модель розвитку відносин. Тож між державами існує певний ступінь асиметрії. Відсутність еквівалентних намі-

рів у взаємодії між не рівними по силі сусідніми державами часто створює напругу у відносинах між ними, що позбавляє їх взаємної користі.

Асиметричні відносини, відповідно до концепції асиметрії, розробленої Б. Уомаком, не є тимчасовим збігом обставин. Серйозна асиметрія потенціалів країн не дозволяє говорити про їх рівну вагу та вплив на систему міжнародних відносин і передбачає підходи до відносин та принципово різні оцінки дій другої сторони. Незважаючи на стабільність подібної моделі відносин, серйозними викликами для неї може стати поява нових протиріч, досвіду подолання яких у сторін поки що не було. Інший чинник нестабільності – втручання в усталені асиметричні відносини третьою стороною.

Крім того, асиметрія міжнародних відносин не є сталою величиною. Вона схильна в різні періоди як зростати, так і зменшуватись, що впливатиме на характер відносин між нерівнозначними партнерами.

Безумовно, різниця потенціалів є одним із визначальних факторів визначення характеру відносин між країнами та їхнього місця на світовій арені. У будь-якій сфері двосторонніх відносин здобутки або втрати слабкішої сторони будуть значно суттєвішими, ніж для сильнішої. Зростання розриву у військовій, економічній, технологічній сферах між великими і малими державами викликає стурбованість насамперед у малої сили та породжує неоднакові наслідки. Якщо асиметричні відносини стали реальністю між двома сусідніми країнами, для слабкої ці відносини посідають центральне місце у зовнішньополітичних пріоритетах, при цьому вона найчастіше буде проявляти алармістські настрої щодо дій сильнішої. Сильна сторона, навпаки, зосереджена на взаємодії з набагато більшим числом акторів і, відповідно, менш зосереджена на відносинах зі слабкою, прагнучи визначати їх у своїй політиці однозначно або як дружні, або як ворожі, щоб уникнути додаткових ускладнень (Womack, 2016).

Тож нерівнозначні сили, які перебувають у стійких асиметричних відносинах, виходять із різних зовнішньополітичних пріоритетів. Більші сусідні держави у списку своїх стратегічних пріоритетів ставлять менші сусідні держави на нижчу позицію, які, зі свого боку, змушені надавати цим відносинам стратегічного значення.

Висновки

Отже, одне із центральних місць у концепції асиметричних відносин посідає географічний фактор. В якості основоположного моменту асиметрії виступають стійкі взаємозв'язки з географічно близькими державами, а також відносини в частині використання переваг та вигод географічного фактора.

Рівень асиметрії, її ефект залежать від географічної близькості, яка збільшує потенційну загрозу і значущість асиметрії у відносинах, тоді як географічна віддаленість зменшує небезпечні симптоми асиметрії, і в цій ситуації вона не є важливим предметом аналізу. Тобто в цілому немає сенсу оцінювати асиметричні відносини між державами (якщо одна з них не впливовий полюс сили, який прагне відстоювати свої інтереси в різних регіонах світу) з погляду їх симетричності чи асиметричності, якщо вони географічно віддалені, не мають спільних інтересів, спірних питань і щільність співпраці є у край низькою.

Держава, яка перебуває на вищому рівні розвитку і володіє більш потужним потенціалом, порівнюючи із сусідніми державами, визначатиме порядок денний двосторонніх відносин із сусідньою державою і відіграватиме помітну роль у регіоні, впливаючи на політику сусідніх держав. Все це унеможлиблює встановлення відносної симетрії у відносинах між нерівнозначними акторами як у військово-політичній, так і в торговельно-економічній сферах.

Перспективним напрямом тематики вбачається дослідження чинників багатосторонньої асиметрії, управління відносинами неспівмірних держав, що стає загальною і все більш важливою проблемою.

REFERENCES

- Mkuti, S., 2022. Asymmetry Theory and Practical Application in US-Kenya Counterterrorism. *East African Journal of Education and Social Sciences*, [e-journal] 3 (6), pp.149-165. <https://doi.org/10.46606/eajess2022v03i06.0246>
- Roberge, I., Park, N. and Klassen, T., eds., 2023. *Asymmetric Neighbors and International Relations Living in the Shadow of Elephants*. London: Routledge.
- Thayer, C., 2011. The Tyranny of Geography: Vietnamese Strategies to Constrain China in the South China Sea. *Contemporary Southeast Asia*, [online] 33 (3), pp.348-369. Available at: <<https://muse.jhu.edu/article/468544>> [Accessed 12 March 2025].
- Tolentino, E. and Ham, M., 2015. The entrapment of asymmetry: the Philippines between the US and China. *Bandung: Journal of the Global South* [e-journal] 2 (20), pp.2-20. <https://doi.org/10.1186/s40728-015-0016-8>
- Walt, S., 1987. *The Origins of Alliances*. Ithaca: Cornell University Press.
- Wivel, A. and Steinmetz, R., eds., 2010. *Small States in Europe: Challenges and Opportunities*. London: Routledge.
- Womack, B., 2003. Asymmetry and systemic misperception: China, Vietnam and Cambodia during the 1970s. *Journal of Strategic Studies*, [e-journal] 26 (2), pp.92-119. <https://doi.org/10.1080/01402390412331302995>

- Womack, B., 2004. Asymmetry theory and China's concept of multipolarity. *Journal of Contemporary China*, [e-journal] 13 (39), pp.351-366. <https://doi.org/10.1080/1067056042000211942>
- Womack, B., 2006. *China and Vietnam: The Politics of Asymmetry*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Womack, B., 2008. China as a Normative Foreign Policy Actor. CEPS Working Document No. 282/January 2008. *Centre for European Policy Studies*. [online] Available at: <<https://aei.pitt.edu/11662/1/1607.pdf>> [Accessed 14 March 2024].
- Womack, B., 2010. *China Among Unequals Asymmetric Foreign Relationships in Asia*. [e-book] Singapore: World Scientific. <https://doi.org/10.1142/7627>
- Womack, B., 2012. Asymmetry and China's Tributary System. *The Chinese Journal of International Politics*, [e-journal] 5 (1), pp.37-54. <https://doi.org/10.1093/cjip/pos003>
- Womack, B., 2016. *Asymmetry and International Relationships*. New York: Cambridge University Press.

Надійшла: 09.06.2025; Прийнята: 01.08.2025;
Стаття була вперше опублікована онлайн: 28.11.2025

FACTOR OF GEOGRAPHICAL PROXIMITY IN ASYMMETRICAL INTERNATIONAL RELATIONS

Ihor Derevianko

*PhD in Historical Sciences, Associate Professor,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2908-6405>,
e-mail: derevianko_ip@ukr.net,
State University "Kyiv Aviation Institute", Kyiv, Ukraine, 02000*

The article reveals the geographical proximity factor and its influence on asymmetric relations. Under conditions of growing global interdependence and unpredictability, one of the main factors determining the significance of asymmetry is a geographical one, which is a basis for comprehensive studies of relations between states with different potentials. The main objective of this research is to carry out a scientific reflection focused on the critical analysis of the geographical proximity factor. To achieve the set goal, comparative-historical, quantitative and qualitative methods are applied, as well as geopolitical analysis and systemic approach, which allow to outline theoretical aspects and significance of geographical proximity in asymmetric relations. During conducting this study, geopolitical analysis is used, which makes it possible to focus on the study of spatial aspects of asymmetric relations, including geographical, historical, economic and security factors. The comparative-historical method makes it possible to analyse relations between several pairs of neighbouring states with different levels of asymmetry, to identify common and distinctive features of the impact of geographical proximity on the weaker side in these relations. The use of a combination of quantitative and qualitative methods allow for a deeper understanding of the nature of asymmetric interactions between neighbouring countries and their consequences. The scientific novelty of this study grounds on the analysis of the geographical proximity factor in asymmetric relations, which plays a significant role in shaping the dynamics of power. In general, the geographical factor determines and directs processes and phenomena, influences the practice of asymmetric international interactions. Additionally, it significantly affects the nature and effectiveness of relations, especially between neighbouring countries. Although today regions are becoming more open due to the interaction on a global scale, neighbouring states remain the points of the most intense contact. Therefore, the consequences of asymmetric interactions are more tangible and vividly expressed precisely between neighbouring countries, one of which is much more powerful than the other.

Key words: geographical proximity; asymmetric relations; asymmetry; neighbouring states; adjacent states.

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons «Attribution» 4.0.

DOI: 10.31866/2616-745X.16.2025.344681
UDC 005.21:327:[351.746:007

STRATEGIC STATE MANAGEMENT IN INTERNATIONAL RELATIONS: ROLE OF ANTICIPATORY GOVERNANCE IN FORMING SECURITY POLICY FRAMEWORKS

Daria Likarchuk

PhD in Political Sciences,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1603-7601>,

e-mail: likarchukd@gmail.com,

Associate Professor of the Department of European Integration Policy,

Educational and Scientific Institute of Public Administration

and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv,

Kyiv, Ukraine, 04050

For citation:

Likarchuk, D. 2025. Strategic State Management in International Relations: Role of Anticipatory Governance in Forming Security Policy Frameworks. *International Relations: Theory and Practical Aspects*, 16, c.36-48. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.16.2025.344681>.

The relevance of the offered study is conditioned by necessity of a critical reappraisal of the institutional mechanisms that delineate the dynamics of the security environment within the globalised system of international relations, wherein the paradigm of strategic state management increasingly acquires anticipatory features. The growing polyvalence of risks and the asymmetry of challenges render obsolete the traditional reactive models of decision-making, compelling states to construct innovative configurations of political and security practices capable of proactively shaping the global order's trajectories.

The main objective of this study is the analytical extrapolation of the concept of anticipatory governance into the realm of strategic security planning, with the purpose of uncovering its latent determinants and verifying the potential capacity of such an approach in order to unify multidimensional imperatives of states' foreign policy and defense strategies.

The methodology is grounded on the synthesis of system and constructivist analysis, supplemented by elements of critical security studies and comparative political science. All this enables to make not merely a descriptive but also an interpretative reconfiguration of core concepts. The application of the methods of strategic foresight and discursive hermeneutics, as well as a structural-functional approach, makes it possible to identify both the formal institutional parameters of anticipatory governance and their implicit substantive correlates.

The findings demonstrate that anticipatory governance cannot be reduced to mechanical forecasting. It rather constitutes a complex integration of preventive cognitive matrices with politico-bureaucratic processes that simultaneously incorporate both technological and normative dimensions of strategic management. It is offered to conceptualise this phenomenon as a synergistic mechanism transcending classical models of strategic planning and emerging as an autonomous discursive-institutional phenomenon. The conclusions highlight that the articulation of an anticipatory dimension within state security policy has a potential to radically transform the architectonics of international relations by instituting a new logic of interaction between states and non-state actors, wherein pre-emptiveness and foresight function as systemic principles. Thus, oriented towards anticipatory governance, the implementation of strategic state management not only mitigates the degree of global turbulence, but also facilitates the consolidation of more stable and predictable security regimes within a polycentric world order.

Key words: strategic foresight; anticipatory governance; state security policy; international relations; global turbulence.

Introduction

In modern dynamic paradigm of global politics, strategic state management emerges not merely as a collection of administrative-institutional practices, but as a complex cognitive-prognostic phenomenon, integrated with the conceptual framework of anticipatory governance, capable of shaping adaptive, multi-scalar strategies for national security that simultaneously mediate domestic resources and global systemic transformations, whereby the effectiveness of such an integrative approach correlates directly with the level of strategic reflexivity exercised across the expert, analytical and political hierarchies of the state (Boyd and Wilson, 2021).

In this context, anticipatory governance acquires a functional duality: it serves as an instrument of preventive forecasting, enabling the anticipation of exogenous threats and their nonlinear consequences for security policy; it functions as a cognitive filter, facilitating multi-dimensional synthesis of strategic scenarios, prioritisation and risk hierarchy within complex interdependent systems of state

governance, where each political action, potentially contextually determined, may produce both direct and latent effects on the international standing of the state. Special attention is drawn to the integrative function of anticipatory governance in the process of strategic state management, as it mediates the transformation of potential exogenous challenges into systemic advantages, realised through multi-level coordination structures, mechanisms of adaptive administrative response and dynamic inter-institutional interaction algorithms (Ahern, 2025). Oriented toward linear crisis scenarios, traditional models of reactive management increasingly prove insufficient to adequately reflect the complexity of the contemporary international environment, compelling the academic community to develop comprehensive methodologies for forecasting, risk system analysis, and the integration of strategic vision into practical political administration.

The synthesis of anticipatory governance with strategic state management opens further perspectives in the formulation of security policies that not only anticipate and neutralise potential crisis scenarios, but also establish cognitive-structural prerequisites for the stabilisation, reinforcement and dynamic development of national interests within a multi-dimensional international context (Koskimaa and Raunio, 2024). This necessitates an interdisciplinary integration of knowledge from political science, state governance theory, international relations, and systems analysis, ensuring a high level of strategic transparency and flexibility in decision-making processes under unpredictable global transformations, where only the comprehensive combination of analytical reflexivity, prognostic precision, and structural adaptability allows a state to maintain competitive positions on the international stage.

Analysis of recent research and publications

Recent scientific studies highlight the increasing significance of anticipatory governance as a strategic tool in state management and international relations, particularly in the formulation of security policies. D. Ahern (2025) emphasises the development of a new culture of anticipatory governance that integrates regulatory foresight, experimentation and learning to foster innovation. Similarly, J. Berten and M. Kranke (2022) study anticipatory global governance, underscoring the role of international organizations in shaping forward-looking policies and the politics of future scenarios. M. Boyd and N. Wilson (2021) argue that anticipatory governance is crucial for preventing and mitigating catastrophic and existential risks, highlighting its strategic relevance for national and global security. K. Heo and Y. Seo (2021) provide comparative insights from the UK, the Netherlands, Finland and Korea, demonstrating the effectiveness of anticipatory governance

mechanisms for newcomers in governance practices. Research by V. Koskimaa and T. Raunio (2024) shows the diffusion of anticipatory governance into legislative institutions, reflecting a global tendency toward integrating future-oriented decision-making into national policy frameworks.

Scientists address both the potentials and limitations of anticipatory governance in practice. C. Lazaro and M. Rizzi (2023) research the use of predictive analytics as a sociotechnical instrument for managing uncertainty, while T. Ly-saght (2022) discusses foresight as a tool to regulate unpredictability in complex policy environments. N. Likarchuk, O. Andrieieva, M. Kutepova, D. Dzvinchuk and E. Buriak (2022) highlight lessons from Ukraine's COVID-19 experience, illustrating the adaptation of anticipatory governance mechanisms in response to crises. K. Muiderman, J. Vervoort, A. Gupta, R. Norbert-Munns, M. Veeger, M. Muzammil and P. Driessen (2023) critically view whether anticipatory governance opens up or constrains future possibilities, particularly in Global South contexts. S. L. Robertson (2022) and G. Umbach (2024) emphasise the integration of anticipatory governance into international and EU-level policy frameworks, underscoring its role in strategic foresight, education and "Better Regulation" initiatives. All these studies prove that anticipatory governance is becoming a central instrument for aligning national security policies with global challenges and uncertain futures.

Formulation of the objectives of the article

The aim of this article is a systematic and synthetic study of the phenomenology of strategic state management within the global policy sphere, particularly through the lens of anticipatory governance, functioning as a metatheoretical instrument for the preventive modeling of security policies, ensuring the cognitive-normative integration of multi-level state regulatory processes and the formation of an adaptive, dynamically resilient institutional ecosystem within a highly complex international environment.

Presentation of the main material of the study

Strategic state management in international relations represents a highly complex systemic configuration in which the synthesis of cognitive, normative and technological components constitutes the foundation of state capacity in shaping security policies. Under conditions of exogenous turbulence and persistent geopolitical uncertainty, the phenomenon of anticipatory governance assumes not merely a methodological tool but an epistemological framework that enables the projection of multiplex scenarios in the evolution of the international environment (Berten and Kranke, 2022). The conceptual perspective of anticipatory governance emphasises the necessity of integrating retrospective analysis, proactive threat modeling, and strategic cognitive flexibility, thereby ensuring both the systemic resilience of the state and the emergent adaptive capabilities of its

institutions. So, state security policy emerges as the product of a complex interaction among normative-legal, technological, and socio-psychological determinants, which determines the high degree of complexity in management processes. At the same time, strategic management in the global perspective cannot be reduced to simplistic algorithmic procedures, as it entails the transformation of uncertainty into constructed opportunities (Heo and Seo, 2021). The anticipatory paradigm enables the state not only to react to exogenous threats but also actively to shape the architecture of international relations, modulating the balance between cooperation and confrontation. Consequently, anticipatory governance functions as a multidimensional instrument of strategic management, integrating forecasting, analytical reflection, and institutional innovation.

The interdisciplinary dimension of strategic state management manifests in the synthesis of political theory, econometric forecasting and international security theory, allowing for the development of policies with a high degree of adaptability to dynamic exogenous challenges. The anticipatory framework of governance presupposes cognitive modeling of both predictable and unpredictable transformations of the global system, emphasising the capacity of state institutions to transform acquired data into strategic interventions. This paradigm does not reduce the management process to mere prognostic models; on the contrary, it implicitly requires the integration of analytics, scenario planning, and normative regulation into a coherent cognitive-operational structure (Likarchuk et al., 2022).

The primary function of anticipatory governance grounds on the formulation of policies that combine strategic stability with flexibility in respond to transnational threats. This entails the integration of defense, diplomatic and economic strategies while considering the systemic dynamics of international relations. Concurrently, it stimulates the development of interagency and transnational coalitions, enhancing the state's coordination potential and strategic autonomy. Thus, anticipatory governance emerges not merely as a procedural mechanism but as the conceptual core of strategic management, ensuring both cognitive and operational readiness of the state.

The analytical value of anticipatory governance grounds on its ability to transform empirical data and informational patterns into highly adaptive strategic insights, in such a way increasing the predictive accuracy of security policies. Strategic management in the international context requires not only technocratic competence but also normative-ethical reflexivity, enabling the determination of security priorities in a multipolar system. The complexity of the process stems from the multiplicative interaction of factors (from international norms and sanc-

tions to technological transformations and transnational threats). The anticipatory paradigm allows for the construction of policies that combine strategic stability with adaptive flexibility. It is critically important in a world of high uncertainty (Lysaght, 2022), as it encourages the creation of cognitive scenario maps that reflect potential trajectories in international relations, facilitating more informed and evidence-based decision-making. Anticipatory governance fosters the formation of interagency and transnational coalitions, enhancing the institutional resilience of the state. Consequently, it stands as a central mechanism of strategic management, ensuring the systemic adaptability of security policies over the long term.

Strategic state management in international relations constitutes a polyphonic phenomenon that integrates forecasting, planning and institutional adaptation, transforming uncertainty into strategic advantage. In this process, the role of anticipatory governance grounds on the creation of a cognitive-operational space capable of modeling future threats and constructing effective security policies. It ensures the synthesis of technological, social and political components into a unified mechanism of strategic foresight (Robertson, 2022). Such an approach overcomes the traditional fragmentation of management processes, enhancing the efficiency and adaptability of state strategies. The anticipatory paradigm emphasises the necessity of integrating interdisciplinary knowledge and advanced analytical practices for the construction of state security; it stimulates the development of flexible adaptive mechanisms that ensure strategic resilience in the long term. Therefore, anticipatory governance emerges as the epicenter of contemporary strategic state management, where scientific reflection, political pragmatism, and technological innovation converge into a coherent system of strategic foresight.

In the context of strategic state management in international relations, thirteen key components can be distinguished that determine the effectiveness of security policies:

1. Anticipatory governance entails proactive forecasting of potential geopolitical threats based on a multidisciplinary analysis. It allows the state not only to react to crisis situations but also to actively shape the strategic environment in accordance with long-term interests. The integration of preventive planning with scenario models ensures the optimisation of both political and resource potential. The state is transformed from a passive observer into an active architect of international security.

2. Systemic cognitive perspective provides a comprehensive understanding of multidimensional interdependencies on the global stage. It integrates cognitive mapping, structured models and empirical data in order to enhance the accuracy of strategic decisions. Research and forecasting are based on the synthesis of

diverse disciplines, fostering the cognitive resilience of the state. This approach enables the effective anticipation of the consequences of political and economic transformations.

3. Integrative forecasting employs a synthesis of quantitative and qualitative methods to formulate scenarios for the evolution of international security; it allows for the early detection of crisis signals that may pose threats to national interests. Forecasting contributes to the adaptive adjustment of policies in response to rapidly changing global conditions. Thus, it transforms an analytical tool into a mechanism of strategic influence.

4. Multilevel coordination ensures the alignment of actions between central authorities, regional structures and international partners. It enhances policy coherence and prevents the duplication of functions. Effective coordination minimises the risk of organisational dysfunction during crisis situations. Additionally, it strengthens the legitimacy of state decisions in the global arena.

5. Scenario-based risk modeling allows the simulation of alternative futures based on comprehensive analyses of socio-political and economic factors. It provides an assessment of potential threats and vulnerabilities within state systems. Such an approach facilitates the development of adaptive strategies in real time. Risk modelling enhances the state's capacity for preemptive response.

6. Political adaptability is characterised by the ability to transform policies in response to external and internal changes; it entails institutional mobility and legislative flexibility. Adaptability minimises the risk of strategic stagnation and increases the effectiveness of crisis management. Also, it facilitates the integration of the state into complex networks of global interactions.

7. Institutional resilience denotes the capacity of state structures to withstand shocks and maintain functionality under crisis conditions. It is grounded in robust organisational mechanisms, reserve resources and emergency protocols. Resilience prevents paralysis of administrative processes during unforeseen events, and accordingly, it forms the foundation of long-term national security.

8. Transnational partnerships involve collaboration with foreign states, international organizations, and non-governmental actors. They facilitate the exchange of information, technology and strategic practices. Partnerships enhance the adaptive flexibility of the state in response to global challenges. At the same time, they contribute to the legitimisation of national policies on the international stage.

9. Critical infrastructure synchronisation entails the alignment of strategic facilities and resources with overall security policies; it ensures the effective protection of energy, transport and communication systems. This synchronization re-

duces the vulnerability of the state to hybrid threats and fosters the integration of national infrastructure into international cooperation networks.

10. Information extrapolation involves utilising analytics and big data to forecast trends and potential threats. It enables the development of adaptive scenarios and operational strategies. Extrapolation improves the quality of decision-making and minimizes the risk of erroneous political actions. Concurrently, it integrates heterogeneous information flows for precise strategic planning.

11. Cultural-political contextualisation entails consideration of historical, social and cultural factors in the security policies' grounding. It reduces the risk of conflicts and misunderstandings in international relations. Contextualisation allows strategies to be adapted to local conditions. It strengthens the state's diplomatic capacity.

12. Normative legitimisation of strategies ensures the legal and political justification of security policies. It involves harmonising national legislation with international standards. Such legitimisation increases the acceptability of decisions among both domestic and external actors. This approach contributes to the sustainability and durability of national strategies.

13. Dynamic resource management entails flexible allocation of material, technological and human assets in response to changing international conditions. It allows for optimizing resource efficiency. Resource management ensures strategic mobility and the readiness of the state to face unforeseen scenarios. At the same time, it forms a basis for the continuous improvement of national security mechanisms (Lazaro and Rizzi, 2023; Muiderman et al., 2023; Umbach, 2024).

Conclusions

Strategic state management in international relations emerges as a quasi-integrative construct, wherein cognitive, prognostic and regulatory functions interact in a synergistic configuration aimed at optimising national security under conditions of global unpredictability. The concept of anticipatory governance functions not merely as a methodological apparatus but as a cognitive compass, enabling proactive modelling of emergent threats and the construction of strategic response scenarios. Its integration into state institutions grounds an adaptive architecture of political management, capable of translating prognostic insights into normative-legal imperatives. The essence of this paradigm lies in preventive analytical engagement with complex geopolitical systems, thereby minimising cognitive and operational uncertainty.

The integration of innovative technologies, expert simulations and multidisciplinary models ensures the coherence of decision-making in emergency situations. The analytical purpose of anticipatory governance is to generate not linear but adaptive-evolutionary trajectories of state policy. It consolidates resources, ensures

a balance between internal stability and external integration, and creates precedents for strategic proactivity. The systemic nature of this instrument allows the alignment of short-term operational decisions with long-term strategic imperatives. Empirical and theoretical findings confirm that anticipatory governance constitutes a centripetal force transforming traditional conceptions of security into a dynamic and adaptive paradigm. Its implementation is a pivotal precondition for the sustainable functioning of state institutions in a globalised environment.

The analytical perspective of anticipatory governance conceptualises it as a cognitive-operational instrument capable of modelling multi-scalar scenarios for the development of international security systems. It necessitates continuous adjustment of strategic priorities according to evolutionary and discrete transformations of the global continuum. The synergistic effect of its integration manifests in the formation of interaction networks between state and supranational actors operating within the domain of complex risks. Anticipatory governance translates expert knowledge into political algorithms, ensuring the coherence and systemic integrity of state strategy. It creates conditions for predictable and adaptive governance, accounting for the uncertainties of the international environment and enhancing strategic flexibility. The integration of analytical and technological tools mitigates cognitive biases and elevates decision-making quality. Its functional significance grounds on its capacity to consolidate resources, model crisis scenarios and provide preventive intervention mechanisms. Modern state security policy is inconceivable without anticipatory governance, as it establishes a platform for long-term strategy and adaptation. Its implementation demonstrates that strategic management transcends mere reactivity, assuming a proactive and foresight-oriented character. So, anticipatory governance becomes the core of strategic state activity, consolidating analytical, technological and institutional resources.

The integration of anticipatory governance into strategic state management constitutes not merely a methodological task but a cognitive-strategic imperative that determines the resilience of the national management system in the long term. It enhances the cognitive capacity of government structures, shapes innovative security policies, and ensures adaptability to emergent challenges in the global environment. This concept functions as a meta-instrument, synthesising institutional, analytical and technological resources into a coherent strategic framework. Its application facilitates the anticipation of exogenous and endogenous risks, mitigating the adverse effects of unforeseen events. The integration of interdisciplinary knowledge into decision-making creates a multi-layered adaptation system and ensures strategic coherence. An additional critical aspect is

the formation of preventive response mechanisms, which significantly enhance the flexibility of the state policy. All this demonstrates that modern strategic management is impossible without systematic forecasting and scientifically grounded analysis. Anticipatory governance serves as a catalyst for the effectiveness and resilience of national security, ensuring the integration of strategic objectives with global transformations. Its implementation establishes a proactive, foresight-oriented and adaptive governance system. Thus, strategic state management acquires a scientifically substantiated, proactive and cognitively adaptive character, which is a decisive factor for stability and security in the international context.

REFERENCES

- Ahern, D., 2025. The New Anticipatory Governance Culture for Innovation: Regulatory Foresight, Regulatory Experimentation and Regulatory Learning. *European Business Organization Law Review*, [e-journal] 26, pp.241-283. <https://doi.org/10.1007/s40804-025-00348-7>
- Berten, J. and Kranke, M., 2022. Anticipatory Global Governance: International Organisations and the Politics of the Future. *Global Society*, [e-journal] 36 (2), pp.155-169. <https://doi.org/10.1080/13600826.2021.2021150>
- Boyd, M. and Wilson, N., 2021. Anticipatory Governance for Preventing and Mitigating Catastrophic and Existential Risks. *Policy Quarterly*, [e-journal] 17 (4), pp.20-31.
- Heo, K. and Seo, Y., 2021. Anticipatory governance for newcomers: lessons learned from the UK, the Netherlands, Finland, and Korea. *European Journal of Futures Research*, [e-journal] 9 (9), pp.3-92. <https://doi.org/10.1186/s40309-021-00179-y>
- Koskimaa, V. and Raunio, T., 2024. Expanding anticipatory governance to legislatures: The emergence and global diffusion of legislature-based future institutions. *International political science review*, [e-journal] 45 (2), pp.261-277. <https://doi.org/10.1177/01925121221134995>
- Lazaro, C. and Rizzi, M., 2023. Predictive analytics and governance: a new sociotechnical imaginary for uncertain futures. *International Journal of Law in Context*, [e-journal] 19 (1), pp.70-90. <https://doi.org/10.1017/S1744552322000477>
- Likarchuk, N., Andrieieva, O., Kutepova, M., Dzvinchuk, D. and Buriak, E., 2022. Improvement of mechanisms of public management of the ukrainian economy in the context of the covid-19 pandemic: foreign experience, ukrainian realities. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 6 (41), pp.437-447.
- Lysaght, T., 2022. Anticipatory Governance and Foresight in Regulating for Uncertainty. *The American Journal of Bioethics*, [e-journal] 22 (1), pp.51-53. <https://doi.org/10.1080/15265161.2021.2001111>

- Muiderman, K., Vervoort, J.M., Gupta, A., Norbert-Munns, R.P., Veeger, M., Muzammil, M. and Driessen, P.P.J., 2023. Is anticipatory governance opening up or closing down future possibilities? Findings from diverse contexts in the Global South. *Global Environmental Change*, 81. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2023.102694>
- Robertson, S.L., 2022. Guardians of the future: international organisations, anticipatory governance and education. *Global Society*, [e-journal] 36 (2), pp.188-205. <https://doi.org/10.1080/13600826.2021.2021151>
- Umbach, G., 2024. Futures in EU governance: Anticipatory governance, strategic foresight and EU Better Regulation. *European Law Journal*, [e-journal] 30 (3), pp.409-421. <https://doi.org/10.1111/eulj.12519>

Received: 15.08.2025; Accepted: 16.09.2025;

The article was first published online: 28.11.2025

СТРАТЕГІЧНИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ: РОЛЬ ANTICIPATORY GOVERNANCE У ФОРМУВАННІ ПОЛІТИК БЕЗПЕКИ

Лікарчук Дар'я Сергіївна

*Кандидатка політичних наук,
доцентка кафедри євроінтеграційної політики,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1603-7601>,
e-mail: likarchukd@gmail.com,
Навчально-науковий інститут публічного управління
та державної служби Київського національного
університету імені Тараса Шевченка,
вулиця Академіка Ромоданова, 12/2, Київ, Україна, 04050*

Актуальність запропонованого дослідження зумовлена необхідністю критичного переосмислення тих інституційних механізмів, що визначають динаміку безпекового середовища у глобалізованій системі міжнародних відносин, де парадигма стратегічного державного управління дедалі більше набуває характеристик антиципативності. Зростаюча поліваріантність ризиків та асиметричність викликів унеможливають традиційні реактивні моделі прийняття рішень, внаслідок чого держави змушені конструювати нові конфігурації політичних і безпекових практик, спроможних випереджально формувати траєкторії розвитку глобального порядку. Метою дослідження виступає аналітична екстраполяція концепту антиципативного врядування на сферу стратегічного безпекового планування з метою виявлення його латентних детермінант та верифікації потенційної спроможності такого підходу уніфікувати багатовимірні імперативи зовнішньополітичного й оборонного курсів держав.

Методологічна рамка ґрунтується на синтезі системного та конструктивістського аналізу із залученням елементів критичної теорії безпеки і порівняльної політичної науки, що дозволяє здійснити не лише дескриптивну, але й інтерпретативну реконфігурацію понять. Використання методів стратегічного форсайту, дискурсивної герменевтики та структурно-функціонального підходу уможливило виокремлення як формальних інституційних параметрів антиципативності, так і їхніх імпліцитних змістовних корелятив.

Результати дослідження засвідчують, що антиципативне врядування не зводиться до механічного прогнозування, а являє собою складну інтеграцію

превентивних когнітивних матриць із політико-бюрократичними процесами, котрі водночас інкорпорують і технологічний, і нормативний виміри стратегічного менеджменту. Запропоновано розглядати його як синергетичний механізм, який трансцендує класичні моделі стратегічного планування та постає як автономний дискурсивно-інституційний феномен. У висновках підкреслюється, що розгортання антиципативного виміру державної політики у сфері безпеки здатне радикально модифікувати архітектоніку міжнародних відносин, утверджуючи нову логіку взаємодії держав і недержавних акторів, де превентивність і передбачальність виступають системоутвірними принципами. Таким чином, імплементація стратегічного державного управління, зорієнтованого на антиципативність, не лише редукує ступінь глобальної турбулентності, але й уможливорює формування більш стабільних та передбачуваних безпекових режимів у поліцентричному світі.

Ключові слова: стратегічне передбачення; антиципативне врядування; державна безпекова політика; міжнародні відносини; глобальна турбулентність.

DOI: 10.31866/2616-745X.16.2025.344685

УДК 327.8(73)

ТЕОРЕТИЧНІ ОБМЕЖЕННЯ ПРОЄКТУВАННЯ СИЛИ США В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Ратніков Максим Ігорович

Кандидат політичних наук, старший викладач,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8066-2527>,

e-mail: mratnikov@vu.cdu.edu.ua,

Черкаський національний університет

ім. Богдана Хмельницького, бул. Шевченка, 81,

Черкаси, Україна, 18031

Для цитування:

Ратніков, М.І., 2025. Теоретичні обмеження проєктування сили США в міжнародних відносинах. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, 16, с.49-59. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.16.2025.344685>.

Метою цієї статті є розгляд теоретичних обмежень застосування сили США в контексті боротьби з геноцидами. Попри задекларовану відданість захисту прав людини, реальна ефективність американського втручання обмежується структурними та політичними чинниками. Міжнародна система, заснована на балансі сил, перешкоджає необмеженому застосуванню військової могутності, особливо в умовах опору з боку інших глобальних і регіональних акторів.

Економічна та політична ціна таких операцій вимагає врахування внутрішніх обмежень: громадської думки, бюджетних пріоритетів і необхідності координації із союзниками. Навіть у випадках гуманітарного втручання США змушені зважувати довгострокові витрати та можливі наслідки.

Крім того, легітимність військових операцій, що проводяться під приводом запобігання геноциду, піддається сумнівам як у міжнародній спільноті, так і в країнах, де вони здійснюються. Політичні інтереси, подвійні стандарти та складність багатосторонньої взаємодії створюють додаткові бар'єри для ефективного проєціювання сили.

Використовуючи історичний і функціональний методи аналізу, у статті робиться висновок, що ці обмеження є не лише наслідком сучасної

міжнародної ситуації, а й невід'ємною складовою глобальної стратегії США, що впливає на перспективи їхнього втручання в гуманітарні кризи.

Ключові слова: геноцид; США; Руанда; Сомалі; стабільний світ; національний інтерес.

Вступ

Перемога в холодній війні залишила США в ролі єдиної наддержави, що володіє безпрецедентною військовою, економічною і політичною міццю. У цей момент Америка посіла місце «законодавиці мод» у формуванні міжнародних норм та інститутів, зміцнюючи свою гегемонію через глобальні альянси, економічний вплив і просування демократичних цінностей.

Новий час вимагав іншого теоретичного обґрунтування ролі держав у світі, і концепція «нового світового порядку», проголошена Джорджем Бушем-старшим 1991 року, була розроблена із цією метою. З розпадом Радянського Союзу світ став однополярним, і Америка, залишившись єдиною наддержавою, через оновлену концепцію взяла на себе відповідальність за формування майбутнього світової політики.

Буш-старший бачив новий світовий порядок як епоху, де домінували б міжнародне право, колективна безпека та співпраця між націями. Його бачення включало глобальну безпеку і мирне вирішення конфліктів через багатосторонні структури, такі як ООН і СОТ. Війна в Перській затоці, де США очолили міжнародну коаліцію для звільнення Кувейту, стала символом нової ролі світового гегемона: не як агресора, а як захисника міжнародного порядку і стабільності.

Важливим елементом цієї стратегії було просування демократичних цінностей. Буш-старший вважав, що тільки через поширення демократії і ринкової економіки можливе досягнення стабільного миру та міжнародного процвітання.

Економічна глобалізація також стала важливою частиною цієї концепції. Після падіння «залізної завіси» США відігравали ключову роль у відкритті світових ринків і підтримці міжнародних фінансових інститутів, таких як МВФ і Світовий банк, що зміцнювало їхнє економічне лідерство. Крім того, адміністрація Буша-старшого наголошувала на важливості колективної відповідальності за розв'язання глобальних викликів, таких як тероризм, розповсюдження зброї масового знищення та екологічні проблеми, сподіваючись, що великі міжнародні гравці співпрацюватимуть, незважаючи на розбіжності.

Таким чином, «Новий світовий порядок», запропонований Бушем-старшим, являв собою бачення світу, заснованого на колективній безпеці, демо-

кратичних нормах і лідируючій ролі США, які прагнули забезпечити стабільність і мир у пострадянську епоху. Це було теоретичне оформлення реально-го становища США як єдиного в історії гегемона із безпрецедентною міццю. Зазначимо, що цей унікальний момент однополярності розглядатиметься у вітчизняних працях, як правило, під кутом сили Вашингтона, але, на нашу думку, цікавіше вивчати докази наявності меж американської могутності вже в 90-ті роки XX століття.

Акти геноциду в 1990-ті роки можна розглядати як свідчення обмеженості могутності США, навіть у момент їхньої ролі однозначного гегемона і захисника міжнародного права. Незважаючи на унікальне становище в історії, адміністрації Білого дому не змогли запобігти кільком великим гуманітарним катастрофам, зокрема геноциду в Руанді, у Східному Тиморі або в Югославії. Ці події показали, що навіть наймогутніша країна з величезними військовими та економічними ресурсами не завжди здатна ефективно втручатися у кризові ситуації або діяти в рамках заявленого світового порядку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Існує низка праць, які поглиблено досліджують складні стосунки між державами і геноцидом, з особливим акцентом на роль США у визнанні, запобіганні та реагуванні на масові вбивства. Б. Кірнан (Kiernan, 2002) у своїй роботі «Cover-up and denial of genocide» розглядає історичні випадки приховування і заперечення геноциду в Австралії, США, Східному Тиморі та щодо аборигенів. Він аналізує, як уряди замовчували злочини, щоб уникнути політичної та моральної відповідальності, акцентуючи увагу на систематичній політиці заперечення, що надавала змогу продовжувати утиски і насильство.

Книга Д. Бахмана (Bachman, 2018) є глибоким аналізом того, як США взаємодіяли з поняттям геноциду протягом своєї історії, і як змінювалися їхні позиції залежно від політичного контексту та міжнародних зобов'язань. Учений досліджує, як Сполучені Штати визначали геноцид у юридичному та моральному сенсах, підкреслюючи еволюцію розуміння цього феномену від періоду Другої світової війни до наших днів. У книзі проводиться критичне дослідження історичних випадків, коли Білий дім не втручався в геноцидальні конфлікти (наприклад, у Руанді), незважаючи на наявність ресурсів і можливостей для запобігання масовим убивствам. Автор також розглядає причини, через які США подекуди відмовлялися визнати певні події геноцидом, прагнучи уникнути політичної відповідальності або не порушити власні стратегічні інтереси.

Д. Бахман (Bachman, 2018) акцентує на тому, що політика Вашингтона щодо геноциду часто була прагматичною і залежала від дипломатичних міркувань, а не від дотримання міжнародних норм. Однак він також зазначає,

що в певні моменти США переглядали своє ставлення до цих питань і відігравали активну роль у боротьбі з геноцидом. Автор проводить паралелі між історичними прикладами, такими як Голокост і кризи в Камбоджі та Боснії, та демонструє, як кожен із цих випадків змінив сприйняття геноциду в політичних колах США.

М. К. Ваксман (Waxman, 2009) у своїй праці «Intervention to stop genocide and mass atrocities» досліджує міжнародні норми, що регулюють втручання для запобігання геноциду та масовим звірствам, розглядаючи через призму політики США. Він аналізує, за яких умов в Америці ухвалювали рішення про втручання або відмову від нього, висвітлюючи складну динаміку політичних та етичних мотивів, які впливали на ці рішення.

Г. Гірш (Hirsch, 2014) у статті «Preventing Genocide and Protecting Human Rights» фокусується на невдачах міжнародних і американських зусиль із запобігання геноциду та захисту прав людини. Він детально аналізує випадки, де міжнародне співтовариство та США не змогли вчасно втрутитися, наголошуючи, що прогалини в політиці та брак волі часто призводять до трагічних наслідків.

К. Помакой (Pomakoу, 2011) у своїй книзі «Helping Humanity: American Policy and Genocide Rescue» приділяє особливу увагу політиці США з порятунку жертв геноциду. Він досліджує, як американські гуманітарні місії та інтервенції допомагали постраждалим від геноцидів, починаючи від початку і аж до кінця ХХ століття. На відміну від інших дослідників, які акцентують увагу на пасивності або недостатній реакції США на геноцид, К. Помакой аналізує багато в чому позитивні приклади, коли американська політика справді сприяла порятунку людських життів.

Книга детально розглядає випадки, коли США брали участь у рятувальних операціях, наприклад, у Боснії та Косово, а також місії в Судані. К. Помакой показує, як гуманітарні інтервенції допомагали змінювати результат цих конфліктів, сприяючи припиненню геноциду і порятунку мирного населення. При цьому він визнає, що успіхи були неоднозначними, а політика порятунку часто стикалася з обмеженнями, такими як відсутність політичної волі, міжнародної підтримки та складності координації із союзниками.

Особлива увага приділяється моральним аспектам, які стояли за прийняттям рішень про втручання. Автор підкреслює, що часто ці рішення були продиктовані не тільки стратегічними інтересами США, а й гуманітарними міркуваннями. Книга також зачіпає роль НУО та приватних гуманітарних організацій, які разом з американським урядом відігравали важливу роль у порятунку жертв геноциду.

К. Помакой (Pomakoу, 2011) виокремлює уроки, які можна винести із цих історичних прикладів, і пропонує розглянути, як американська політика порятунку могла б бути ефективнішою і послідовнішою в майбутньому. Загалом, його робота є детальним дослідженням того, як гуманітарні цінності та політичні пріоритети взаємодіяли в американській зовнішній політиці при зіткненні з геноцидом.

Виділення нерозв'язаних раніше частин загальних проблем. Кожне із цих досліджень висвітлює різні аспекти політики геноциду, від заперечення до інтервенції та порятунку, наголошуючи як на помилках, так і на потенціалі для поліпшення міжнародної відповіді на масові злочини проти людяності та в сумі не становить достатню базу для досягнення наших дослідницьких цілей.

Формулювання цілей статті

Вивчення причин, через які США не вдалося запобігти великим гуманітарним катастрофам і геноцидам, має величезне значення для розуміння природи світової політики та меж навіть наймогутнішої держави. Важливо усвідомити, що гегемонія не завжди означає всемогутність, і наявність військової та економічної сили не гарантує здатності ефективно реагувати на складні глобальні виклики.

Формулювання завдань статті. Ці трагічні події показують нам, що однополярний світ, керований одним гегемоном, не завжди здатний забезпечити стабільність і справедливість. Аналіз невдач США у 1990-ті роки допомагає виявити, які системні проблеми та політичні бар'єри завадили своєчасним діям. Це дає можливість вивчити, як внутрішні чинники, такі як політична воля, і зовнішні, наприклад, міжнародне середовище і робота міжнародних інститутів, можуть обмежувати здатність навіть найсильнішої держави розв'язувати глобальні проблеми, що і є метою цієї статті.

Виклад основного матеріалу дослідження

У рамках «Нового світового порядку» і загальної орієнтації на підтримання глобального миру боротьба з геноцидами могла б розглядатися як обов'язок США і міжнародного співтовариства, спрямований на запобігання загрозам глобальній стабільності та безпеці. Такі втручання могли б бути обґрунтовані як підтримка міжнародного порядку, запобігання гуманітарним катастрофам і сприяння дотриманню прав людини. Водночас практика показала, що реальні дії США по боротьбі з геноцидами залежали від національних інтересів країни в кожному конкретному випадку. Наприклад, у 1990-ті роки США не втручалися активно в геноцид у Руанді, що свідчить про те, що гуманітарні місії були не завжди пріоритетними, якщо вони не збігалися із ключовими стратегічними інтересами. Навпаки, у випадку з Югославською війною США активно втрутилися, бо вважали, що це зачі-

пало життєво важливі економічні та геополітичні інтереси, як-от стратегічний контроль у регіоні.

У різноманітній літературі підкреслюється, що в рамках зовнішньої політики Білий дім надає великого пріоритету тим проблемам, де є національний інтерес (Trubowitz, 1998; Nye, 1999; Nuechterlein, 1976). Але чи можна довіряти цій тезі? Питання зовнішньої політики зазвичай зачіпають безліч цінностей та інтересів, які часто важко гармонізувати. Не тільки коли на політичну карту поставлено багато чого, а й різні цінності, закладені в політичну проблему, часто тягнуть рішення в різних напрямках. Крім того, невизначеність затуманює судження особи, яка ухвалює рішення, щодо очікуваних вигод і ймовірних витрат кожного із розглянутих нею варіантів.

За таких умов національний інтерес має характеристики того, що теоретики ухвалення рішень називають не операціональною метою. Іншими словами, він не надає мірила для порівняння політик. У цьому відношенні національний інтерес схожий на такі концепції, як загальний добробут і суспільний інтерес, які не можуть використовуватися як функція корисності у строгому аналізі політики. Вони можуть бути пов'язані із конкретним вибором дій тільки за допомогою розгляду підцілей, з якими вони імовірно асоційовані.

У такій логіці національний інтерес охоплює підцілі, які конкурують за вплив на проведення зовнішньої політики. Чого не вистачає, так це незалежного операціонального спільного знаменника для роботи із цими підцілями. Без цього відносна вага, яку слід надавати різним підцілям, є питанням, залишеним на розсуд авторитетного (але суб'єктивного) судження високопосадовців, і тоді національні інтереси просто підмінюються ідеологією, яка стає визначальною для вибору.

Ідеологію в цій роботі ми розглядаємо як систему переконань, що пояснює і виправдовує бажаний політичний порядок для суспільства, або той, що вже існує, або той, що пропонується. Але чому США зі своєю ідеологією і констатацією свого унікального становища не змогли зупинити найбільший геноцид кінця XX століття? Можливо, це тому, що ідеологія також пропонує принаймні схематичне уявлення про стратегію (процеси, інституційні механізми, програми) для її підтримання або досягнення ідеологічних цінностей, і якщо якесь явище в нього не вкладається, то, значить, його не існує для носіїв ідеології. У такому разі провал американської військової операції в Сомалі 1993 року вплинув на рівень підтримки щодо запобігання геноциду 1994 року в Руанді, а також показав, як, на перший погляд, абстрактні фактори можуть виступати обмежувачем міжнародної могутності єдиного гегемона.

Інші обмеження концепції національного інтересу були приховані в більш ранню епоху спрощеними, але впливовими аргументами про те, що національна міць є найвищою метою національних дій (Morgenthau, 1950). Але мислителі-реалісти, які стверджували цей погляд, підмінювали мету і засоби. Хоч би яким важливим було набуття влади, насправді це засіб для досягнення мети – безпеки та підтримки цілей зовнішньої політики, а не самоціль. Переймання владою, яке зберігається і сьогодні, мало тенденцію спотворювати концепцію національної безпеки, роблячи її простою похідною від влади і тим самим відволікаючи увагу від інших передумов і стратегій для зміцнення безпеки та інших цілей зовнішньої політики.

Це так тому, що на сьогодні стало неможливо говорити про державу як про таку, що має власні вищі інтереси, які значною мірою є незалежними від інтересів її громадян і перевершують їх. Із кінця ХХ століття національний інтерес став відображати зважування різних інтересів усередині держави, утримуваних разом, часом досить слабо, доктриною націоналізму. Тому він став більш аморфним поняттям, оскільки різні групи всередині держави конкурували, щоб претендувати на нього як на легітимізуючий символ для їхніх інтересів і прагнень, які жодним чином не могли поділяти багато хто з їхніх співвітчизників.

Тепер стало звичною справою спостерігати, що найважливіші проблеми національної політики, такі як пов'язані з енергетикою, продовольством, інфляцією і торгівлею, мають як зовнішні, так і внутрішні наслідки у вигляді сил громадської думки, Конгресу, ЗМІ та впливових груп інтересів, які часто даються взнаки в такий спосіб, що серйозно ускладнюють здатність президента і його радників послідовно й узгоджено домагатися довгострокових зовнішньополітичних цілей.

Щоб мати можливість зробити це, президент повинен досягти фундаментального і стабільного національного консенсусу, який охоплює достатню кількість членів його власної адміністрації, Конгресу та зацікавленої громадськості (Holsti, 2009). Такий консенсус не може бути досягнутий просто шляхом скрупульозного дотримання президентом конституційних правових вимог до проведення зовнішньої політики, або шляхом дотримання ним звичайних норм консультацій із Конгресом, або шляхом проведення ним «відкритої» зовнішньої політики, що уникає непотрібної секретності та оманливих практик, або шляхом його спроб відігравати роль посередника, що посередничає та врівноважує конкуруючі вимоги та претензії до зовнішньої політики, висунуті численними внутрішніми групами інтересів.

За відсутності фундаментального консенсусу, який створює легітимність політики, президенту стає необхідним обґрунтовувати кожен дію

з реалізації довгострокової політики своїми власними перевагами, а не як частину ширшого політичного проєкту та стратегії. Необхідність щоденного створення підтримки за цих обставин робить практично неможливим для президента проводити довгострокову зовнішню політику узгодженим і ефективним чином. І якщо, як у випадку з Руандою, в цьому регіоні немає військової інфраструктури такої якості, щоб вона витримала перекидання достатньої кількості військ, або ж відбуваються події, які неможливо зрозуміти й описати американському суспільству, то це виступає як обмежувач для проєктування гегемоном своєї могутності.

Хоч як парадоксально, але й міжнародне середовище накладало свої обмеження на гегемона щодо боротьби з геноцидом. Концепція «Нового світового порядку» наголошувала, що мир, який приніс кінець холодної війни, був заснований, серед іншого, на «впевненості в тому, що члени цього співтовариства не битимуться один з одним фізично, а врегульовуватимуть свої суперечки в будь-який інший спосіб». Це формулює основний елемент визначення іншого поняття, більш відомого як «стабільний мир» (Kasowicz et al., 2000; Bengtsson, 2000).

Стабільний мир – це відносини між двома державами, у яких жодна зі сторін не розглядає можливість застосування сили або навіть погрози силою в будь-якій ситуації, навіть у серйозній суперечці між ними (Rosato, 2003). Стримування і примус, підкріплені погрозами застосування військової сили, просто виключаються як інструменти політики (Hensel, Goertz and Diehl, 2000).

Дві держави, які користуються стабільним миром, можуть продовжувати мати серйозні суперечки, але вони поділяють тверде розуміння того, що такі суперечки мають вирішуватися невійськовими засобами (Hayes, 2012). У держав може бути багато шляхів до стабільного миру: врегулювання проблем через переговори; переходи режимів (особливо демократизація); демографічні зміни, коли відбувається зміна поколінь; зміни у військових, економічних і транспортних технологіях; соціальні або нормативні зміни. Однак практика показала, що поведінка еліт залежить від того, як саме вони сформували демократичний режим (Russett, 2017). Має значення, чи стала одна держава демократією через громадянську війну, міжнародну війну, революцію, окупацію або поступовий політичний розвиток. Чим гострішою була політична боротьба під час переходу, тим менше можливостей у цієї держави брати участь у міжнародному житті.

Що менше учасників міжнародного середовища може брати активну участь у врегулюванні складних проблем, то більший тиск на гегемона,

і в якийсь момент він може не встигнути зреагувати на подію або ж не захотіти зреагувати. В умовах, коли із 1989 року з'явилося 37 нових держав, Вашингтон був змушений створити пріоритизацію регіонів, коли одні проблеми важливіші за аналогічні, але в інших регіонах. Це сформувало не тільки вектор зовнішньої політики, а й регіональні обмеження.

Висновки

У висновку ми зазначимо, що різні політичні чинники часто обмежують вплив, який об'єктивно гегемон може мати на рішення політиків вищого рівня по всьому світу. Якщо є співвідношення, коли сигнал про геноцид тоне в політичному шумі, якщо є якісь очікування спостерігачів, покликаних оцінювати такі сигнали, в які геноцид не вкладається, то адміністрація Білого дому реагуватиме на нову інформацію про можливий геноцид, ігноруючи або применшуючи її. Нова інформація, яка ставить під сумнів наявні політичні очікування окремої людини або організації, часто потрібна для відповідності вищим стандартам доказів, ніж нова інформація, яка підтримує наявні очікування та політику. Вищі особи, які ухвалюють рішення, зазвичай неохоче відновлюють наявні політики, якщо тільки це не є абсолютно необхідним. Серйозне ставлення до наявних попереджень завжди тягне за собою необхідність вирішувати, що з ними робити, що змушує брати на себе додаткову відповідальність, що не дуже охоче роблять американські чиновники.

REFERENCES

- Bachman, J., 2018. *The United States and Genocide (Re)Defining the Relationship*. New York: Routledge.
- Bengtsson, R., 2000. The cognitive dimension of stable peace. In: A.M. Kacowicz, Y. Bar-Siman-Tov, O. Elgström and M. Jerneck eds. *Stable Peace Among Nations*. Boston: Rowman & Littlefield Publishers, pp.98-108.
- Hayes, J.L., 2012. The democratic peace and the new evolution of an old idea. *European Journal of International Relations*, [e-journal] 18 (4), pp.767-791. <https://doi.org/10.1177/1354066111405859>
- Hensel, P.R., Goertz, G. and Diehl, P.F., 2000. The Democratic Peace and Rivalries. *The Journal of Politics*, [e-journal] 62 (4), pp.1173-1188. <https://doi.org/10.1111/0022-3816.00052>
- Hirsch, H., 2014. Preventing Genocide and Protecting Human Rights: A Failure of Policy. *Genocide Studies International*, [e-journal] 8 (1), pp.1-22. <https://doi.org/10.3138/gsi.8.1.01>
- Holsti, O.R., 2009. *Public Opinion and American Foreign Policy*. Ann Arbor: University of Michigan Press

- Kacowicz, A.M., Bar-Siman-Tov, Y., Elgström, O. and Jerneck, M. eds., 2000. *Stable Peace Among Nations*. Boston: Rowman & Littlefield Publishers.
- Kiernan, B., 2002. Cover-up and Denial of Genocide: Australia, the USA, East Timor, and the Aborigines. *Critical Asian Studies*, [e-journal] 34 (2), pp.163-192. <https://doi.org/10.1080/14672710220146197>
- Morgenthau, H.J., 1950. The Mainsprings of American Foreign Policy: The National Interest vs. Moral Abstractions. *American Political Science Review*, 44, pp.833-854.
- Nuechterlein, D.E., 1976. National interests and foreign policy: A conceptual framework for analysis and decision-making. *British Journal of International Studies*, 2 (3), pp.246-266.
- Nye, J.S., 1999. Redefining the National Interest. *Foreign Affairs*, [e-journal] 78 (4), 22-35. <https://doi.org/10.2307/20049361>
- Pomakoy, K., 2011. *Helping Humanity: American Policy and Genocide Rescue*. Lanham: Lexington Books.
- Rosato, S., 2003. The Flawed Logic of Democratic Peace Theory. *American Political Science Review*, 97, 585-602.
- Russett, B., 2017. The Democratic Peace. In: V. Bornschier and P. Lengyel eds., *Conflicts and New Departures in World Society*. New York: Routledge, pp.21-43.
- Trubowitz, P., 1998. *Defining the national interest : conflict and change in American foreign policy*. Chicago ; London : University of Chicago Press.
- Waxman, M.C., 2009. *Intervention to Stop Genocide and Mass Atrocities: International Norms and U.S. Policy*. Council Special Report No. 49. [online] Council on Foreign Relations Press. Available at: <https://www.files.ethz.ch/isn/110737/2009_Mass_Atrocities_CSR49.pdf> [Accessed 22 September 2025].

Надійшла: 23.09.2025; Прийнята: 24.10.2025;

Стаття була вперше опублікована онлайн: 28.11.2025

THEORETICAL LIMITATIONS OF U.S. POWER PROJECTION IN INTERNATIONAL RELATIONS

Maksym Ratnikov

*PhD in Political Sciences, Senior Lecturer,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8066-2527>,
e-mail: mratnikov@vu.cdu.edu.ua,
Bohdan Khmelnytskyi Cherkasy National University,
Cherkasy, Ukraine, 18031*

The aim of this article is to study theoretical limitations of U.S. power application in the context of combating genocides. In spite of the declared commitment to protecting human rights, the actual effectiveness of American intervention is constrained by structural and political factors. Based on the balance of power, the international system prevents the unrestricted use of military force, especially in the face of resistance from other global and regional actors.

The economic and political cost of such operations requires consideration of domestic constraints, including the following: public opinion, budget priorities, necessity of coordination with allies. Even in cases of humanitarian intervention, the U.S. must weigh long-term costs and potential consequences.

Moreover, the legitimacy of military operations carried out under the pretext of preventing genocide is argued both by international communities and countries where they are conducted. Political interests, double standards and complexity of multilateral engagement create additional barriers for effective power projection.

Using historical and functional methods of analysis, this article concludes that such limitations are not only a result of the current international state but also an integral part of U.S. global strategy, which influences perspectives of their intervention in humanitarian crises.

Key words: genocide; U.S.; Rwanda; Somalia; stable world; national interest.

DOI: 10.31866/2616-745X.16.2025.344688
УДК 355.01(477-651.2:470-651.1):327.8

**РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА –
ЗЛАМ ЯЛТИНСЬКО-ПОТСДАМСЬКО-ГЕЛЬСИНСЬКОЇ
СИСТЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

Сінкевич Євген Григорович

*Доктор історичних наук, професор,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5729-1644>,
e-mail: e.sinkevych@gmail.com,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького,
проспект Тараса Шевченка, 81, Черкаси, Україна, 18031*

Для цитування:

Сінкевич, Є.Г., 2025. Російсько-українська війна – злам Ялтинсько-Потсдамсько-Гельсинської системи міжнародних відносин. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, 16, с.60-72.
doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.16.2025.344688>.

Наприкінці ХХ століття відбулися радикальні глобальні трансформації. Припинив існування Радянський Союз, який Рональд Рейган характеризував як імперію зла. Народи СРСР сприйняли ці переміни як шанс на власний розвиток і пошук місця своїх країн у системі міжнародних відносин, водночас російська федерація вважає ці події геополітичною катастрофою. Мета статті полягає у розкритті наслідків для міжнародної безпеки і міжнародного права анексії Автономної Республіки Крим і розв'язання російською федерацією війни проти України. На сучасному етапі розвитку українського суспільства та функціонування всього міжнародного співтовариства у ХХІ столітті в умовах російсько-української, спочатку гібридної, а тепер і повномасштабної війни актуальними постають питання зламу Ялтинсько-Потсдамсько-Гельсинської системи міжнародних відносин, що сформувалася після Другої світової війни. Осмислення історичних витоків конфлікту, його цивілізаційного, геополітичного, міжкультурного, ідеологічного спрямування спонукає

українських вчених до визначення характеру війни та її наслідків для міжнародної безпеки загалом. Війна, нав'язана агресором, виходить далеко за межі поля бою, охоплюючи економічну, політичну та інформаційну сфери. Саме тому українська академічна спільнота має виробити комплексні відповіді на ці багатогранні виклики. На міжнародній науковій конференції в Щецинському університеті у 2015 році нами було окреслено експансіоністський характер російського мілітаризму та розглянуто його гібридні прояви, провівши паралелі між подіями 1917–1921 років і 2014–2015 років. Сьогоднішнє повномасштабне вторгнення переслідує мету щонайменше демонтажу української державності та привласнення історичної спадщини Київської Русі. Керівництво держави-агресора розглядає війну також як інструмент консолідації нації та посилення власної авторитарної влади. Водночас система міжнародних відносин переживає глибинні трансформації, що проявляються у зростаючому протистоянні між державами, відданими демократичним принципам, і тими, які орієнтуються на тоталітарні моделі правління.

Ключові слова: російсько-українська війна; екзистенційна війна; міжнародна безпека; Україна.

Вступ

Для історика-міжнародника цілком логічним є характеризувати історичні факти, процеси, події і явища як ключові положення історичних досліджень, що виступають одним зі складників теоретичного осмислення минувшини. Тому фахівці зазвичай сягають глибинних підвалин сучасних явищ та подій. Нам видається, що підвалини нинішнього зламу системи міжнародних відносин і сучасної російсько-української війни сягають ще часів російського імперіалізму династії Романових. Колонізуючи і поневолюючи сусідні терени і народи, Московія не рахувалася з їх культурним, мовним і релігійним різноманіттям – на перший план ставилися імперські цілі. Наслідком Першої світової війни стало звільнення (ненадовго) з-під російського поневолення поляків, фінів, естонців, латишів і литовців. У ході Другої світової війни, одним із винуватців якої стало керівництво СРСР, в Ялті та Потсдамі було загалом узгоджено повоєнні кордони в Європі. Ключовим актом визнання європейських кордонів стало підписання у 1975 р. всіма країнами Європи, а також США і Канадою відповідного документа. Здавалося, всі ці події мали принести на Європейський континент мир та злагоду навіки. Розвали СРСР і СФРЮ породили численні гарячі та тліючі конфлікти у Європі. Не здобувши повного контролю через так звану політику «м'якої сили» та підкуп частини керівного прошарку в Україні, у 2014 р. російська федерація

здійснила анексію українського Криму і розпочала гібридну війну в українському Донбасі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Російсько-українська війна триває із 2014 року. Тому вона не могла не привернути увагу науковців. Перші аналітичні студії російсько-української війни почали з'являтися ще з моменту анексії Криму та антитерористичної операції на Донбасі. За минулі понад десять років побачили світ сотні історичних (військово-історичних, історико-політологічних) праць, у яких авторами робилися спроби охарактеризувати війну росії проти України крізь призму воєнно-стратегічних, цивілізаційних, національно-екзистенційних підходів та постколоніальних студій.

«Характеристика історичних фактів, процесів, подій і явищ є одним із ключових завдань історичних досліджень, невід'ємним складником теоретичного осмислення минувшини. Не є винятком і такий складний, багатоаспектний історичний феном, як сучасна російсько-українська війна, яка ... привертає увагу дослідників (істориків, соціологів, політологів, філософів, економістів, психологів, педагогів, фахівців з національної безпеки, державного управління тощо) з огляду на надважливе значення для становлення новітньої геополітичної моделі Європи та усього світу». (Галів та Ільницький, 2023, с.51)

Передумови російсько-української війни в культурно-історичній ретроспективі розглянув Д. Бурянов (2022, с.13) та зазначив: «На сучасному етапі розвитку українського суспільства, у XXI столітті, в умовах російсько-української, спочатку гібридної, а тепер і повномасштабної війни актуальними постають питання ідентичності цих народів, їх взаємні претензії один до одного та остаточне розмежування, верифікація потреб українців до самостійності та окремості, своєї незалежності тощо». М. Затоковенко та М. Прихненко (2023) зосередилися на причинах та впливі російсько-української війни на трансформацію міжнародної безпеки. Більш загальний підхід спостерігаємо у доробку В. Грицюк та О. Лисенко (2023). Вони розглянули війну російської федерації проти України у воєнному, міжнародно-правовому, геополітичному та економічному вимірах. Достатньо вичерпну характеристику війни дав у своїй закордонній публікації П. Гай-Нижник (2022). Поділяємо підходи Л. Залізняка (2016) стосовно російсько-української війни як цивілі-

заційного конфлікту. А. Киридон і С. Троян (2022b) задалися питанням, чи маємо підстави вважати російсько-українську війну екзистенційною. Зрештою вони її оцінюють як національно-визвольну війну українського народу у ХХІ столітті (Киридон та Троян, 2022a). Безпосередній учасник бойових дій науковець М. Лазарович (2017) висвітлив власне бачення цієї війни. У монографії Є. Магди (2015) здійснено аналіз початкового етапу російсько-української війни, коли вона мала гібридний характер. Якщо спочатку І. Рущенко (2015) також зосереджувався на гібридній складовій війни, то в наступних дослідженнях він вже веде мову про міжцивілізаційну її складову (Рущенко, 2018). Важливий внесок у розуміння підвалин російсько-української війни зробили представники академічної української історичної науки В. Смолій та О. Ясь (2022).

«Практично кожна подія цієї війни знаходить відображення у ЗМІ, наукових текстах і дискусіях, виставково-музейних проєктах. Формується історіографічний сегмент, в якому не тільки фіксуються події та процеси, а й здійснюються протяжні реконструкції українсько-російських відносин, версії ідеологічних, економічних, політичних причин і передумов нинішнього воєнного протистояння» (Грицюк та Лисенко, 2023). Запропонований нами далеко не повний перелік публікацій, у яких автори аналізують підвалини, хід і міжнародний контекст російсько-української війни, показує, що українські науковці достатньо щільно опрацьовують цю проблематику, яка має надважливе значення для долі українського народу і його державності.

Формулювання цілей статті

Мета статті полягає у розкритті наслідків для міжнародної безпеки і міжнародного права анексії Автономної Республіки Крим і розв'язання російською федерацією війни проти України.

Виклад основного матеріалу дослідження

Наприкінці ХХ століття відбувся новий раунд радикальних глобальних трансформацій на Європейському континенті: возз'єдналися у єдину державу ФРН і НДР, розвалився Варшавський блок і РЕВ, зрештою у 1991 р. припинив існування Радянський Союз. Ще до розвалу Кремль активно розпалював конфлікти у національних республіках (проблема турків-месхетинців, перешкоджання кримським татарам у поверненні на історичну батьківщину та ін.). Закладалися підвалини нестабільності в Україні – 12 лютого 1991 р. замість Кримської автономної області було створено Кримську Автономну Радянську Соціалістичну Республіку. Події 1980–1990-х рр. дали шанс колишнім країнам-сателітам СРСР, а також республікам, що входили до його складу, торувати власний шлях до свободи та демократії. По-іншому оцінювали ці події керівництво і населення російської федерації. У внутріш-

нюполітичному житті незалежної України сусідня держава активно розігравала кримську карту (заяви Ю. Лужкова). Зрештою, мало відомо, але не без сприяння Кремля у 1994–1995 рр. з'явився президент Республіки Крим Ю. Мешков. Автор, цієї статті, на той час завідувач кафедри історії України, отримав від державної адміністрації Херсонської області ксерокопію договору, в якому «президент» Ю. Мешков запропонував створити із Причорноморських і Приазовських областей Новоросію. Мені було доручено терміново подати історичну, етнокультурну довідку стосовно цієї пропозиції. Звісно, я дав обґрунтування щодо її безперспективності та антидержавної позиції. Незабаром співробітники СБУ відправили Ю. Мешкова у Москву, чим сильно розсердили Б. Єльцина...

Із 2000 р. пост президента російської федерації успадкував В. Путін. З його приходом до влади розпочалася всеохоплююча робота по утриманню України у сфері інтересів російської федерації: політика «м'якої сили» (телебачення, газети, «культурні десанти» з Росії, дешеві і якісні книги, телевізійні серіали (мильні опери) тощо), газові війни (звинувачення України у крадіжці газу, підвищення тарифів), необґрунтовані зупинки українського експорту до Росії. В. Путін заявив, що розвал СРСР став найбільшою геополітичною катастрофою кінця ХХ століття (Розпад СРСР Путін назвав найбільшою геополітичною катастрофою, 2005). В Україні стали нав'язувати ідеологію «безсмертних полків» (марші ветеранів і псевдоветеранів), 9 травня, особливо у так званих російськомовних регіонах, таксисти пов'язували на автомобілі георгіївські («колорадські») стрічки. Новий власник футбольного клубу «Шахтар» провів ребрендинг форми команди, змінивши колір із чорно-білого на чорно-помаранчевий («колорадський»). Зрештою, із другої спроби внутрішнім деструктивним силам завдяки більш продумано проведений виборчій компанії (в різний спосіб обнуляли найбільш популярних українських політиків) вдалося завести на посаду Президента України злодія-рецидивіста «професора» В. Януковича (Сінкевич, 2016а). Ця обставина дозволила взяти під контроль Кремля весь державний апарат України. Розв'язали руки росіянам підписані В. Януковичем і проведені через Верховну Раду любителем нейтрального статусу України В. Литвином «харківські угоди». Адже відповідно до них було подовжено термін оренди бухт Севастополя для Чорноморського флоту Росії, надано дозвіл на збільшення чисельності сухопутного угруповання і вільну діяльність у Криму ФСБ (Гаврилюк, 2023).

Внаслідок відмови В. Януковича під тиском росії підписувати у Вільнюсі угоду про асоціацію з Європейським Союзом в Україні виникли протести, що

переросли у революційні події кінця 2013 – початку 2014 р. Вже на початку січня 2014 р. ми мали інформацію про нелегальне перебування (принаймні) у містах південно-східної України озброєних агентів Кремля. В умовах контролю ворогом всієї силової вертикалі держави це несло неабияку загрозу, яка зрештою й вилилася у розстріл Майдану і початок анексії «зеленими чоловічками» Криму (В. Путін заздалегідь наказав викарбувати 20.02.2014 р. медаль «За освобождение Крыма»). Спроби російських спеців і сплячих «консерв» розхитати ситуацію у містах так званої Новоросії (В. Путін чомусь відносить до неї й історичний центр Слобідської України Харків), що тривали з кінця лютого до травня 2014 р. включно, не увінчалися успіхом, за винятком теренів Донбасу (Сінкевич, 2016b).

Всі ці дії означали не тільки втягування російською федерацією України у гібридну війну: росіяни спочатку не визнавали, що «зелені чоловічки» без розпізнавальних знаків – це їх регулярне військо (Sinkevič, 2018). Так само, коли після втечі з України В. Януковича новообраний Президент П. Порошенко оголосив початок контртерористичної операції, російські військові при затриманні дотримувалися легенди, що вони «заблукали на навчаннях». Зрештою, росіяни на Донбасі вдалися до давно відпрацьованої схеми – визнання на підконтрольних теренах самопроголошених Донецької і Луганської народних республік (у часи громадянської війни так само більшовиками були створені Донецько-Криворізька радянська республіка, а після виведення у 1946 р. окупаційних підрозділів червоної армії з території Ірану – самопроголошені Азербайджанська і Курдська народні республіки).

Анексія Криму і створення росіянами квазі-республік фактично нівелювали міжнародний порядок, закріплений після Другої світової війни. Росія, постійний член Генеральної асамблеї ООН, країна ядерного клубу, гарант територіальної цілісності України, яка відмовилася від ядерної зброї за Будапештськими домовленостями, фактично торпедувала все міжнародне право.

«Швидкість і глибина змін, які спостерігаються, мають, як мінімум, чотири головні наслідки. По-перше, стрімкого поширення набуває глобалізація, яка розглядалася як провідний тренд сучасних міжнародних відносин. По-друге, відбувся перехід від біполярного світу до комплексного, багатополарного. По-третє, цей перехідний світ став непередбачуваним, і в ньому вже неможливе вирішення питань міжнародної безпеки старими військово-силовими методами. По-четверте, надзвичайно важливого значення в сучасному світі, зокрема і у сфері світової політики, відіграють

інформаційні технології, що дало змогу охарактеризувати сучасне суспільство як інформаційне. Ці наслідки можна звести до одного висновку: відбувається переструктурування всього світового політичного простору». (Затоковенко та Прихненко, 2023, с.20)

Україна зіткнулася із великою стурбованістю партнерів у ЄС, а також підписантів гарантів територіальної цілісності у 1994 р. Ці події стали першим кроком у напрямку переходу від гібридної до широкомасштабної війни, до Третьої світової, коли в різний спосіб у війну втягнуті країни ядерного клубу, коли росія розіграє власну геополітичну карту не тільки на українських теренах.

Висновки

На жаль, позбутися колоніальної залежності одномоментно ще не вдавалося жодному народу. Потрібні час, зусилля не одного покоління і прагнення до свободи та вміння боротися за власну свободу. Конфлікт між росіянами і українцями інституційний. Ще з імперських часів, знищуючи заборонами українську мову та культуру (Валуєвський циркуляр 1863 р., Емський указ 1876 р. та ін.), росіяни були провідниками шовіністичної політики. По суті нічого не змінилося і за часів СРСР – голодомори, ГУЛАГ, русифікація тощо. Зрештою, проголошення 24 серпня 1991 р. незалежності України, вибори Президента і референдум, на якому понад 90 відсотків підтримали це рішення українського парламенту, запустили процес остаточного розвалу Радянського Союзу. Закликаючи у жовтні 2021 р. у своєму відеосюжеті з полігону Чабанка, розміщеного у Фейсбуці, готуватися до широкомасштабної війни, яка, на нашу думку, мала розпочатися 22.02.2022 р., ми усвідомлювали, чому ця війна невідворотна. Допоки існує незалежна Україна, допоки на цих Богом даних теренах мешкає наш народ, допоки спадщина Руси є нашою, а не цієї орди. У цій війні вони вбивають всіх, хто не кориться, їх не цікавлять міста і села – вони їх нищать. Їх цікавить, щоб українців на цій землі не було. Тоді історична спадщина

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Бурянов, Д.М., 2022. Передумови російсько-української війни в культурно-історичній ретроспективі. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки*, [e-journal] 33 (72)4)), с.13-17. <https://doi.org/10.32782/2663-5984/2022/4.3>
- Гаврилюк, Б., 2023. Політичне значення Харківських угод 2010 року для України. В: *Матеріали LII науково-технічної конференції підрозділів Вінницького національного технічного університету (НТКП ВНТУ-2023)*, Вінниця, Україна,

- 21-23 червня, 2023 р. [online] Вінниця: Вінницький національний технічний університет, с.1-2. Доступно: <<https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-firtzp/all-firtzp-2023/paper/view/18096/14965>> [Дата звернення 14 вересня 2025].
- Гай-Нижник, П., 2022. Російсько-українська війна – війна за життя (2014–2022 рр.): періодизація. *Українознавство*, [e-journal] 1 (82), с.51-76. [https://doi.org/10.30840/2413-7065.1\(82\).2022.255750](https://doi.org/10.30840/2413-7065.1(82).2022.255750)
- Галів, М. та Ільницький, В., 2023. Характер сучасної російсько-української війни (2014–2023): вітчизняний історіографічний дискурс. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Історія»*, [e-journal] 13/55, с.47-73. <https://doi.org/10.24919/2312-2595.13/55.283164>
- Грицюк, В. та Лисенко, О., 2023. Війна Російської Федерації проти України: воєнний, міжнародно-правовий, геополітичний та економічний виміри. *Український історичний журнал*, [e-journal] 2, с.5-33. <https://doi.org/10.15407/uhj2023.02.005>
- Залізняк, Л.Л., 2016. Історичні витоки та цивілізаційні передумови російсько-української війни 2014-2016 рр. *Українознавство*, [online] 3 (60), с.26-39. Доступно: <<https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f30908e0-b14a-46c5-9d7d-61450712f653/content>> [Дата звернення 14 вересня 2025].
- Затоковенко, М.В. та Прихненко, М.І., 2023. Російсько-українська війна: причини та вплив на трансформацію міжнародної безпеки. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*, [online] 15 (2), с.35-39. Доступно: <<https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/14674>> [Дата звернення 14 вересня 2025].
- Киридон, А. та Троян, С., 2022а. Цивілізаційна війна 2014–2022 рр.: національно-визвольна війна України ХХІ століття (теоретичний дискурс). In: *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects*. [e-book] Riga: Baltija Publishing, pp.523-534. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-63>
- Киридон, А. та Троян, С., 2022б. Чи можна Російсько-українську війну 2014–2022 рр. вважати екзистенційною війною? В: В. Смолій, ред. *Перелом: війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками*. Київ: Інститут історії України Національної академії наук України, Кн. 1, с.182-183.
- Лазарович, М.В. 2017. Російсько-українська війна (2014-2017 роки): короткий нарис. Івано-Франківськ: Лілея-НВ.
- Магда, Є.В., 2015. *Гібридна війна: вижити і перемогти*. Харків: Віват.
- Розпад СРСР Путін назвав найбільшою геополітичною катастрофою, 2005. *Українська правда*, [online] 25 квітня. Доступно: <<https://www.pravda.com.ua/rus/news/2005/04/25/4387750/>> [Дата звернення 14 вересня 2025].

- Рущенко, І.П., 2015. *Російсько-українська гібридна війна: погляд соціолога*. Харків: Павленко О. Г.
- Рущенко, І.П., 2018. Російсько-українська війна: міжцивілізаційна складова конфлікту. *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна*, [e-journal] 12, с.42-52. <http://dx.doi.org/10.30970/vso.2018.12.04>
- Сінкевич, Є.Г., 2016а. Чи є у незалежності початок і чи є у незалежності кінець? Замість післямови. *Чорноморський літопис*, 11, с.168.
- Сінкевич, Є.Г., 2016b. Що там за горизонтом? *Історичний архів. Наукові студії*, 16, с.225-227.
- Смолій, В.А. та Ясь, О.В., 2022. Сучасна російсько-українська війна у світлі постколоніалізму. *Вісник Національної академії наук України*, [e-journal] 6, с.3-16. <https://doi.org/10.15407/visn2022.06.003>
- Sinkevič, E., 2018. Gibridnye vojny Rossii protiv Ukrainy (1917-1921; 2013-2017). In: A. Aksamitowski, R. Gałaj-Dempniak, D. Okoń, A. Smoliński, H. Walczak, A. Wojtaszak, eds. *Wojna, wojsko, bezpieczeństwo poprzez stulecia i epoki: studia i materiały*. Szczecin: Volumina.pl Daniel Krzanowski, Vol. 3, pp.35-43.

REFERENCES

- Burianov, D.M., 2022. Peredumovy rosiisko-ukrainskoi viiny v kulturno-istorychnii retrospektyvi [Background of the russian-ukrainian war in a cultural and historical retrospective]. *Scientific notes of Taurida National V.I. Vernadsky University series "Historical Sciences"*, [e-journal] 33 (72/4)), pp.13-17. <https://doi.org/10.32782/2663-5984/2022/4.3>
- Hai-Nyzhnyk, P., 2022. Rosiisko-ukrainska viina – viina za zhyttia (2014–2022 rr.): periodyzatsiia [Russian-ukrainian war – war for life (2014–2022): Periodization]. *Ukrainian Studies*, [e-journal] 1 (82), pp.51-76. [https://doi.org/10.30840/2413-7065.1\(82\).2022.255750](https://doi.org/10.30840/2413-7065.1(82).2022.255750)
- Haliv, M. and Ilnytskyi, V., 2023. Kharakter suchasnoi rosiisko-ukrainskoi viiny (2014–2023): vitchyzniani istoriohrafichnyi diskurs [The nature of the modern russian-ukrainian war (2014 – 2023): The ukrainian historiographical discourse]. *Problems of the humanities: a collection of scientific works of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University. History Series*, [e-journal] 13/55, pp.47-73. <https://doi.org/10.24919/2312-2595.13/55.283164>
- Havryliuk, B., 2023. Politychne znachennia Kharkivskykh uhod 2010 roku dlia Ukrainy [The Political Significance of the Kharkiv Agreements of 2010 for Ukraine]. In: *Materialy LII naukovo-tekhnichnoi konferentsii pidrozdiliv Vinnytskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu (NTKP VNTU–2023)* [Proceedings of

the LII Scientific and Technical Conference of the Divisions of Vinnytsia National Technical University [NTKP VNTU–2023]], Vinnytsia, Ukraine, June 21–23, 2023. [online] Vinnytsia: Vinnytsia National Technical University, pp.1–2. Available at: <<https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-frtzip/all-frtzip-2023/paper/view/18096/14965>> [Accessed 14 September 2025].

Hrytsiuk, V. and Lysenko, O., 2023. Viina Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy: voiennyi, mizhnarodno-pravovyi, heopolitychnyi ta ekonomichni vymiry [Russia's war against Ukraine: Military, international legal, geopolitical and economic dimensions]. *Ukrainian Historical Journal*, [e-journal] 2, pp.5–33. <https://doi.org/10.15407/uhj2023.02.005>

Kyrydon, A. and Troian, S., 2022a. Tsyvilizatsiina viina 2014–2022 rr.: natsionalno-vyzvolna viina Ukrainy XXI stolittia (teoretychnyi dyskurs) [Civilizational War 2014–2022: National Liberation War of Ukraine in the 21st Century (Theoretical Discourse)]. In: *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects*. [e-book] Riga: Baltija Publishing, pp.523–534. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-63>

Kyrydon, A. and Troian, S., 2022b. Chy mozhna Rosiisko-ukrainsku viinu 2014–2022 rr. vvazhaty ekzystentsiinoiu viinoiu? [Can the Russian-Ukrainian War of 2014–2022 be considered an existential war?]. In: V. Smolii, ed. *Perelom: viina Rosii proty Ukrainy u chasovykh plastakh i prostorakh mynuvshyny. Dialohy z istorykamy* [The turning point: Russia's war against Ukraine in the temporal layers and spaces of the past. Dialogues with historians]. Kyiv: Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine, Vol. 1, pp.182–183.

Lazarovych, M.V., 2017. *Rosiisko-ukrainska viina (2014-2017 roky): korotkyi narys* [The Russian-Ukrainian War (2014–2017): A short essay]. Ivano-Frankivsk: Lileia-NV.

Mahda, Ye.V., 2015. *Hibrydna viina: vyzhyty i peremohty* [Hybrid war: survive and win]. Kharkiv: Vivat.

Rozpad SRSR Putin nazvav naibilshoiu heopolitychnoiu katastrofoiu [Putin called the collapse of the USSR the greatest geopolitical catastrophe], 2005. *Ukrainska pravda*, [online] 25 April. Available at: <<https://www.pravda.com.ua/rus/news/2005/04/25/4387750/>> [Accessed 14 September 2025].

Rushchenko, I.P., 2015. *Rosiisko-ukrainska hibrydna viina: pohliad sotsioloha* [Russia-ukraine. Hybrid war: Sociological perspective]. Kharkiv: Pavlenko O. H.

Rushchenko, I.P., 2018. Rosiisko-ukrainska viina: mizhtsyvilizatsiina skladova konfliktu [Russia-ukraine war: Intercivilizational aspect of the conflict]. *Visnyk of the Lviv University. Series Sociology*, [e-journal] 12, pp.42–52. <http://dx.doi.org/10.30970/vso.2018.12.04>

Sinkevič, E., 2018. Gibridnye vojny Rossii protiv Ukrainy (1917–1921; 2013–2017) [Russia's hybrid wars against Ukraine (1917–1921; 2013–2017)].

In: A. Aksamitowski, R. Gałaj-Dempniak, D. Okoń, A. Smoliński, H. Walczak, A. Wojtaszak, eds. *Wojna, wojsko, bezpieczeństwo poprzez stulecia i epoki: studia i materiały* [War, the military, security through the centuries and eras: study and materials]. Szczecin: Volumina.pl Daniel Krzanowski, Vol. 3, pp.35-43.

Sinkevych, Ye.H., 2016a. Chy ye u nezalezhnosti pochatok i chy ye u nezalezhnosti kinets? Zamist pisliamovy [Does independence have a beginning and does independence have an end? Instead of an afterword]. *Chornomorskyi litopys*, 11, p.168.

Sinkevych, Ye.H., 2016b. Shcho tam za horyzontom? [What is beyond the horizon? Historical archive]. *Istorychnyi arkhiv. Naukovi studii*, 16, pp.225-227.

Smolii, V.A. and Yas, O.V., 2022. Suchasna rosiisko-ukrainska viina u svitli postkolonializmu [The contemporary Russian-Ukrainian war in the light of postcolonialism]. *Visnyk of the National Academy of Sciences of Ukraine*, [e-journal] 6, pp.3-16. <https://doi.org/10.15407/visn2022.06.003>

Zalizniak, L.L., 2016. Istorychni vytoky ta tsyvilizatsiini peredumovy rosiisko-ukrainskoi viiny 2014-2016 rr. [Historical origins and civilizational preconditions of russian-ukrainian war 2014-2016]. *Ukrainian Studies*, [online] 3 (60), pp.26-39. Available at: <<https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f30908e0-b14a-46c5-9d7d-61450712f653/content>> [Accessed 14 September 2025].

Zatokovenko, M.V. and Prykhnenko, M.I., 2023. Rosiisko-ukrainska viina: prychyny ta vplyv na transformatsiiu mizhnarodnoi bezpeky [Russian-ukrainian war: reasons and impact on the transformation of international security]. *Bulletin of Student Scientific Society*, [online] 15 (2), pp.35-39. Available at: <<https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/14674>> [Accessed 14 September 2025].

Надійшла: 15.09.2025; Прийнята: 22.10.2025;

Стаття була вперше опублікована онлайн: 28.11.2025

RUSSIAN-UKRAINIAN WAR – BREAKDOWN OF YALTA-POTSDAM-HELSINKI SYSTEM OF INTERNATIONAL RELATIONS

Yevhen Sinkevych

*Doctor of Historical Sciences, Professor,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5729-1644>,
e-mail: e.sinkevych@gmail.com,
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy,
Cherkasy, Ukraine, 18031*

At the end of the 20th century, radical global transformations took place. The Soviet Union, described as an “evil empire” by Ronald Reagan, ceased to exist. The peoples of the former USSR viewed these changes as an opportunity for independent development and search for their place in the international relations order. At the same time, the Russian Federation regarded them as a geopolitical catastrophe. The main objective of this article is to study consequences for international security and international law following the annexation of the Autonomous Republic of Crimea and the initiation of war against Ukraine by the Russian Federation. At the current stage of the Ukrainian society’s development and within the broader context of the international community in the 21st century, under conditions of the Russian-Ukrainian war (initially hybrid and now full-scale), the issues of the breakdown of Yalta-Potsdam-Helsinki system of international relations (which was formed after World War II) are becoming relevant. Understanding the historical roots of the conflict, as well as its civilisational, geopolitical, intercultural and ideological dimensions, prompts Ukrainian scientists to define the nature of the war and its consequences for the global security system. Imposed by the aggressor, this war extends far beyond the battlefield, encompassing economic, political and informational spheres. For this reason, it is essential that the Ukrainian academic community has to formulate comprehensive responses to these multifaceted challenges. In 2015, at the international scientific conference at the University of Szczecin, the expansionist nature of the Russian militarism was outlined, as well as its hybrid manifestations were viewed with drawing parallels between the events of 1917–1921 and 2014–2015. Today’s full-scale invasion seeks nothing less than the dismantling of Ukraine’s statehood and the appropriation of the historical legacy of Kyiv Rus. The state aggressor’s leadership also regards this war as an instrument for consolidating the nation and reinforcing its authoritarian

power. At the same time, the system of international relations is now undergoing profound transformations, marked by an intensifying confrontation between states which are committed to democratic principles and oriented toward totalitarian models of governance.

Key words: Russian-Ukrainian war; existential war; international security; Ukraine.

DOI: 10.31866/2616-745X.16.2025.344690

УДК 327.82:008]:341.238

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ У КОНТЕКСТІ СВІТОВИХ ГЕОСТРАТЕГІЙ

Костиря Інна Олександрівна

Докторка політичних наук, професорка,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2654-8472>,

e-mail: prorectorknukim@gmail.com,

*Київський національний університет культури і мистецтв,
вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133*

Для цитування:

Костиря, І.О., 2025. Культурна дипломатія у контексті світових геостратегій. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, 16, с.73-83. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.16.2025.344690>.

Сучасні міжнародні відносини зазнають суттєвих змін. Російсько-українська війна значно вплинула на зміну конфігурації міжнародної системи. Вже сьогодні очевидно, що через існуючу кризу утворюється нова система міжнародних відносин. На чільне місце виходять питання зв'язків між різними культурами світу, перед якими постає завдання виробити власну політику щодо процесу формування міжнародної системи. Значення культурної дипломатії передусім полягає у трьох аспектах міжнародних відносин. Перший аспект пов'язаний безпосередньо із укріпленням стосунків із союзниками. Другий – у підтриманні стабільних відносин із нейтральними суб'єктами. Третій – у формуванні відносин вже у процесі створення нової системи міжнародних відносин. Поляризація основних акторів сучасних міжнародних відносин за критеріями демократичних та антидемократичних режимів на сьогодні є очевидною. Відповідно і культурна дипломатія в таких умовах зможе виконувати свою ефективну роль саме за такими критеріями. Адже її результативність залежатиме від можливості доступу до іншого суспільства і можливості широкого представлення там саме свого. **Метою** дослідження нами визначено вивчення сучасної української культурної дипломатії в умовах кризи міжнародних відносин та існування різних геостратегічних проєктів. У таких умовах культурна дипломатія

ще більше зближуватиме саме демократичні за своїм характером держави. **Методологія** дослідження базується на загальних методах і принципах, які використовуються в наукових дослідженнях. Зокрема, до таких ми відносимо системний аналіз, діалектичний підхід, контент-аналіз, івент-аналіз та ін. **Висновки** засвідчують необхідність здійснення культурної дипломатії в умовах кризи міжнародної системи передусім на основі близькості до країн демократичного табору.

Ключові слова: культурна дипломатія; міжнародні відносини; геостратегія; міжнародна криза; демократичні держави.

Вступ

Міжнародні відносини як система взаємодій між державами є складним і комплексним процесом. І культура у ньому виступає вагомим фактором при формуванні авторитету держави на міжнародній арені, відтворюючи її імідж у світовій спільноті. Тому неможливо уявити міжнародну політику без культурного впливу, який завжди відігравав і продовжує відігравати чи не найважливішу роль у формуванні добросусідських відносин між державами. Відтак і участь культурної дипломатії є необхідною складовою частиною у міждержавному діалозі.

Сучасні міжнародні відносини, як цілком очевидно, характеризуються своєю нестійкою структурою, постійними потрясіннями і протистояннями на різних рівнях між їх суб'єктами. При цьому ми спостерігаємо цей процес у всіх сферах міжнародного життя – не тільки в політиці, але й в економіці та культурі. Не може не торкатися все це й культурної дипломатії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Культурна дипломатія, геостратегії та кризові явища в сучасних міжнародних відносинах досліджуються фахівцями різних країн світу. Особливо важливе вивчення цих напрямів для українських вчених з огляду на російсько-українську війну та союзницькі відносини України із країнами Європи та демократичними державами усього світу. На існуючі проблеми у цьому напрямі звертали увагу І. Валлерстайн (Wallerstein, 1991), А. Гольцов (2023), Г. Кіссінджер (2017), І. Костира (2021), І. Костира та О. Шкуренко (2024), В. Ліпкан (2022) і багато інших.

Завдання та мета дослідження полягають в аналізі сучасного стану та розвитку культурної дипломатії України в умовах кризи міжнародної системи і побудови державами світу власних геостратегічних проєктів.

Виклад основного матеріалу

Від початку 2000-х років світ поступово зазнає суттєвих змін. Російсько-українська війна значно вплинула на зміну конфігурації міжнародної системи. Цілком очевидно є поляризація держав за належністю до демократичного та антидемократичного шляхів розвитку. Людство все більше стикається із проблемами, які набувають химерних форм і які все важче вдається долати міжнародним організаціям та всій міжнародній спільноті. Особливо це проявляється під час російсько-української війни, яку різні актори міжнародних відносин сприймають далеко не однозначно. Для цього згадаємо неспроможність прийняття ефективних рішень у рамках діяльності ООН або ж достатньо невизначені позиції окремих лідерів світу, наприклад, колишнього папи Римського Франциска I.

Не можна не зауважити у зв'язку із цим на доволі справедливих словах Генрі Кіссінджера (2017, с.8):

«Наше століття перебуває в наполегливому, деколи навіть відчайдушному пошуку концепції світового порядку. Загроза хаосу співіснує із безпрецедентною взаємозалежністю: ідеться про поширення зброї масового знищення, розпад держав, наслідки хижацького ставлення до природного середовища, невикорінені практики геноциду, а також поширення нових технологій, що загрожують вивести конфлікти за межі людського контролю чи розуміння».

Відтак для багатьох аналітиків і політиків цілком очевидними постають як криза у сучасних міжнародних відносинах, так і їх переформатування в майбутньому, що повинно призвести до утворення вже нової міжнародної системи. Це питання особливо активно почало обговорюватися ще у 2022 році. Так, уже тоді, 5 квітня, міністр закордонних справ України у 2007–2009 рр. Володимир Огризко зауважив: «Те, що ми маємо сьогодні, – справді, ознака того, що попередня система безпеки, якою світ жив останні 80 років, себе вичерпала. Не працює ні ООН, ні ОБСЄ, ні інші регіональні структури. Тому те, що система безпеки має бути змінена, – це вже об'єктивна реальність, від якої ми нікуди не дінемося» (Ліскович, 2022).

Звісно, кризові ситуації в міжнародних відносинах – невід'ємний атрибут їх розвитку. І після встановлення Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин світ неодноразово стикався з ними (достатньо згадати відносини часів Берлінської кризи, Карибської кризи або початку вторгнення СРСР до Афганістану). Відомо, що кризові явища охоплюють міжнародні

процеси постійно, створюючи напруження в усіх больових точках планети. Цій проблемі присвячено значну кількість наукових досліджень (можна згадати хоча б праці таких корифеїв міжнародної політики, як З. Бжезінський та Г. Кіссінджер).

Наскільки сучасна криза в міжнародних відносинах буде глибокою і тяжкою, не кажучи вже про можливість її руйнівного характеру, поки що важко говорити. Однак у середовищі політологів вже здійснюється аналіз можливих її наслідків для всього світу. Проте очевидно, що в результаті цієї кризи сформується нова система міжнародних відносин. З огляду на це звернемо увагу на думку Андрія Мартинова (2016, с.238), що

«типологічною ознакою формування нової системи міжнародних відносин також є суперечливий процес пошуку нової ідентичності багатьма народами, які здобули незалежність на уламках імперій. Взаємодіють та конкурують між собою тенденції, з одного боку, спрямовані до неімперіалістичної консолідації різних культур та етнічних ідентичностей під приводом соціокультурної глобалізації, а з іншого, до контрастності старих і нових культурних ідентичностей».

Відтак на чільне місце виходять питання зв'язків між різними культурами світу, перед якими постає завдання сформувати власну політику щодо процесу формування міжнародної системи.

З огляду на проблемність сучасних міжнародних відносин обов'язково слід звертати увагу на всі можливі способи і засоби, які б змогли відвернути наростання кризи, приглушити її і звести до мінімуму негативні наслідки. З нашого погляду, один із можливих позитивних впливів у цьому напрямі належить безпосередньо культурній дипломатії.

Скептицизм у теорії міжнародних відносин, звісно, зводить можливості культурної дипломатії до мінімальних впливів. Однак відкидати її і заперечувати було б дещо нерозсудливо. Скептичний підхід був би виправданий лише стосовно умов жорсткого протистояння держав і повної їх ізоляції одної від іншої. Проте в сучасних реаліях, які відображаються у глобалізаційних процесах і широких комунікаційних зв'язках по світу завдяки соціальним мережам, звісно, культурна дипломатія має більш вагомий вплив. Саме тому і Міністерство закордонних справ України покладається, крім традиційної зовнішньополітичної діяльності, ще й на проведення відповідних заходів у сфері культурної дипломатії.

Кризові явища, що поступово почали наростати у світі після 2014 року, стали особливо посилюватися від 2022 року та охоплювати все більше суб'єктів: війна між Ізраїлем та ХАМАСом, падіння режиму Б. Асада в Сирії, зростання напруги навколо Тайваню, тарифні війни США тощо.

Яким би не було завершення існуючої сьогодні міжнародної кризи, значення культурної дипломатії передусім полягає у трьох аспектах міжнародних відносин. Перший аспект пов'язаний безпосередньо із укріпленням стосунків із союзниками. Другий – у підтриманні стабільних відносин із нейтральними суб'єктами. Третій – у формуванні відносин вже у процесі створення нової системи міжнародних відносин.

На цьому етапі міжнародної кризи для України найбільш важливими є перші зазначені нами аспекти. Саме вони і лежать в основі дипломатичної діяльності Міністерства закордонних справ України. Для цього були задіяні різноманітні підходи та формати. Наприклад, один із них, достатньо дійовий, – це проведення щорічних Міжнародних форумів культурної дипломатії та заходів під назвою «Місяць культурної дипломатії». На них насамперед розглядаються питання з поточними викликами та можливостями в умовах глобальних змін, методи деколонізації культури та боротьба з розповсюдженням дезінформації (Міжнародний форум культурної дипломатії 2024, б.д.).

Крім того, було створено цілий ряд інституцій, котрі безпосередньо займаються питаннями просування в міжнародному просторі українських інтересів шляхом широкого використання культурної дипломатії. Так, у 2015 році з'явилося Управління публічної дипломатії, пізніше перейменоване на Департамент комунікації і публічної дипломатії, у 2017 році – Український інститут та Український культурний фонд тощо.

Найважчим практичним моментом у сучасних міжнародних відносинах залишається просування ідей саме від України щодо можливостей урегулювання відносин в умовах кризових явищ. При цьому для країни найбільш важливим є збереження власних пріоритетів у всіх сферах, у т. ч. в культурній. І тут не можна не погодитися з міністром закордонних справ України Андрієм Сибігою, що «культурна дипломатія має ґрунтуватися на системному підході, а вся діяльність повинна бути об'єднана великою ідеєю. Ми маємо показувати всьому світу модерну Україну, яка перемагає російську агресію» (Андрій Сибіга на Міжнародному форумі, 2024).

Вибудовування нової системи міжнародних відносин – це, звичайно, питання майбутнього. Але на її концепцію вже сьогодні впливають фактори, пов'язані із певною поляризацією у позиціях країн, що сьогодні тією чи іншою мірою дотичні до питання про вирішення російсько-української війни. І тут очевидним стає, що світ вже зараз ділиться на дві головні протилежні групи –

країни з демократичним шляхом розвитку (Україна, США, Франція, Великобританія та ін.) та країни з авторитарним режимом (Росія, Китай, КНДР, Іран). Можна відзначити й існування третьої групи, до якої належать країни т. зв. Глобального Півдня (донедавна більш відомі як «країни третього світу»), які на сьогодні більше перебувають у вичікувальній позиції, ніж у активній.

Зрештою цей процес стосується і культурної дипломатії, оскільки в майбутньому вона займатиме одне із ключових місць при зближенні держав і формуванні нової системи.

Поляризація основних акторів сучасних міжнародних відносин за критеріями демократичних та антидемократичних режимів на сьогодні є очевидною. Відповідно і культурна дипломатія в таких умовах зможе виконувати свою ефективну роль саме за такими критеріями. Адже її результативність залежатиме від можливості доступу до іншого суспільства і широкого представлення там саме свого.

Загальновідомо, що міжнародні культурні програми є важливим інструментом для сприяння взаєморозумінню між державами і народами, розширення горизонтів та зближення культурних цінностей. Вони можуть бути реалізовані у формі обміну мистецькими групами, виставок, фестивалів, майстер-класів, концертів, лекцій, а також участі у міжнародних конференціях і симпозіумах. Міжнародні культурні програми надають можливість для проведення зустрічей, обміну досвідом, поглядами та ідеями. Це сприяє зближенню між різними культурами, розумінню та повазі, а також розвитку толерантності. Участь у міжнародних культурних програмах дає можливість суспільствам глибше пізнати інші культури, традиції, мову, історію та спосіб життя. Це сприяє розширенню світогляду і підвищенню культурного рівня учасників. Спільні культурні заходи дозволяють виявити спільні риси та цінності між різними культурами. Вони слугують встановленню зв'язків і співпраці між різними культурними групами, що веде до зближення та обміну цінностями. Водночас міжнародні культурні програми створюють платформу для відкритого діалогу між представниками різних культур. Це допомагає у вирішенні конфліктів, встановленні міжкультурного співробітництва та розвитку дружби між народами. Участь у міжнародних культурних програмах дозволяє країнам презентувати свою унікальну культурну спадщину і творчі досягнення, що підтримує їх розвиток та визнання на міжнародній арені.

Але все вищезначене повною мірою може проявлятися і бути ефективним лише в тому випадку, коли культурна дипломатія реалізується в рамках функціонування демократичних, а не авторитарних режимів. Основна відмін-

ність між цими суспільствами – їх відкритість і закритість. Основи існування відкритого суспільства, як відомо, обґрунтував британсько-австрійський філософ Карл Поппер (1902–1994). Розвиваючи його ідеї стосовно українських реалій, К. Яцура (2012) зауважувала, що Україна вже здолала певні труднощі на шляху до побудови власного відкритого суспільства. Відтоді ця думка була підтверджена ще подіями наступних років та загальним невинним розвитком у демократичному напрямі. Відтак на сьогодні Україна стала одним із тих суб'єктів міжнародних відносин, котрі, розвиваючись шляхом вдосконалення демократичного суспільства, зіткнулися із намаганням авторитарних режимів сформувати міжнародну ситуацію відповідно до власних пріоритетів. Водночас не можна не погодитися із М. Кушнарьовою (2023), що

«сьогодні ступінь інтересу світової, а найперше європейської громадськості до України є високим. Цей інтерес, виходячи із зазначеного, не є продуктом діяльності української культурної дипломатії, як можна було б припустити, – це опосередкований результат національного спротиву агресивним діям значно переважаючих сил ворога. Особливості культурного та соціального життя доби постмодернізму змушують визнати, що існує висока ймовірність того, що цей інтерес може бути скороминущим, тому здебільшого саме від України залежить, чи вийде перетворити його на стійкий».

В таких умовах культурна дипломатія ще більше зближуватиме саме демократичні за своїм характером держави. Водночас це буде неможливо у стосунках із їх протилежністю. Зокрема, розвиток культурної дипломатії у стосунках між Україною, з однієї сторони, та Російською Федерацією, яка є визнаним агресором, з іншої, на сьогодні і на майбутнє уявляється недосяжним. Те ж саме, безумовно, стосується і таких держав, як Іран або КНДР.

Висновки із цього дослідження і перспективи подальшого розвитку

Таким чином, цілком очевидним є те, що формування системи майбутніх міжнародних відносин хоч і буде здійснюватися на прагматичних засадах, усе ж таки матиме серед ключових факторів у т. ч. й інтенсивність стосунків у сфері культурної дипломатії. Для України цей момент визначатиметься близькістю до держав т. зв. демократичного табору та взаємодією через «відкрите суспільство». Культурна дипломатія в умовах міжнародної кризи розвивається на основі державних інтересів і не може не розглядатися як один із дійових інструментів міжнародної політики будь-якої держави. Особливо важливим інструментом вона залишається у питаннях співпраці

між країнами-союзниками. При цьому важливо наголосити на укріпленні необхідних позицій у рамках демократичних режимів.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Андрій Сибіга на Міжнародному форумі культурної дипломатії окреслив нові підходи до просування української культури у світі, 2024. *Міністерство закордонних справ України*, [online] 09 жовтня. Доступно: <<https://mfa.gov.ua/news/andrij-sibiga-na-mizhnarodnomu-forumi-kulturnoyi-diplomatiyi-okresliv-novi-pidhodi-do-prosuvannya-ukrayinskoyi-kulturi-u-sviti>> [Дата звернення 20 серпня 2025].
- Гольцов, А.Г., 2023. Геостратегія держави: прикладний вимір. *Політикус*, [e-journal] 1, с.72-77. <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2023-1.12>
- Кіссінджер, Г., 2017. *Світовий порядок. Роздуми про характер націй в історичному контексті*. Переклад Н. Коваль. Київ: Наш Формат.
- Костира, І. та Шкуренко, О., 2024. Майбутні міжнародні відносини і майбутнє культурної дипломатії. В: *Україна і світ: теоретичні та практичні аспекти діяльності у сфері міжнародних відносин*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, Україна, 11-12 квітня 2024 р. Київ: Видавничий центр КНУКіМ, с.52-56.
- Костира, І., 2021. *Сучасні стратегії геокультурної політики*. Київ: Видавничий центр КНУКіМ.
- Кушнарєва, М., 2023. Українська культурна дипломатія під час війни: досвід, проблеми, перспективи. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*, [e-journal] 67, с.35-53. <https://doi.org/10.15407/nr.67.035>
- Ліпкан, В., 2022. Геостратегія сучасної української держави: засади формування. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*, [e-journal] 42, с.268-277. <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.42.35>
- Ліскович, М., 2022. Будувати з нуля, або Якою може бути майбутня система глобальної безпеки. *Укрінформ*, [online] 05 квітня. Доступно: <<https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3449401-buduvati-z-nula-abo-akou-moze-buti-majbutna-sistema-globalnoi-bezpeki.html>> [Дата звернення 20 серпня 2025].
- Мартінов, А., 2016. «Нова холодна війна» як прояв кризи постбіполярної системи міжнародних відносин. *Україна-Європа-Світ*, 17, с.237-244.
- Міжнародний форум культурної дипломатії 2024, б.д. *Ukrainian Institute*. [online] Доступно: <<https://ui.org.ua/sectors/projects/international-cultural-diplomacy-forum-2024/>> [Дата звернення 20 серпня 2025].

Яцура, К.Г., 2012. Відкритість суспільства: основні принципи та ознаки. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*, 6, с.141-152.

Wallerstein, I., 1991. *Geopolitics and geoculture: Essays on the changing world-system*. Cambridge: Cambridge University Press.

REFERENCES

Andrii Sybiha na Mizhnarodnomu forumi kulturnoi dyplomatii okreslyv novi pidkhody do prosuvannya ukraïnskoi kultury u sviti [Andriy Sibiga at the International Forum of Cultural Diplomacy outlined new approaches to promoting Ukrainian culture in the world], 2024. *Ministry of Foreign Affairs of Ukraine*, [online] 09 October. Available at: <<https://mfa.gov.ua/news/andriy-sibiga-na-mizhnarodnomu-forumi-kulturnoyi-diplomatiyi-okresliv-novi-pidhodi-do-prosuvannya-ukrayinskoyi-kulturi-u-sviti>> [Accessed 20 August 2025].

Holtsov, A.H., 2023. Heostrategiia derzhavy: prykladnyi vymir [Geostrategy of the state: applied dimension]. *Politicus*, [e-journal] 1, pp.72-77. <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2023-1.12>

Kissinger, H., 2017. *Svitovyi poriadok. Rozdumy pro kharakter natsii v istorychnomu konteksti* [World order. Reflection on the character of nations and the course of history]. Translated by N. Koval. Kyiv: Nash Format.

Kostyria, I. and Shkurenko, O., 2024. Maibutni mizhnarodni vidnosyny i maibutnie kulturnoi dyplomatii [Future international relations and the future of cultural diplomacy]. In: *Ukraina i svit: teoretychni ta praktychni aspekty diialnosti u sferi mizhnarodnykh vidnosyn* [Ukraine and the world: theoretical and practical aspects of activity in the field of international relations]. Materials of the International Scientific and Practical Conference, Kyiv, Ukraine, April 11-12, 2024. Kyiv: KNUCA Publishing Centre, pp.52-56.

Kostyria, I., 2021. *Suchasni stratehii heokulturnoi polityky* [Modern strategies of geocultural policy]. Kyiv: KNUCA Publishing Centre.

Kushnarova, M., 2023. Ukrainska kulturna dyplomatiia pid chas viiny: dosvid, problemy, perspektyvy [Ukrainian Cultural Diplomacy during the War Time: Experience, Issues, Prospects]. *Academic Papers of Vernadsky National Library of Ukraine*, [e-journal] 67, pp.35-53. <https://doi.org/10.15407/np.67.035>

Lipkan, V., 2022. Heostrategiia suchasnoi ukraïnskoi derzhavy: zasady formuvannya [Geostrategy of the modern ukrainian state: Formation principles]. *Visnyk of the Lviv University Philosophical Political studies*, [e-journal] 42, pp.268-277. <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.42.35>

Liskovych, M., 2022. Buduvaty z nulia, abo Yakoiu mozhe buty maibutnia systema hlobalnoi bezpeky [Building from scratch, or What could be the future

global security system]. *Ukrinform*, [online] 05 April. Available at: <<https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3449401-buduvati-z-nula-abo-akou-moze-buti-majbutna-sistema-globalnoi-bezpeki.html>> [Accessed 20 August 2025].

Martynov, A., 2016. "Nova kholodna viina" yak proiav kryzy postbipoliarnoi systemy mizhnarodnykh vidnosyn ["New could war" as symptom of crisis the postbipolar system of international relationship]. *Ukraine – Europe – World*, 17, pp.237-244.

Mizhnarodnyi forum kulturnoi dyplomatii 2024 [International Cultural Diplomacy Forum 2024], n.d. *Ukrainian Institute*. [online] Available at: <<https://ui.org.ua/sectors/projects/international-cultural-diplomacy-forum-2024/>> [Accessed 20 August 2025].

Wallerstein, I., 1991. *Geopolitics and geoculture: Essays on the changing world-system*. Cambridge: Cambridge University Press.

Yatsura, K.H., 2012. Vidkrytist suspilstva: osnovni pryntsypy ta oznaky [The openness of society: basic principles and signs]. *Collections of scholarly articles*, 6, pp.141-152.

Надійшла: 02.09.2025; Прийнята: 13.10.2025;

Стаття була вперше опублікована онлайн: 28.11.2025

CULTURAL DIPLOMACY IN THE CONTEXT OF WORLD GEOSTRATEGIES

Inna Kostyria

*Doctor of Political Sciences, Professor,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2654-8472>,
e-mail: prorectorknukim@gmail.com,
Kyiv National University of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine, 01133*

Modern international relations are undergoing significant changes. As a result of the Russian-Ukrainian war, the configuration of the international system is being transformed. Nowadays, it is already obvious that in conditions of such a crisis, a new system of international relations is going to be formed. The issues of relations between different world cultures come to the fore. They are faced with tasks of grounding their own policy regarding the process of forming the international system. The significance of cultural diplomacy bases primarily on three aspects of international relations. The first aspect is directly related to strengthening relations with allies. The second one grounds on maintaining stable relations with neutral subjects. The third one bases on forming new relations already in the process of creating a new system of international relations. The polarisation of the main actors of modern international relations according to the criteria of democratic and anti-democratic regimes is quite obvious today. Accordingly, in such conditions, cultural diplomacy will be able to fulfill its effective role precisely according to these criteria. After all, its effectiveness will depend on the possibility of access to another society and the opportunity of a wide representation of its own one there. The main objective of the study is to view modern Ukrainian cultural diplomacy in the context of the crisis of international relations and the existence of various geostrategic projects. Under such conditions, cultural diplomacy will further bring together states that are democratic in nature. The methodology of this research is based on general methods and principles used in scientific studies. In particular, systemic analysis, dialectical approach, content analysis, inventory analysis, etc. are applied in this article. The conclusions confirm the need to implement cultural diplomacy in the context of the crisis in the international system, primarily on the basis of proximity to countries with democratic directions.

Key words: cultural diplomacy; international relations; geostrategy; international crisis; democratic states.

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons «Attribution» 4.0.

**МІЖНАРОДНІ
ЕКОНОМІЧНІ
ВІДНОСИНИ**

**INTERNATIONAL
ECONOMIC
RELATIONS**

DOI: 10.31866/2616-745X.16.2025.344696

УДК 177+327.82:[005-027.543:339.9]:17.022.1

РОЛЬ ЕТИКЕТУ ТА ДИПЛОМАТІЇ В НАЛАГОДЖЕННІ МІЖНАРОДНИХ БІЗНЕС-КОМУНІКАЦІЙ І ФОРМУВАННІ ДІЛОВОГО ІМІДЖУ

Яцина Вікторія Валентинівна^{1а},
Волоснікова Наталія Миколаївна^{2б},
Климова Світлана Олегівна^{3б}

¹ Кандидатка економічних наук, доцентка,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4440-976X>,
e-mail: vitayatsina@gmail.com,

^а Національний технічний університет «Харківський
політехнічний інститут»,
вул. Кирпичова, 2, Харків, Україна, 61000,

^а Харківський національний економічний університет
ім. Семена Кузнеця,
пр. Науки, 9-А, Харків, Україна, 61165

² Кандидатка економічних наук, доцентка,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9076-5231>,
e-mail: volosnikova@ukr.net,

³ Кандидатка економічних наук, доцентка,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0041-6845>,
e-mail: svitlana.klytova@khpi.edu.ua,

^б Національний технічний університет «Харківський
політехнічний інститут»,
вул. Кирпичова, 2, Харків, Україна, 61000

Для цитування:

Яцина, В.В, Волоснікова, Н.М. та Климова, С.О., 2025. Роль етикету та дипломатії в налагодженні міжнародних бізнес-комунікацій і формуванні ділового іміджу. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, 16, с.85-99. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.16.2025.344696>.

Метою дослідження є обґрунтування етичних та дипломатичних норм і принципів як невід'ємної складової бізнес-комунікацій для визначення

їх впливу на формування ділового іміджу міжнародних компаній. Для досягнення поставленої мети було застосовано комплексний підхід, що поєднує теоретичний аналіз, метод порівняння, кейс-стаді та контент-аналіз. Визначено, що трансформація дипломатичних й етичних норм у суспільстві безпосередньо пов'язана з технологічними, інноваційними, політичними та іншими чинниками. Це формує підстави для активного впровадження нових правил етикету у міжнародні бізнес-комунікації для підвищення їх ефективності та формування успішного ділового іміджу компаній. Проведений аналіз дипломатичних аспектів налагодження міжнародних бізнес-комунікацій виявив фактори успіху, що сприяють підвищенню ефективності діяльності міжнародних компаній. Встановлено вербальний і невербальний прояви таких чинників впливу етикету та дипломатичних норм на міжнародні бізнес-комунікації, як міжкультурні особливості, професійний рівень розвитку бізнесу, діджиталізація, політичні та правові зміни у суспільстві, а також соціальний чинник. Сформовано дипломатичні аспекти налагодження міжнародних бізнес-комунікацій. Виявлено та конкретизовано вербальний і поведінковий прояви чинників, що безпосередньо впливають на ефективність міжнародних бізнес-комунікацій у контексті впливу дипломатичних та етичних норм. Обґрунтовано доцільність впровадження сучасного трансформованого протоколу та етикету в діяльність компанії для покращення її ділового іміджу на міжнародному ринку. Результати дослідження визначають сучасні тренди дипломатичного протоколу, що дозволяє вдосконалити ділову комунікацію міжнародних компаній та покращити їх діловий імідж. Розкриття цього питання сприяє більшій ефективності проектування іміджу як на теоретичному, так і практичному рівнях. Отримані результати є основою для майбутніх наукових дискусій.

Ключові слова: дипломатична комунікація; міжнародні бізнес-комунікації; діловий етикет; корпоративний імідж; крос-культурні комунікації; діджиталізація комунікацій; бізнес-протокол.

Вступ

Гармонізація міжнародних відносин у сучасному глобалізованому світі неможлива без ефективних бізнес-комунікацій, що є ключовими факторами успіху. Важливою складовою комунікацій є етикет і дипломатія, завдяки

яким стають можливими встановлення довірчих відносин, уникнення конфліктів та досягнення взаємовигідних домовленостей. Впровадження принципів ділового етикету та протоколу у міжнародну діяльність компанії стає запорукою формування її позитивного іміджу, а вміння вести переговори на основі дипломатичних принципів забезпечує стабільні партнерські відносини на міжнародному рівні.

Проте різноманітність культур, традицій і підходів до ведення справ створює серйозні виклики для підприємців та компаній. Відсутність знань про етикет і дипломатію може призвести до непорозумінь, репутаційних втрат і навіть провалу угод. Головна проблема полягає в тому, що багато бізнесменів не приділяють належної уваги культурним особливостям партнерів, що може спричинити конфлікти або зниження рівня довіри. Водночас правильне використання дипломатичних стратегій та дотримання норм етикету сприяє налагодженню міцних і довготривалих партнерських відносин.

Отже, актуальність цього дослідження полягає в необхідності глибшого розуміння ролі етикету та дипломатії у міжнародних бізнес-комунікаціях і їхнього впливу на формування позитивного ділового іміджу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питанням розвитку міжкультурних комунікацій та їх впливу на ефективність ведення бізнесу присвячено праці відомих вітчизняних і закордонних вчених. Відомо, що факторами формування іміджу є вміння спілкуватися, дотримуватися правил етикету, пристосовуватися до ситуації, знайти спільну мову за будь-яких обставин (Гулієв та Чекалюк, 2024, с.140). Ми поширюємо твердження науковиць Р. Михайлової і О. Костюченко (2022), що знакові характеристики суб'єкта, діяльність якого перебуває у площині ділових компетенцій та комунікацій, є своєрідною особистою презентацією ділових якостей цієї персони. Відповідно до концепції, ефективність ділового іміджу можна розглядати крізь призму комунікаційних навичок та етичних норм. Вивченню сучасних трендів дипломатичної комунікації присвячено дослідження Н. Карпчук (2024). Серед найбільш ефективних авторка виділяє появу нових трендів неформальної комунікації, таких як дистанційні дипломатичні переговори, Twiplomacy, Facebook Diplomacy, віртуальні посольства й віртуальні консули, підґрунтям яких стали сучасні нововведення та розповсюдження соціальних мереж. Особливу увагу приділено трансформації вимог до невербальної комунікації та етикетних норм в умовах конфлікту.

Глобалізаційні процеси мають безпосередній вплив на трансформацію суспільних комунікацій не лише в дипломатичному просторі, значною

мірою ефект від їх прояву простежується також і в міжнародному бізнесі. Так, дослідження К. Величко та Г. Тимохової (2024) висвітлює проблематику ефективності сучасних бізнес-комунікацій. За допомогою використання експертного методу науковиці простежили, як впливає міжкультурна специфіка на бізнес-комунікацію національних суб'єктів господарювання із країнами Європейського Союзу, США, Китаю та Близького Сходу. Отже, для покращення ділового іміджу та зміцнення конкурентних позицій сучасні міжнародні компанії значну увагу приділяють впровадженню міжкультурної специфіки у бізнес-комунікації. Ретельний аналіз глобальних трендів сучасних комунікацій у бізнесі на прикладі досвіду успішних міжнародних компаній був проведений у роботі О. Гронь, К. Сатушевої (2019). Дослідженню інструментів публічної дипломатії як однієї із форм міжнародних комунікацій присвячена праця О. Юрченко (2024), в якій визначено ключові цілі сучасної публічної дипломатії та висвітлено практичні аспекти реалізації прийнятих стратегічних документів. Роботи М. Павлюх, С. Кушней (2024), В. Кубко (2022), Л. Марка, К. Стед та С. С്മьюінг (Mark, Stead and Smewing, 2002) ґрунтовно доповнюють науковий внесок у розвиток політичної дипломатії. Методи управління суспільними комунікаціями та дослідження ефективних сучасних практик щодо їх впровадження у міжнародний бізнес детально розглянули В. Яцина, С. Климова та Н. Губанова (2024).

Формулювання цілей статті

Метою дослідження є виявлення і аналіз чинників, механізмів та інструментів, що сприятимуть ефективній міжкультурній комунікації у сучасному бізнес-середовищі, покращенню комунікаційних стратегій і формуванню позитивного корпоративного іміджу. Для досягнення поставленої мети було застосовано комплексний підхід, що поєднує групу наступних методів: теоретичний аналіз – для формування теоретичних засад дослідження та визначення ключових концепцій; аналітичний – для узагальнення теоретичних підходів до дипломатичного етикету і вивчення нормативно-правових актів; метод порівняння – для визначення особливостей етичних та дипломатичних норм у різних країнах, що впливають на успішність міжнародних ділових контактів; емпіричний – для аналізу реальних кейсів із практики міжнародного бізнесу та дипломатії; системний підхід дозволив розглянути міжнародні бізнес-комунікації як цілісну систему, у якій етикет і дипломатія

**ЯЦИНА ВІКТОРІЯ ВАЛЕНТИНІВНА, ВОЛОСНІКОВА НАТАЛІЯ
МИКОЛАЇВНА, КЛИМОВА СВІТЛАНА ОЛЕГІВНА
РОЛЬ ЕТИКЕТУ ТА ДИПЛОМАТІЇ В НАЛАГОДЖЕННІ МІЖНАРОДНИХ...**

відіграють значну роль у створенні позитивного іміджу та довготривалих партнерських відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження

Загальновідомо, що культура мовлення та невербальна комунікація є рушійними силами політичних, економічних, суспільних процесів, які не тільки допомагають створити позитивне враження, а формують стратегії розвитку і конкурентоспроможності бізнесу. Увага до дослідження ефективності суспільних комунікацій та їх впливу на успішність у сучасному бізнесі зростає відповідно до змін у технологіях, соціальних тенденціях і практиці управління. Бізнес все більше розглядається як частина суспільства, яка має нести відповідальність за свій вплив на суспільство та навколишнє середовище (Юр'єва та Яцина, 2024, с.8). Дипломатична комунікація – один із найбільш жорстко регульованих видів суспільної комунікації, де обмежувальними чинниками є норми й вимоги дипломатичного етикету та протоколу і століттями напрацьована дипломатична практика (Михайлова та Костюченко, 2022, с.69). Тому сьогодні насамперед постає проблема впровадження дипломатичних та етичних норм для налагодження міжнародних бізнес-комунікацій, що, зі свого боку, вимагає звернення до чітко встановлених правил і стандартів. У цьому контексті особливу роль відіграють положення дипломатичного протоколу і етикету, які мають правову та регламентну основу в низці міжнародних і національних документів.

Віденська конвенція про дипломатичні зносини (*Vienna, Convention on Diplomatic Relations*, 1961, 2005) є ключовим міжнародним документом, що регламентує основи дипломатичного протоколу. Її статті чітко корелюються із сучасними вимогами до ведення міжнародних бізнес-комунікацій і використовуються в діловій сфері як етичні та організаційні орієнтири, оскільки встановлюють принципи поваги до суверенітету, рівноправності сторін, офіційного етикету та недопущення проявів недипломатичної поведінки, що є надзвичайно важливим і в діловому середовищі. Наприклад, ст. 14 Конвенції визначає ієрархію дипломатичних представників, що у бізнес-середовищі трансформується у важливість дотримання посадових рангів під час організації міжнародних бізнес-форумів або офіційних перемовин. Ст. 41 Конвенції забороняє втручання у внутрішні справи держави перебування. В бізнес-контексті це означає необхідність поваги до культурних традицій, національних мовних норм, прийнятого стилю ведення переговорів.

Окремо варто виділити національну регламентацію протокольних дій, зокрема, Указ Президента України «Про Державний протокол та Церемоніал України», який визначає порядок офіційного звертання, правила проведення зустрічей на вищому рівні, норми розміщення делегацій та організацію

офіційних заходів (пп. 3–6) (Верховна Рада України, 2002). Використання таких норм у бізнес-комунікаціях є не лише формальністю, вони впливають на імідж компанії, налагодження довіри між сторонами, ефективність та якість переговорів, де помилка протокольних дій може бути сприйнята як особиста або національна образа. Інші норми українського законодавства, що стосуються дипломатичного протоколу та етикету, такі як Закон України «Про дипломатичну службу» (Верховна Рада України, 2018), ст. 18 Конституції України (Верховна Рада України, 1996), формують рамки, що активно впливають на практики міжнародних бізнес-комунікацій, особливо коли мова йде про участь у міжнародних форумах, переговорах, виставках або офіційних заходах, де дотримання дипломатичного протоколу є обов'язковим.

Варто відзначити, що останнім часом спостерігається суттєва трансформація елементів дипломатичного протоколу, чинниками якої є: швидка зміна технологічних, політичних та суспільних складових; глобалізація; діджиталізація бізнесу; зміни в корпоративній культурі; вплив пандемії COVID-19; військові конфлікти.

Аналізуючи сучасні тенденції, можна відзначити суттєве послаблення у діловому вигляді, перехід від суворого офіційного стилю до так званого *business casual*, *smart casual*. Причому така тенденція спостерігається не лише у бізнес-середовищі, а також і серед найвищих посадових осіб та лідерів держав. Яскравим прикладом є Світовий економічний форум у Давосі, де останнім часом дедалі частіше можна побачити не лише політичних, а і бізнес-лідерів у звичайному повсякденному одязі замість ділових костюмів. Це свідчить про формування більш неформальної атмосфери, прагнення до рівноправності у спілкуванні та створення нових правил етикету. Сучасний бізнес все більше орієнтується на індивідуальність, комфорт і неформальну атмосферу, що сприяє продуктивності та кращому взаєморозумінню між партнерами.

Зміна стандартів дипломатичного протоколу та етикету спостерігається і у транснаціональних компаніях. Так, компанія Google ще із 2000-х років впроваджує культуру вільного стилю одягу не лише серед співробітників, а і на офіційних переговорах та зустрічах. Представники компанії вважають, що це знижує бар'єри між сторонами і сприяє взаєморозумінню, особливо у крос-культурному контексті. Генеральні директори провідних міжнародних компаній (таких як, наприклад Tesla, Meta) з'являються на міжнародних економічних форумах у темних футболках або светрах, виказуючи нові ди-

пломатичні меседжі: «Ми не вищі за інших», «Ми – нова еліта без формальностей». Цей приклад демонструє, як адаптація до нових норм етикету може сприяти ефективності міжнародних бізнес-комунікацій.

Інший приклад трансформації протокольної поведінки стосується формату переговорів. У 2021 році компанія Microsoft провела масштабну міжнародну презентацію у форматі віртуальної конференції, залучивши понад 120 країн. Проведення заходу відбувалося онлайн із застосуванням технічних інновацій для бізнесу, таких як віртуальні кімнати для обговорення окремих питань, синхронний переклад, фонові шаблони для дотримання естетики та дрес-код через камеру – рекомендації з вигляду в кадрі.

Варто відзначити, що вагомим чинником таких нововведень у дипломатичні норми та етикет став перехід міжнародних бізнес-комунікацій в онлайн-простір, що знизило необхідність дотримання суворих вимог до зовнішнього вигляду. Це засвідчує, як нові технології трансформують дипломатичний протокол, замінюючи фізичні атрибути зустрічей віртуальними, але при цьому зберігаючи формальність і повагу до традицій.

Наслідком цього стала трансформація протокольних зустрічей, а саме їх гібридний формат. Безумовно, такі зміни не могли не відбитися на етикеті та дипломатичних нормах спілкування, які стали дуже гнучкими. Певні етичні стандарти залишились незмінними, але найчастіше у бізнес-просторі відбувається відхилення від суворого дотримання дипломатичного протоколу в онлайн-форматі. Формування ділового іміджу сучасної компанії більш ґрунтується на здатності забезпечити стабільний зв'язок та високий рівень конфіденційності під час онлайн-зустрічей, захищаючи важливі переговори від стороннього втручання. Сучасна бізнес-спільнота використовує такі форми, щоб значно зменшити свої витрати, порівнюючи з офлайн-версіями, та може залучати велику кількість учасників з усього світу.

Офлайн-формат міжнародних комунікацій також зазнав значних змін, адаптуючись до нових реалій глобалізації та технологічного прогресу. Замість суворих протокольних зустрічей із дотриманням всіх дипломатичних норм і традиційних офіційних прийомів сучасні бізнесмени віддають перевагу проведенню переговорів у більш неформальній обстановці: це бізнес-сніданки, бранчі, зустрічі в кафе або виїзні тимблдинги. В багатьох міжнародних компаніях, наприклад, Deloitte, PwC, McKinsey, на зустрічах спостерігається тенденція зменшення ролі жорстких ієрархій, що проявляється у відмові від дотримання чіткої розсадки згідно зі статусом та положенням учасника переговорів, перевага надається горизонтальним структурам спілкування.

Ми згодні з думкою К. Величко та Г. Тимохова (2024), що «...на практиці багато суб'єктів господарювання стикаються з проблемами культурних,

мовних і правових відмінностей, що знижує їх здатність ефективно здійснювати діяльність та гальмує процеси інтегрування на нові міжнародні ринки». Але доцільно враховувати також і інші чинники, що безпосередньо впливають на ефективність взаємодії між партнерами з різних країн, побудову довірчих відносин і можуть діяти у двох протилежних напрямках, а саме як сприяти успішній співпраці, так і ускладнювати її, призводячи до конфліктів. Прояви, ефекти та загрози від впливу таких чинників наведено в табл. 1.

Таблиця 1

**Чинники впливу етикету та дипломатичних норм
на міжнародні бізнес-комунікації**

Чинник	Вербальний прояв	Поведінковий прояв	Ефекти	Загрози
Міжкультурні особливості	Мовні відмінності, стиль речі, привітання та прощання, табу на певні теми і релігійні формули ввічливості, гучність голосу та тембру у бесіді	Жести, міміка, пози, формальність або відстороненість у поведінці, харчуванні, дистанція у спілкуванні, ставлення до часу	Створює крос-культурні правила ведення переговорів з урахуванням культурних нюансів	Можливість виникнення конфлікту або погіршення ділових відносин через незнання релігійних норм і недотримання культурних традицій та образи партнера
Професійний рівень розвитку бізнесу	Стиль мови (офіційна або неформальна), використання дипломатичних формулювань, уникання гострих тем, ввічливий тон розмови	Дотримання церемоніалу проведення зустрічі, дрес-код, порядок розміщення партнерів за столом переговорів, послідовність дій, манера поведінки	Покращення та зміцнення ділового іміджу, рівня довіри та поваги і переговорних позицій	Погіршення ділового іміджу та рейтингу внаслідок виникнення непорозумінь або образ через нехтування етичних норм

**ЯЦИНА ВІКТОРІЯ ВАЛЕНТИНІВНА, ВОЛОСНІКОВА НАТАЛІЯ
МИКОЛАЇВНА, КЛИМОВА СВІТЛАНА ОЛЕГІВНА
РОЛЬ ЕТИКЕТУ ТА ДИПЛОМАТІЇ В НАЛАГОДЖЕННІ МІЖНАРОДНИХ...**

Діджиталізація	Манера спілкування в месенджерах, соціальних мережах, ділове електронне листування, стиль проведення зустрічі і Zoom, Microsoft Teams, Google Meet та ін.	Якість відеозв'язку, дрес-код на відеоконференції, подання та оформлення презентаційних матеріалів, швидкість реагування та зворотного зв'язку, застосування електронних перекладачів, штучного інтелекту	Прискорення комунікації, зниження витрат, розширення міжнародного співробітництва	Ризики кібератак, витоку конфіденційної інформації, технічні збої
Політичні та правові зміни у суспільстві	Уникання конфліктних тем, нейтральна або офіційна лексика, обмеження або рекомендація щодо використання певних мов у діловому середовищі, цензура	Заборона або нав'язування використання певних символів і кольорів, агресивний стиль ведення переговорів, надмірна жестикуляція, навмисне недотримання дрес-коду	Формування стратегічного партнерства між країнами і компаніями зі схожим політичним курсом країн, підвищення рівня толерантності та культурного обміну	Ускладнення комунікації через санкції та політичні конфлікти, обмеження свободи слова, контроль змісту міжнародних переговорів
Соціальний	Використання соціально орієнтованої лексики	Корпоративна культура, етичні стандарти	Зміцнення довіри та лояльності	Неприйняття соціальних ініціатив

Джерело: розроблено В. Яциною

Глобальні корпорації постійно вдосконалюють свої комунікаційні стратегії, пристосовуючи їх для диференційованих ринків споживачів різних країн. Це не тільки покращує комунікацію, а і призводить до зростання довіри до компанії, її іміджу, конкурентоспроможності тощо. Як приклад такої взаємодії можна навести комунікаційну стратегію відомої компанії PepsiCo, яка використовує різні версії власних вебсайтів у залежності від географічної приналежності споживачів. Так, враховуючи мову спілкування або геолокацію користувача, алгоритм програми автоматично перенаправлятиме на локальну версію головного вебсайту з перекладом на цю мову (наприклад, «pepsi.de» для німецькомовних відвідувачів). Також у рамках власної

медіастратегії бренд активно працює з регіональними, національними та світовими ЗМІ для просування своєї продукції (Гронь та Сатушева, 2019).

Отже, для покращення ефективності функціонування на міжнародних ринках та підвищення ділового іміджу сучасні компанії повинні постійно стежити за новаціями і трендами дипломатичного протоколу та етикету і активно адаптувати та впроваджувати їх у міжнародні бізнес-комунікації, враховуючи комфорт, особистий стиль і технологічний прогрес.

Висновки

У процесі проведеного дослідження встановлено безпосередній вплив етикету та дипломатичних норм на ефективність міжнародних бізнес-комунікацій. Завдяки вдалій імплементації новітніх форм дипломатичного протоколу та етичних норм у процес ділового комунікування між суб'єктами бізнесу відбувається згладжування гострих кутів при веденні переговорів, зростає вірогідність укладання довготривалих угод, формуються стабільні та довірчі партнерські відносини і підвищуються рейтинг та імідж компанії.

Аналіз чинників впливу етикету та дипломатичних норм на міжнародні бізнес-комунікації показав, що сучасні тенденції бізнес-середовища, такі як глобалізація, технологічні інновації, діджиталізація і політичні виклики, формують нові етичні та дипломатичні норми, які мають як вербальний, так і невербальний прояви. Наслідками таких процесів стає трансформація традиційних підходів до ведення переговорів та формування нових стандартів міжнародних бізнес-комунікацій.

Встановлено, що сучасні тенденції, такі як онлайн-зустрічі, гнучкість дрес-коду, екологічний підхід у міжнародних комунікаціях та врахування політичного контексту, є ключовими факторами, які визначають ефективність міжнародної бізнес-взаємодії. Використання технологій штучного інтелекту і автоматизації комунікацій відкриває нові можливості для покращення дипломатичного діалогу між компаніями та країнами, зменшуючи вплив культурних і мовних бар'єрів.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на аналіз впливу дипломатії та етикету у конкретних бізнес-секторах, таких як фінансовий сектор, ІТ, міжнародна торгівля і виробництво.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Величко, К. та Тимохова, Г., 2024. Роль бізнес-комунікацій у зміцненні конкурентної позиції суб'єктів господарювання на міжнародному ринку. *Економіка та суспільство*, [e-journal] 69. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-40>
- Верховна Рада України, 1996. *Конституція України, Закон* [online] 28 червня, № 254к/96-ВР. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>> [Дата звернення 12 серпня 2025].
- Верховна Рада України, 2002. *Про Державний Протокол та Церемоніал України, Указ Президента України* [online] 22 серпня, № 746/2002. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/746/2002#Text>> [Дата звернення 12 серпня 2025].
- Верховна Рада України, 2018. *Про дипломатичну службу, Закон України* [online] 07 червня, № 2449-VIII. Доступно: < <https://zakon.rada.gov.ua/go/2449-19>> [Дата звернення 12 серпня 2025].
- Гронь, О.В. та Сатушева, К.В., 2019. Сучасні технології комунікацій в міжнародному бізнесі. *Моделювання регіональної економіки*, 2 (34), с.86-96.
- Гулієв, А.Д.О. та Чекалюк, В.В., 2024. Роль етикету й дипломатії в налагодженні продуктивного партнерства. *Часопис Київського університету права*, [e-journal] 2, с.140-145. <https://doi.org/10.36695/2219-5521.2.2024.29>
- Карпчук, Н.П., 2024. Сучасні тренди дипломатичної комунікації: «Whatever works». *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*, [e-journal] 1 (18), с.69-84. <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2024-01-69-84>
- Кубко, В., 2022. Культурна дипломатія в системі стратегічних комунікацій України. *Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії*, [e-journal] 45, с.125-134. <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.45.15>
- Михайлова, Р.Д. та Костюченко, О.В., 2022. Зовнішні маркери ділового іміджу сучасного політика. *Art and Design*, [e-journal] 2 (18), с.121-136. <https://doi.org/10.30857/2617-0272.2022.2.10>
- Павлюх, М.В. та Кушней, С.Р., 2023. Публічна дипломатія як тренд у сучасних політичних відносинах: процеси трансформації. *Політичне життя*, [e-journal] 4, с.122-127. <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2022.4.14>.
- Юр'єва, І. та Яцина, В., 2024. Практика застосування соціальної відповідальності бізнесу та соціального бізнес аналізу. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*, [e-journal] 1, с.8-11. <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2024.1.8>
- Юрченко, О., 2024. Публічна дипломатія як форма міжнародних комунікацій, її роль у формуванні іміджу України. *Економіка та суспільство*, 64. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-124>

Яцина, В., Климова, С. та Губанова, Н., 2024. Управління суспільними комунікаціями у бізнесі. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*, [e-journal] 3, с.52-56. <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2024.3.52>

Mark, L, Stead, C. and Smewing, C., 2002. *Public Diplomacy*. [online] London: The Foreign Policy Centre. Available at: <<https://fpc.org.uk/wp-content/uploads/2006/09/35.pdf>> [Accessed 03 March 2025].

Vienna, Convention on Diplomatic Relations, 1961, 2005. [online] United Nations. Available at: <https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961.pdf> [Accessed 03 March 2025].

REFERENCES

Hron, O.V. and Satusheva, K.V., 2019. Suchasni tekhnolohii komunikatsii v mizhnarodnomu biznesi [Modern communication technologies in international business]. *Modeliuvannia rehionalnoi ekonomiky*, 2 (34), pp.86-96.

Huliiev, A.D.O. and Chekaliuk, V.V., 2024. Rol etyketu y dyplomatii v nalahodzhenni produktyvnoho partnerstva [The role of etiquette and diplomacy in establishing a productive partnership]. *Law Review of Kyiv University of Law*, [e-journal] 2, pp.140-145. <https://doi.org/10.36695/2219-5521.2.2024.29>

Karpchuk, N.P., 2024. Suchasni trendy dyplomatychnoi komunikatsii: "Whatever works" [Modern trends of diplomatic communication: whatever works]. *International relations, public communications and regional studios*, [e-journal] 1 (18), pp.69-84. <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2024-01-69-84>

Kubko, V., 2022. Kulturna dyplomatiia v systemi stratehichnykh komunikatsii Ukrainy [Cultural diplomacy in the system of strategic communications of Ukraine]. *Visnyk of the Lviv University Philosophical Political studies*, [e-journal] 45, pp.125-134. <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.45.15>

Mark, L, Stead, C. and Smewing, C., 2002. *Public Diplomacy*. [online] London: The Foreign Policy Centre. Available at: <<https://fpc.org.uk/wp-content/uploads/2006/09/35.pdf>> [Accessed 03 March 2025].

Mykhailova, R.D. and Kostiuhenko, O.V., 2022. Zovnishni markery dilovoho imidzhu suchasnoho polityka [External markers of the business image of the modern politician]. *Art and Design*, [e-journal] 2 (18), pp.121-136. <https://doi.org/10.30857/2617-0272.2022.2.10>

- Pavliukh, M.V. and Kushnei, S.R., 2023. Publichna dyplomatiia yak trend u suchasnykh politychnykh vidnosynakh: protsesy transformatsii [Public diplomacy as a trend in modern political relations: transformation processes]. *Political life*, [e-journal] 4, pp.122-127. <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2022.4.14>
- Velychko, K. and Tymokhova, H., 2024. Rol biznes-komunikatsii u zmitsnenni konkurentnoi pozytsii subiektiv hospodariuvannia na mizhnarodnomu rynku [The role of business communications in strengthening the competitive positions of business entities in the international market]. *Economy and Society*, [e-journal] 69. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-40>
- Verkhovna Rada of Ukraine, 1996. *Konstytutsiia Ukrainy* [The Constitution of Ukraine], Law [online] 28 June, No. 254к/96-ВР. Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text>> [Accessed 12 August 2025].
- Verkhovna Rada of Ukraine, 2002. *Pro Derzhavnyi Protokol ta Tseremonial Ukrainy* [On the State Protocol and Ceremonial Order of Ukraine], Decree of the President of Ukraine [online] 22 August, No. 746/2002. Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/746/2002#Text>> [Accessed 12 August 2025].
- Verkhovna Rada of Ukraine, 2018. *Pro dyplomatychnu sluzhbu* [On the Diplomatic Service], Law of Ukraine [online] 07 June, No. 2449-VIII. Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/go/2449-19>> [Accessed 12 August 2025].
- Vienna, *Convention on Diplomatic Relations, 1961*, 2005. [online] United Nations. Available at: <https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961.pdf> [Accessed 03 March 2025].
- Yatsyna, V., Klymova, S. and Hubanova, N., 2024. Upravlinnia suspilnymy komunikatsiiamy u biznesi [Management of public communications in business]. *Bulletin of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (economic sciences)*, [e-journal] 3, pp.52-56. <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2024.3.52>
- Yurchenko, O., 2024. Publichna dyplomatiia yak forma mizhnarodnykh komunikatsii, yii rol u formuvanni imidzhu Ukrainy [Public diplomacy as a form of international communications, its role in shaping the image of Ukraine]. *Economy and Society*, 64. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-124>
- Yurieva, I. and Yatsyna, V., 2024. Praktyka zastosuvannia sotsialnoi vidpovidalnosti biznesu ta sotsialnoho biznes analizu [Practice of applying corporate social responsibility and social business analysis]. *Bulletin of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (economic sciences)*, [e-journal] 1, pp.8-11. <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2024.1.8>

Надійшла: 18.08.2025; Прийнята: 22.09.2025;

Стаття була вперше опублікована онлайн: 28.11.2025

THE ROLE OF ETIQUETTE AND DIPLOMACY IN ESTABLISHING INTERNATIONAL BUSINESS COMMUNICATIONS AND FORMING BUSINESS IMAGE

Viktoriia Yatsyna^{1a},
Nataliia Volosnikova^{2b},
Svitlana Klymova^{3b}

¹ PhD in Economic Sciences, Associate Professor,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4440-976X>,
e-mail: vitayatsina@gmail.com,

^a National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute",
Kharkiv, Ukraine, 61000,

^a Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics,
Kharkiv, Ukraine, 61165

² PhD in Economic Sciences, Associate Professor,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9076-5231>,
e-mail: volosnikova@ukr.net,

³ PhD in Economic Sciences, Associate Professor,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0041-6845>,
e-mail: svitlana.klymova@khpi.edu.ua,

^b National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute",
Kharkiv, Ukraine, 61000

The main objective of this study is to ground ethical and diplomatic norms and principles as an integral part of business communications in order to determine their influence on the formation of the international companies' business image. To achieve the set goal, a comprehensive approach, combining theoretical analysis, comparative methods, case studies and content analysis, is applied. It is determined that the transformation of diplomatic and ethical norms in society is directly related to technological, innovative, political and other factors. This forms a basis for the active implementation of new etiquette rules in international business communications for increasing their efficiency for successful business image of companies. A diplomatic aspects analysis of international business communications establishing reveals factors of success which allow to increase

the efficiency of international companies. Verbal and non-verbal manifestations of such factors of influence of etiquette and diplomatic norms on international business communications as intercultural peculiarities, professional level of business development, digitalisation, political and legal changes in society, as well as social features are defined. Diplomatic aspects of establishing international business communications are formed. Verbal and behavioural manifestations of factors that directly affect the effectiveness of international business communications in the aspect of the influence of diplomatic and ethical norms are identified and specified. Expediency of introducing modern transformed protocol and etiquette into the company's activities to improve its business image in the international market is substantiated. Results of this study determine current tendencies in diplomatic protocol, which allows improving business communication of international companies and enhancing their business image. Disclosing this issue enhances the higher level of effectiveness of image design at both theoretical and practical levels. The obtained results are a basis for future scientific discussions.

Key words: diplomatic communication; international business communications; business etiquette; corporate image; cross-cultural communications; digitalisation of communications; business protocol.

МІЖНАРОДНЕ
ПРАВО

INTERNATIONAL
LAW

DOI: 10.31866/2616-745X.16.2025.344698

УДК 341.238:341.231]:329.73(477)"18/19"

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ІДЕЯ ПРАВА НА САМОВИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ РУСІ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Ластовський Валерій Васильович^{1a},

Дудар Світлана Костянтинівна^{2b}

¹ Доктор історичних наук, професор,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8900-5569>,

e-mail: lastov@ukr.net,

^a Київський національний університет культури і мистецтв,

вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133

² Кандидатка юридичних наук,

доцентка кафедри теорії та історії права,

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-6902-766X>,

e-mail: Dudar_law@ukr.net,

^b Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

вул. Володимирська, 64/13, Київ, Україна, 01601

Для цитування:

Ластовський, В.В. та Дудар, С.К., 2025. Міжнародно-правова ідея права на самовизначення в українському національному русі кінця ХІХ – початку ХХ ст. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, 16, с.101-114. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.16.2025.344698>.

Метою дослідження є аналіз розвитку ідей і теоретичних уявлень українських політичних діячів та політичних партій у питанні реалізації міжнародно-правової ідеї права на самовизначення народів і націй. Вперше ця ідея почала обговорюватися в українському політичному просторі у 1890-х роках. Фактично в цей час сформувалися дві різні концепції обґрунтування права народів і націй на самовизначення: Ю. Бачинський у праці «Україна irredenta» (1895) виходив із суто соціалістичних та марксистських позицій і спирався на «економічний добробут» як основу розвитку народу, а М. Міхновський у праці «Самостійна Україна» (1900) – із концепції природного права і теорії суспільного договору,

використовуючи при цьому правові та історичні аргументи. В подальшому зі створенням нових політичних партій та поглибленням кризових явищ у Російській та Австро-Угорській імперіях ці дві концепції склали правову та соціально-економічну основу їхніх політичних програм. Крім того, представники українського національного руху у своїх ідеях спиралися ще й на історичний досвід українського народу. Яскравим прикладом популістичного використання ідеї права нації і народу на самовизначення у досягненні своїх політичних цілей слід вважати діяльність РСДРП, котра мала свої осередки на українських землях. Натомість державницьким використанням ідеї права нації і народу на самовизначення слід вважати діяльність РУП, а згодом – Української демократично-хліборобської партії (УДХП). Методологія дослідження базується на загальних наукових методах логіки, об'єктивності та системності. Крім того, в основі дослідження були використані також принцип історизму та порівняльний метод. За їх допомогою вдалося з'ясувати особливості міжнародно-правових ідей, що були викладені в політичних програмах та публікаціях діячів українського національного руху кінця XIX – початку XX століття. Висновки дослідження засвідчують, що формування ідеї права на самовизначення та її політичне втілення відбувалося в українському політичному просторі як під впливом міжнародних процесів і створення незалежних держав у Європі в XIX столітті, так і під впливом розвитку українського національного руху і кризових явищ у Російській та Австро-Угорській імперій.

Ключові слова: теорія міжнародних відносин; міжнародно-правова ідея; право народів і націй на самовизначення; Юліан Бачинський; Микола Міхновський; український національний рух; політична партія.

Вступ

Поняття права народів і націй на самовизначення остаточно було сформовано лише у XX столітті на основі практичного політичного досвіду Першої та Другої світових воєн, а як колективне право третього покоління прав людини було закріплене у 1945 році у Статуті ООН, Міжнародних пактах про права людини, деклараціях Генеральної Асамблеї ООН та ін. До цього ж часу, починаючи від XVIII століття, ідея самовизначення народу пройшла через низку етапів дискусій та обговорень на різних рівнях філософського, правового та політичного осмислення та була реалізована у XIX столітті у практиці створення національних держав у Європі. Зрештою, на-

прикінці XIX століття ця ідея почала опановувати й український політичний простір.

Кінець XIX – початок XX століття для українського суспільства став періодом, коли в його середовищі були окреслені достатньо чіткі політичні ідеї, пов'язані із виникненням та майбутнім розвитком політичних партій, формуванням українців як політичної нації, створенням власної національної держави. В умовах панування на українських землях тодішніх Російської та Австро-Угорської імперій ці ідеї суперечили самим основам (ідеологічним та політичним) їх існування. Проте процеси становлення національної ідеї на той час вже панували серед значної частини української культурної та політичної еліти. Хоча остання, зрозуміло, могла займатися політичної діяльністю лише таємно. Саме в цей період створюється ціла низка політичних партій і таємних організацій, котрі починають обговорювати майбутнє українських земель та українського народу. В результаті українські політичні діячі змушені були для обґрунтування своїх ідей звертатися не лише до української політичної спадщини попередніх часів, але й до реалій, пов'язаних із розпадом імперій та встановленням національними державами міжнародних відносин у Європі, до уявлень у світовому науковому середовищі щодо міжнародних та політичних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Розвиток ідей та поглядів учасників українського національного руху кінця XIX – початку XX століття неодноразово досліджувався вітчизняними вченими, особливо у 1990–2000-х роках. Зокрема, на цю тему звертали увагу І. Гирич (2014), В. Голобуцький та В. Кулик (1996), Г. Єфіменко (2013), М. Кармазіна (1998), А. Круглашов (2000), В. Ластовський (2024) та ін. Водночас окремі її аспекти ще потребують додаткового вивчення, зокрема це стосується й еволюції поглядів на розвиток політичних ідей, що базувалися на міжнародному досвіді становлення національних держав. Одним із таких важливих питань залишається більш детальний аналіз обґрунтування в політичних програмах ідеї права на самовизначення народів і націй.

Формулювання цілей статті

Основною метою публікації є виявлення особливостей процесу формування міжнародно-правових ідей та аналіз їх змісту в політичних програмах та публікаціях діячів українського національного руху кінця XIX – початку XX століття.

Виклад основного матеріалу дослідження

Міжнародно-правові ідеї почали проникати в український суспільно-політичний простір ще від початку XIX століття, на що, безумовно, впливали всі політичні процеси і війни в Європі, починаючи від Французької буржуаз-

ної революції. Їх зачатки ми вже бачимо у програмних документах Кирило-Мефодіївського товариства (Ластовський, 2024; 2025). Проте після його розгрому російською владою вони залишилися маловідомими для наступних поколінь. Лише у 1880–1890-х роках (зокрема, у 1893 році до них звертаються учасники Братства тарасівців) вони знову стають частиною політичного і культурного дискурсу. Саме тоді одним із головних, яке широко почало обговорюватися і ставало частиною політичних програм, стало питання щодо права народів в цілому, і українського зокрема, на самовизначення.

Новий етап розповсюдження політичних ідей на українських землях розпочався ще у 1870-х роках на Галичині, що була під владою Австро-Угорської імперії. І в ці ж роки до їх поширення та розвитку долучається також Михайло Драгоманов (1841–1895), котрий був змушений емігрувати до Женеви із Києва за свої погляди. Власне тоді ж завдяки йому розгортається і полеміка в українському еміграційному політичному просторі із приводу національного характеру українців та можливого політичного майбутнього українських земель. Звісно, для цього дискутантами використовувалися і аргументи, що спиралися на правові ідеї, сформульовані і реалізовані у процесі європейських революцій. Хоча, з іншого боку, письменник та історик, ідеолог народовців-українофілів Галичини Володимир Барвінський (1850–1883), навпаки, наполягав на тому, що «Русь-Україна вже в першій половині XVII віку, отже, більше як о 100 літ уперед, розпочинає це велике діло всесвітньої культури» (Драгоманов, 1991, с.331).

Проте дискусії 1870–1880-х років були достатньо розмитими. Питання про право на самовизначення в тодішній українській політичній думці не набуло чіткості. Однією із суперечливих постатей у цьому був М. Драгоманов. І це чи не найкраще підкреслив І. Лисяк-Рудницький (1919–1984): «Теоретична засада Драгоманова – нехить до державности як такої та фальшиве розуміння свободи – була причиною, чому він не дооцінював значення національної держави, як конче потрібної гарантії національної свободи» (Лисяк-Рудницький, 1994, с.365).

Чи не вперше міжнародно-правова ідея самовизначення народів і націй була винесена в український публічний політичний простір у 1893 році таємним Братством тарасівців (до якого увійшли такі майбутні відомі політичні діячі, як Валеріан Боржковський, Микола Міхновський, Володимир Шемет та ін.) у їх програмі «Profession de foi молодих українців»: «Ми стоїмо за повну автономію у всіх народів... Кожен нарід може розвиватись і дійти до добробу-

ту, до свідомості тільки лишаючися на рідному ґрунті...» (Міхновський, 2015, с.419-420). І далі наголошувалося: «Скоро Україна добуде сю волю». Хоча не можна не визнати, що на той момент у цій програмі зазначене право на самовизначення не було виразним і чітким. Вочевидь на це, як і на позицію багатьох інших українських діячів цього періоду, впливала відсутність на території України, що була під контролем Російської імперії, організованих політичних об'єднань – партій із чіткими політичними програмами.

Хоч перша українська партія і заявила про своє існування дещо раніше від Братства тарасівців – у 1890 році у Львові, на території Австро-Угорської імперії, вона все ж таки фактично і не ставила собі за мету досягнення навіть такого розмитого формулювання, яке було у Братства. Це була Русько-Українська радикальна партія (РУРП), організаторами якої виступили такі політичні діячі, як В'ячеслав Будзиновський, Євген Левицький, Михайло Павлик, Іван Франко та ін.

Ця організація в цьому питанні виявилася ще менш радикальною. У своїй програмі, опублікованій в газеті «Народ» 15 жовтня 1890 року, найбільше, про що йшлося, то тільки про те, що «в справах політичних хочемо повної волі особи, слова, сходин і товариств, печаті і сумління, забезпечена кожній одиниці, без різниці пола, як найповнішого впливу на рішанє всіх питань політичного житя; автономії громад, повітів, крайів, у справах, котрі тільки їйх дотикають; уділення кождому народови можности як найповнішого розвою культурного» (Програма Руско-української радикальної партії, б.д.). Те ж саме можемо стверджувати і стосовно тих політичних структур, які утворилися в Галичині вже після розколу РУРП. При цьому не можна не відзначити пізнішу думку Ю. Бачинського (2003, с.124), що насправді ці політичні партії все ж таки були першими, перед якими стояв «ідеал політичної самостійності українського народу».

Для подальшого політико-правового обґрунтування, відображення та відстоювання в українському політичному просторі ідеї права на самовизначення неоціненне значення мали праці Юліана Бачинського (1870–1940) «Україна irredenta» та Миколи Міхновського (1873–1924) «Самостійна Україна». І в цих двох працях прослідковуються два різні підходи до обґрунтування права народів і націй на самовизначення. Якщо Ю. Бачинський виходив із соціалістичних та марксистських позицій і спирався на «економічний добробут» як основу розвитку народу, то М. Міхновський фактично виходив із концепції природного права, теорії суспільного договору та обґрунтовував право українського народу на повстання (збройну боротьбу) за самостійність і національну незалежність, відштовхувався від міжнародно-правових документів (Переяславської угоди, рішень Гаазької конференції).

Ю. Бачинський (2003, с.58) опублікував свою роботу у 1895 році. В ній, наголошуючи на праві «самостійності українського народу», він як спирався на міжнародний та іноземний досвід, так відштовхувався і від історичного досвіду «українства». З однієї сторони, Ю. Бачинський (2003, с.63) зазначав, що ця ідея була живою ще «з давніх літ» (можливо, він так вважав під впливом думок В. Барвінського). З іншої ж, він не міг не звернутися, як і М. Драгоманов, до практики становлення національних держав у Європі, особливо в XIX столітті: «Постання нових народностей і нових народних держав, а розклад старих різнонародних держав на кілька держав, та вже одна-народних, се ж справа, що появилася в нашім столітті на порядку денному загальносвітового життя і не сходить з нього ще дотепер». Водночас, слідуючи за марксистською ідеологією, політик пов'язував можливості самовизначення українського народу із падінням двох імперій – Російської та Австро-Угорської, що, зі свого боку, стане можливим завдяки появі нових суспільних класів – буржуазії та пролетаріату – і формуванню відповідних «економічно-суспільних відносин» (Бачинський, 2003, с.69-71).

Публікація М. Міхновського, високоосвіченого і досвідченого правника, з'явилася у 1900 році і була безпосередньо пов'язана зі створенням Революційної Української Партії (РУП) у Харкові. На відміну від В. Бачинського, М. Міхновський (2015, с.170) здійснив теоретико-правове обґрунтування права української нації на політичне самовизначення, основою для його ідей служить думка про правові основи її існування. Тому він і вказує, що «коли в українській державі відібрано бути державою, то поодинокі члени колишньої республіки позбулися всіх елементарних політичних прав людини». Адже існуючі закони в імперії нівелюють елементарні особисті та колективні права українців – такі як право свободи особистості, право совісті, культурні права ті ін., системно їх порушують. «Законами російської імперії зневажається право совісти, погорджується право свободи особистої, гнобиться навіть недоторканість тіла», а «Царський закон з 17 травня 1876 року наложив заборону на саму мову спадкоємців Переяславської конституції і вона вигнана зі школи й суду, церкви й адміністрації» (Міхновський, 2015, с.170). Ще одним важливим моментом позиції М. Міхновського, чим він докорінно відрізнявся від інших політичних діячів, стало наголошення ним на необхідності і невідворотності силового відстоювання права на самовизначення. Історичні підстави цього він вбачає у всіх попередніх подіях, пов'язаних із «боротьбою націй»: «Ті з'явища – се уружені повстання зневолених

націй проти націй-гнобителів. На наших очах відбулися криваві повстання вірмен, критян-греків, кубанців і нарешті бурів». І далі: «...всесвітове національне питання вже достигло, хоч і далеко стоїть від необхідного, дійсного та справедливого розв'язання. Проте шлях до розв'язання єдино можливий, певний і хосенний показали нації, що вже повстали проти чужого панування, у якій би формі політичного верховенства воно не виявилось, і сей шлях єсть противний Гаазькій конференції» (Міхновський, 2015, с.166).

Звісно, як відомо, рішення Гаазької конференції, яка проходила у травні–липні 1899 року, були спрямовані на врегулювання міжнародних відносин у період міждержавних конфліктів. Однак для М. Міхновського (2015, с.173) цей момент звернувся вочевидь тому, що він протиставив її рішенням силу національних збройних повстань, які, зрозуміло, не можна передбачити і які руйнують існуючі політичні імперські системи. Питання саме такого сценарію у нього є однозначним: «Потреба боротьби впливає з факту нашого національного існування».

Одразу зазначимо, що ідеї М. Міхновського не зустріли достатньо широкої підтримки в українському політичному просторі. Головним чином із-за більшої популярності соціалістичних ідей.

Вже на початку ХХ століття кризова ситуація в Російській імперії все більше поглиблювалася, а водночас розвивався як політичний, так і культурно-національний рух. У 1900 році (неофіційно – у 1899 р.) виникає РУП, тоді ж проходить у Полтаві підпільне «Шевченківське свято», і тоді ж створюється Українська соціалістична партія (УСП), у 1902 році – Українська народна партія (УНП), у 1903–1904 роках – Українська демократична партія (УДП), Українська соціал-демократична спілка (УСДС) (Голобуцький та Кулик, 1996). Одним із найбільших проявів розвитку культурно-національного руху стало відкриття у 1903 році у Полтаві пам'ятника українському письменнику Івану Котляревському, що перетворилося фактично на подію загальнонаціонального масштабу, в котрій брали участь політичні та культурні діячі різних поколінь із різних кінців України.

Важливим є те, що тією чи іншою мірою учасниками цих заходів обговорювалося майбутнє України, у т. ч. і право на самовизначення нації відповідно до вже оприлюднених позицій М. Драгоманова, Ю. Бачинського, М. Міхновського та ін.

Подальші події, пов'язані із революційними процесами в Російській імперії 1905–1907 років, призвели до активізації діяльності українських політичних партій, їх розширення, створення нових організацій та вироблення нових стратегій діяльності і, зрозуміло, звернення до теми права на самовизначення, передовсім для українського народу.

Найбільш послідовно радикальні ідеї М. Міхновського відстоювалися в УНП. В її програмі підтверджувалася «самостійність і суверенність Соборної України» (Журавський, 1992, с.41), очевидно, що виходячи із природного принципу права на самовизначення. Крім того, не можна не відзначити, що ідеї самовизначення на основі природного права розвивали також Лонгин Цегельський (1875–1950) у відомій праці «Русь-Україна і Московщина-Росія» (1901; 1916) та Степан Рудницький (1877–1937) у своїй брошурі «Чому ми хочемо самостійної України?» (1916), підписаній псевдонімом «Ш. Левенко».

В інших політичних проектах ще від початку XX століття почали переважати соціалістичні та марксистські ідеї. Серед них чи не єдиною партією, у програмі якої достатньо широко розглядалася ідея права на самовизначення, стала Українська соціал-демократична робітничка партія (УСДРП), в котру у 1905 році була переформатована колишня РУП. Тепер ця партія вже повністю ідеологічно переходить на соціалістично-марксистські позиції. Провідну роль в її діяльності відіграють Д. Антонович, В. Винниченко, Б. Мартос, Н. Порш, С. Петлюра та ін. У своїй програмі партія зазначила два пункти, що вона ставила за мету в міжнародному форматі: 1) «права кожної нації на культурне і політичне самоопределення», 2) «вирішувати питання про війну і мир має право тільки народне представництво, а міжнародні конфлікти (сутички) – третейський суд» (Журавський, 1992, с.9). Додатково обґрунтування права на самовизначення містилося також у §6 «Резолюція з національного питання» (Журавський, 1992, с.12). Проте все ж таки тоді партією не ставилося питання про радикальну реалізацію права на самовизначення, наголошуючи лише на автономії. Основою для цього, зрозуміло, були насамперед соціалістично-марксистські позиції, відповідно до яких головними ворогами народу і робітничого класу оголошувалися буржуазія та капіталісти.

Взагалі проголошення права на самовизначення політичними партіями та діячами не було особливо винятковим після революційних подій 1905 року в Російській імперії. Наприклад, Українська партія соціалістів-революціонерів (УПСР), створена у 1906 році, також у своїй програмі наголошувала на праві «кожної нації на самовизначення, себто на найширшу політичну волю, якою є повна суверенність нації» (Журавський, 1992, с.17).

Важливо відзначити і ще один момент, що стосувався вже політичної платформи Російської соціал-демократичної робітничої партії (РСДРП), котра мала свої осередки й на території України, а у своєму складі ще й представників українського народу. Ще у 1903 році, орієнтуючись на потребу

зміни влади в Російській імперії і намагаючись використати для цього національні рухи, вона проголосила у своїй програмі «право на самовизначення за усіма націями, що входять до складу держави» (Єфіменко, 2013, с.302). Але розуміння цього права мало дуже своєрідний характер. Виходячи із марксистської міжнародно-правової теорії, Володимир Ленін (1870–1924) роз'яснював його наступним чином: «Соціал-демократія, як партія пролетаріату, ставить своїм позитивним і головним завданням сприяння самовизначенню не народів і націй, а пролетаріату в кожній національності. Ми повинні завжди і безумовно прагнути до найтіснішого об'єднання пролетаріату усіх націй» (Єфіменко, 2013, с.302). Тобто насправді якраз сама ідея права на самовизначення народів і націй заперечувалася, хоч і проголошувалася.

Лише у 1913–1914 роках В. Ленін, а з ним і РСДРП задля ширшого залучення прихильників змушені були змінити попередні думки, наголошуючи на самовизначенні націй як на політичному акті аж до утворення незалежної держави. З цього приводу не можна не зауважити думку сучасного дослідника Г. Єфіменка (2013, с.303), що «визнання більшовиками «права на відокремлення» не означало бодай нейтрального ставлення до можливості його втілення в життя».

Падіння самодержавного політичного режиму Російської імперії не особливо великі зміни внесло в політичні проекти українських партій. В деяких випадках під самовизначенням цілком усвідомлено малася на увазі автономія, а не незалежність. До таких, наприклад, належала Українська партія соціалістів-федералістів (УПСФ), що утворилася аж у червні 1917 року (Журавський, 1992, с.29).

І лише події, пов'язані із державним переворотом у Петрограді восени 1917 року та подальшим вторгненням вже радянської Росії на українські землі, змусили значну частину політиків змінити і свої підходи до розуміння права на самовизначення. Особливість полягає в тому, що, не змінюючи власну соціалістичну ідеологію, вони почали відстоювати ідею повної незалежності України, як це, наприклад, зробила у своїй програмі Українська партія самостійників-соціалістів (УПСС) (Журавський, 1992, с.56).

Висновки

Таким чином, можна стверджувати, що формування ідеї права на самовизначення та її політичне втілення відбувалося в українському політичному просторі як під впливом міжнародних процесів і створення незалежних держав у Європі в XIX столітті, так і під впливом розвитку українського національного руху і кризових явищ у Російській та Австро-Угорській імперіях. Головним чином розвивалися два основних напрями, основою для яких по-

служили теорія природного права, що з'явилася у Європі ще у ХVІІ-ХVІІІ століттях, та соціалістичні ідеї і у більш вузькому форматі марксистська теорія. На теорію природного права спирався, зокрема, М. Міхновський, соціалістичні та марксистські ідеї використовувалися М. Драгомановим, Ю. Бачинським та ін. Найбільш радикальними у відстоюванні права на самовизначення були М. Міхновський та його послідовники. При цьому представники українського національного руху спиралися ще й на історичний досвід українського народу, наголошуючи на несправедливих умовах його існування на цей момент.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Бачинський, Ю., 1895. *Україна Irredenta (по поводу еміграції): суспільно-політичний скіп*. Львів: З друкарні Інституту Ставропігійського.
- Бачинський, Ю., 2003. *Україна irredenta*. 3-тє вид. Київ: Основні цінності.
- Гирич, І., 2014. *Українські інтелектуали і політична окремішність (середина ХІХ – початок ХХ ст.)*. Київ: Український письменник.
- Голобуцький, О. та Кулик, В., 1996. *Український політичний рух на Наддніпрянщині кінця ХІХ – початку ХХ століття: дослідження*. Київ: Смолоскип.
- Драгоманов, М., 1991. *Вибране. ... мій задум зложити очерк історії цивілізації на Україні*. Київ: Либідь.
- Єфіменко, Г., 2013. Еволюція української радянської державності. В: В.А. Смолій, ред. *Відносини держави, суспільства і особи під час створення радянського ладу в Україні (1917–1938 рр.)*. Київ: Інститут історії України, с.298-489.
- Журавський, В.С. упоряд., 1992. *Багатопартійна українська держава на початку 20 ст.: програмні документи перших українських політичних партій*. Київ: Пошук.
- Кармазіна, М., 1998. *Ідея державності в українській політичній думці (кінець ХІХ- початок ХХ століття)*. Київ: Інститут політичних та етнонаціональних досліджень Національної академії наук України.
- Круглашов, А.М., 2000. *Драма інтелектуала : політичні ідеї Михайла Драгоманова*. 2-е вид. Чернівці: Прут.
- Ластовський, В.В., 2024. Еволюція уявлень про міжнародні відносини в українському політичному просторі (друга половина ХVІІ – початок ХХ ст.). *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, [e-journal] 13, с.34-45. <https://doi.org/10.31866/2616-745X.13.2024.306855>
- Ластовський, В.В., 2025. Теоретичні уявлення про міжнародні відносини учасників Кирило-Мефодіївського товариства («Книга буття українського

- народу»). *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, [e-journal] 15, с.6-17. <https://doi.org/10.31866/2616-745X.15.2025.334290>
- Лисяк-Рудницький, І., 1994. *Історичні есе*. Київ: Основи. Т. 1.
- Міхновський, М., 1900. *Самостійна Україна: промова*. Львів: видає Е. Косевич. З «Друкарні Удїлової».
- Міхновський, М., 2015. *Суспільно-політичні твори*. Київ: Смолоскип.
- Програма Руско-української радикальної партії. [Народ. 1890. 15 жовтня], б.д. *Zbruc*. [online] Доступно: <<https://zbruc.eu/node/42575>> [Дата звернення 20 серпня 2025].
- Рудницький, С.Л., 1916. *Чому ми хочемо самостійної України?* Накладом видавництва.
- Цегельський, Л., 1901. *Русь-Україна і Московщина*. Львів: Просвіта.
- Цегельський, Л., 1916. *Русь-Україна а Московщина-Росія*. 2-ге вид. Царгород: З Друкарні Союза Визволення України.

REFERENCES

- Bachynskyi, Yu., 1895. *Ukraina Irredenta (po povodu emihratsii): suspilno-politychnyi skip* [Ukraine Irredenta (on the subject of emigration): a socio-political essay]. Lviv: Z drukarni Instytutu Stavropihiiskoho.
- Bachynskyi, Yu., 2003. *Ukraina irredenta* [Ukraine irredenta]. 3rd ed. Kyiv: Osnovni tsinnosti.
- Drahomanov, M., 1991. *Vybrane. ... mii zadum zlozhyty ocherk istorii tsyvilizatsii na Ukraini* [Selected works. ... my idea is to write an essay on the history of civilization in Ukraine]. Kyiv: Lybid.
- Holobutskyi, O. and Kulyk, V., 1996. *Ukrainskyi politychnyi rukh na Naddnyprianshchyni kintsia XIX – pochatku XX stolittia: doslidzhennia* [Ukrainian political movement in the Dnieper region of the late 19th – early 20th centuries: a study]. Kyiv: Smoloskyp.
- Hyrych, I., 2014. *Ukrainski intelektualy i politychna okremishnist (seredyna XIX – pochatok XX st.)* [Ukrainian intellectuals and political separateness (mid-19th – early 20th centuries)]. Kyiv: Ukrainskyi pysmennyk.
- Karmazina, M., 1998. *Ideia derzhavnosti v ukrainskii politychnii dumtsi (kinets XIX-pochatok XX stolittia)* [The idea of statehood in Ukrainian political thought (late 19th – early 20th century)]. Kyiv: Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine.
- Kruhlov, A.M., 2000. *Drama intelektuala: politychni idei Mykhaila Drahomanova* [The Drama of an Intellectual: Political Ideas of Mykhailo Drahomanov]. 2nd ed. Chernivtsi: Prut.
- Lastovskyi, V.V., 2024. *Evoliutsiia uiavlen pro mizhnarodni vidnosyny v ukrainskomu politychnomu prostori (druha polovyna XVII – pochatok XX st.)*

[The Evolution of International Relations Conceptions in the Ukrainian Political Space (the Second Half of the 17th – the Beginning of the 20th Century)]. *International Relations: Theory and Practical Aspects*, [e-journal] 13, pp.34-45. <https://doi.org/10.31866/2616-745X.13.2024.306855>

Lastovskyi, V.V., 2025. Teoretychni uiavlennia pro mizhnarodni vidnosyny uchasykiv Kyrylo-Mefodiivskoho tovarystva ("Knyha buttia ukrainskoho narodu") [Theoretical ideas about international relations of the Cyril-Methodian society members ("Book of being of the ukrainian people")]. *International Relations: Theory and Practical Aspects*, [e-journal] 15, pp.6-17. <https://doi.org/10.31866/2616-745X.15.2025.334290>

Lysiak-Rudnytskyi, I., 1994. *Istorychni ese* [Historical essays]. Kyiv: Osnovy. Vol. 1.

Mikhnovskiy, M., 1900. *Samostiina Ukraina: promova* [Independent Ukraine: speech]. Lviv: vydaie E. Kosevych. Z "Drukarni Udilovoi".

Mikhnovskiy, M., 2015. *Suspilno-politychni tvory* [Social and Political Works]. Kyiv: Smoloskyp.

Prohrama Rusko-ukrainskoi radykalnoi partii. [Narod. 1890. 15 zhovtnia] [Program of the Russian-Ukrainian Radical Party. [People's 1890. October 15]], n.d. *Zbruc*. [online] Available at: <<https://zbruc.eu/node/42575>> [Accessed 20 August 2025].

Rudnytskyi, S.L., 1916. *Chomu my khochemo samostiinoi Ukrainy?* [Why do we want an independent Ukraine?]. Nakladom vydavnytstva.

Tsehelskyi, L., 1901. *Rus-Ukraina i Moskovshchyna* [Rus'-Ukraine and Muscovy]. Lviv: Prosvita.

Tsehelskyi, L., 1916. *Rus-Ukraina a Moskovshchyna-Rosiia* [Rus'-Ukraine and Muscovy-Russia]. 2nd ed. Tsarhorod: Z Drukarni Soiuzu Vyzvolennia Ukrainy.

Yefimenko, H., 2013. *Evoliutsiia ukrainskoi radianskoi derzhavnosti* [The Evolution of Ukrainian Soviet Statehood]. In: V.A. Smolii, ed. *Vidnosyny derzhavy, suspilstva i osoby pid chas stvorennia radianskoho ladu v Ukraini (1917–1938 rr.)* [Relations between the State, Society and the Individual during the Creation of the Soviet System in Ukraine (1917–1938)]. Kyiv: Institute of History of Ukraine, pp.298-489.

Zhuravskiy, V.S. comp., 1992. *Bahatopartiina ukrainska derzhava na pochatku 20 st.: prohamni dokumenty pershykh ukrainskykh politychnykh partii* [Multi-party Ukrainian State at the Beginning of the 20th Century: Program Documents of the First Ukrainian Political Parties]. Kyiv: Poshuk.

Надійшла: 22.08.2025; Прийнята: 26.09.2025;
Стаття була вперше опублікована онлайн: 28.11.2025

INTERNATIONAL LEGAL IDEA OF THE SELF-DETERMINATION RIGHT IN UKRAINIAN NATIONAL MOVEMENT OF THE LATE 19TH – EARLY 20TH CENTURIES

Valerii Lastovskyi^{1a},
Svitlana Dudar^{2b}

¹ Doctor of Historical Sciences, Professor,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8900-5569>,
e-mail: lastov@ukr.net,

^a Kyiv National University of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine,

² PhD in Law, Associate Professor,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-6902-766X>,
e-mail: Dudar_law@ukr.net,

^b Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Kyiv, Ukraine, 01133

The main objective of this study is to analyse the development of ideas and theoretical concepts of Ukrainian political figures and parties on the issue of implementing the international legal idea of the right to self-determination of peoples and nations. This idea first began to be discussed in the Ukrainian political space in the 1890s. In fact, at this time, two different concepts of grounding the right of peoples and nations to self-determination were formed. In his work “Ukraine irredenta” (1895), Yu. Bachynskyi took into use purely socialist and Marxist positions, relying on the “economic well-being” as a basis for the development of the people; M. Mikhnovskyi in his work “Independent Ukraine” (1900) actually proceeded from the concept of natural law and the theory of the social contract, at the same time, applying legal and historical arguments. Later, with the creation of new political parties, as well as the deepening of crisis phenomena in the Russian and Austro-Hungarian empires, these two concepts formed a legal and socio-economic basis of their political programmes. Additionally, representatives of the Ukrainian national movement also relied on the historical experience of the Ukrainian people in their ideas. A bright example of the populist use of the idea of the right of the nation and people to self-determination in achieving their political goals should be considered the activities of the RSDLP, which had its centres on Ukrainian lands. On the other hand, the activities of the RUP, and later the Ukrainian Democratic Khlyboroby Party (UDHP), should be considered the governmental use of the idea of the right of the nation and people to self-determination. The methodology of

this research is based on general scientific methods of logic, objectivity and systematicity. In addition, a principle of historicism and a comparative method are also applied in this study. With their help, it is possible to clarify peculiarities of international legal ideas that were set forth in political programmes and publications of figures of the Ukrainian national movement of the late 19th – early 20th centuries. The conclusions of this article demonstrate that the formation of the idea of the right to self-determination and its political implementation took place in the Ukrainian political space both under the influence of international processes and creation of independent states in Europe in the 19th century, as well as under the influence of the development of the Ukrainian national movement and crisis phenomena in the Russian and Austro-Hungarian empires.

Key words: theory of international relations; international legal idea; right of peoples and nations to self-determination; Julian Bachynskyi; Mykola Mikhnovskyi; Ukrainian national movement; political party.

DOI: 10.31866/2616-745X.16.2025.344699

UDC 328.185:341.24

INTERNATIONAL ANTI-CORRUPTION REGIMES AS A FACTOR IN THE TRANSFORMATION OF NATIONAL PARLIAMENTARY PRACTICES: INSTITUTIONAL-NORMATIVE DIMENSION

Natalia Likarchuk

Doctor of Political Sciences,

Professor of the Department of Public Administration,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7119-439X>,

e-mail: n.likarchuk@gmail.com,

Educational and Scientific Institute of Public Administration

and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv,

Kyiv, Ukraine, 04050

For citation:

Likarchuk, N., 2025. International Anti-Corruption Regimes as a Factor in the Transformation of National Parliamentary Practices: The Institutional-Normative Dimension. *International Relations: Theory and Practical Aspects*, 16, pp.115-128. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.16.2025.344699>.

The relevance of this study is determined by the growing internationalisation of anti-corruption standards, which, once incorporated into the domestic legal order, increasingly predetermine the transformation of parliamentary practices and form a new quality of the institutional and normative existence of modern legislatures. The main objective of the article is to identify and theoretically explicate mechanisms through which international anti-corruption regimes exert a transformative influence on national parliaments, revealing them within the complex dialectic of global and local norm projections.

The methodology of this research is grounded on the combination of system-structural and institutional-functional approaches with the application of comparative-legal analysis, which allows to reconstruct the polycentric interaction between global regimes and national political practices. The use of dialectical hermeneutics and methods of critical discourse analysis ensures an in-depth interpretation of latent meanings of normative acts, resolutions and declarations in which anti-corruption imperatives of the international law are crystallised.

The findings demonstrate that the influence of international anti-corruption regimes is not confined to the sphere of legal implementation; it is also manifested in the aspect of the symbolic redefinition of parliamentarism, where new standards of transparency, accountability and institutional legitimacy are established. It is established that the transformation of parliamentary practices takes place through a complex process of normative incorporation, accompanied by the modification of discursive parameters of the legislative activity and the reorientation of the political culture of representative bodies.

The conclusions emphasise that international anti-corruption regimes function as a kind of “meta-norms”, capable of modifying domestic institutions toward enhancing the normative congruence between global requirements and national law-making practices. This transformation testifies not only to legal adaptation, but also to profound reconfiguration of the institutional architectonics of parliaments, which are compelled to function under conditions of global normative competition.

So, the study substantiates the concluding that international anti-corruption regimes, acting simultaneously as an integrative factor and an instrument of the disciplinary influence, significantly modify national parliamentary practices, fostering the grounding of a new type of normativity in which universalist anti-corruption imperatives and immanent peculiarities of local political traditions are synthesised.

Key words: international anti-corruption regimes; parliamentary practices; normativity; institutional transformation; global governance; regulatory incorporation; political culture.

Introduction

In the scientific comprehension of the phenomenon of international anti-corruption regimes, one encounters a peculiar ontological paradox: while devoid of universal jurisdiction in the classical sense, they nevertheless articulately constitute novel models of normative rationality, which, in an invariant manner, are projected onto the domestic political structures of states (Amundsen and Jackson, 2021). At the same time, the issue extends far beyond the imperatives of legal harmonisation or the mere transcription of norms; it entails a profound reconfiguration of the very mechanisms of legitimisation of parliamentarism, which, as a result of external normative intervention, is compelled to engage in a perpetual reflection upon its own procedural doctrine (Likarchuk, 2024; Likarchuk et al., 2023). The incorporation of parliamentary institutions into the orbit of trans-

national anti-corruption conventions engenders the phenomenon of normative-institutional hybridisation: traditional legal practices, grounded in autochthonous customs and regulatory codes, interlace with universalist constructs emanating from global legal centres (Duba and Lehohla, 2025). This process illustrates a dialectical collision between local autonomy and global normativity, wherein the national parliament is inevitably transformed into an arena for the probation of semi-extraterritorial ethical imperatives. It is precisely within this sphere that a complex institutional symbiosis emerges, in which the simulacrum of transparency and accountability is gradually crystallised into an effective mechanism of political disciplinisation.

The phenomenon of normative entropy is equally significant. The excessive inflation of international obligations provokes the risk of their purely formal, or at times even declarative, assimilation (Rose-Ackerman, 2024). Being situated in a state of constant receptive adaptation, a parliament forfeits its monopoly over autonomously defining legislative priorities, since these are increasingly determined by extra-national centers of law-making initiative (Bismuth, Dunin-Wasowicz and Nichols, 2021). Consequently, a peculiar bicentricity of the parliamentary field is materialised: on the one hand, the domestic logic of political representation; on the other hand, the transnational dictate of compliance, which leaves no space for institutional indifference.

So, international anti-corruption regimes ought to be interpreted as quasi-sovereign normative architectures that explicitly modify the axiological foundations of parliamentarism, transforming not only its formal-legal procedures but also the very cognitive matrix of legitimising the state authority. Their influence cannot be reduced to jurisdictional coercion. It acquires the character of a civilisational challenge, insofar as it necessitates the institutional reorientation of parliament from the model of a closed national regulator to the status of an element embedded within a global normative web. It is precisely herein that their deepest transformational potential lies. This potential must be comprehended through the prism not merely of legal, but also of political and philosophical reflection.

Analysis of recent research and publications

Recent studies demonstrate that international anti-corruption regimes significantly influence the transformation of national parliamentary practices, shaping new institutional and normative approaches to corruption control. I. Amundsen and D. Jackson (2021) emphasise the importance of adapting anti-corruption strategies in politically de-democratising regimes, where traditional parliamentary oversight mechanisms are often weak. R. Bismuth, J. Dunin-Wasowicz and P. M. Nichols (2021) highlight a tendency toward the transnationalisation of anti-corruption law, which promotes the unification of standards and procedures

at the national institutional level. E. T. Gjorgjievska (2022) analyses parliamentary legitimisation strategies in the context of anti-corruption reforms. The scientist focuses on interaction between international norms and national legislation. Research by N. V. Likarchuk (2024) and O. Makarenkov (2024) demonstrates that the effectiveness of parliamentary oversight over corruption increases when a communicative approach and a model of correlation between international and national anti-corruption institutions are actively implemented.

At the same time, some scientists highlight challenges of practically implementing international standards within national parliaments. T. Duba and T. Lehighla (2025) emphasise that even with legislative reforms, the effectiveness of oversight bodies is often constrained by political factors and limited resources. L. R. Helfer, C. Rose and R. Brewster (2023) offer flexible institutional-building models in order to improve asset recovery mechanisms and accountability. S. Rose-Ackerman (2024) and L. Picci (2024) focus on global challenges in public administration and state capture, highlighting a need for a comprehensive approach that combines international norms with local practices. Moreover, K. Ketters et al. (2025), N. Likarchuk, Z. Velychko, O. Andrieieva, R. Lenda and H. Vusyk (2023) stress the role of parliaments in countering manipulative practices in social networks and the political process, which directly affects the effectiveness of anti-corruption oversight.

Formulation of the objectives of the article

The main objective of the article is the multidimensional conceptualisation and critical hermeneutics of the institutional-normative imperatives of international anti-corruption regimes as a transformative factor of national parliamentary practices, manifested through the dialectical collision between local legal tradition and global normative unification, thereby generating a complex symbiosis of legislative reception, procedural hybridisation, and axiological reconfiguration of the legitimising mechanisms of parliamentarism.

Presentations of the main material of the study

Institutionally crystallised in the form of multilateral conventions, supranational recommendations and periodic review mechanisms, international anti-corruption regimes increasingly demonstrate their paradigmatic capacity to transform national parliamentary practices, which have traditionally been characterised by a high degree of autonomy and regulatory self-containment (Beti, 2024). Their normative influence manifests itself not so much in the straightforward reception of the textual imperatives of international law, but rather in a complex process of translegal infiltration. External anti-corruption standards are gradu-

ally institutionalised within domestic parliamentary procedures, modifying established patterns of decision-making and reconfiguring the very episteme of the legislative process.

The phenomenal ambivalence of these regimes grounds on the fact that, on the one hand, they function as quasi-universalist normative constructions designed to ensure the homogenisation of legal systems in the sphere of anti-corruption policy, while, on the other hand, their implementation generates numerous fluctuations contextually determined by political traditions, the level of legal culture, and the structural inertia of national parliaments (Gjorgjievska, 2022). It is precisely within this dichotomy between the universal and the particular, the global and the local, that a complex institutional interference occurs, giving rise to new procedural innovations, notably in the sphere of parliamentary oversight, the codification of ethical standards, and the preventive regulation of conflicts of interest (Sousa and Corrado, 2024).

Thus, international anti-corruption regimes emerge not merely as external disciplinary instruments, but as normative-institutional “matrices” capable of reformatting the architectonics of parliamentary activity by conferring new parameters of transparency, accountability and legitimational resilience (Helfer, Rose and Brewster, 2023). The institutional-normative dimension of their influence not only introduces novel standards of parliamentary integrity, but also determines the emergence of qualitatively new forms of political responsibility, which, in turn, opens a space for further theoretical reflection on the transformational processes within modern parliamentarism.

International anti-corruption regimes represent a polystructural phenomenon in which normative conventions, institutional practices, transnational discourses and technological innovations interact and consolidate into a unified global mechanism for regulating anti-corruption behaviour (Ketners et al., 2025). Their teleological function grounds not only on repressing deviant practices, but also on constructing a universalist horizon of integrity that endows the anti-corruption paradigm with both legal and axiological dimensions. In this dialectical unity, global regimes emerge as a normative matrix that reconfigures the very architectonics of contemporary international law:

– It is precisely conventional regimes in the form of universal agreements that serve as the principal source of regulatory unification, since their imperative structure imposes obligations on state parties without the possibility of unilateral evasion. They not only establish juridical coordinates but also constitute a codified horizon of legitimacy in which corruption appears as an institutionally delegitimised phenomenon. Thus, conventional mechanisms ensure transnational normative integration that transcends traditional state-centric models.

– In turn, institutionalised monitoring mechanisms function as instruments of permanent oversight, transmitting the pressure of supranational structures onto states. Their effectiveness resides in the objectification of periodic reports that operate simultaneously as political signals and as quasi-binding recommendations. Consequently, the monitoring system becomes a mechanism of semi-automatic regulation of state behaviour within the global sphere.

– Meanwhile, transnational networks are formed as complex polycentric structures that aggregate heterogeneous actors (ranging from intergovernmental organisations to informal analytical communities). Within such networks, knowledge circulates, practices are homogenised, and a new type of global public sphere is constituted. As a result, epistemic authority emerges with a force comparable to that of legal imperatives.

– Financial and economic restrictions operate as the materialisation of global anti-corruption coercion, converting moral-legal imperatives into concrete economic sanctions. This encompasses asset freezes, restrictions on access to financial flows and other mechanisms that render corruption economically irrational. In such an environment, the very logic of profit neutralises corrupt incentives.

– Equally significant are regionalised norms, which reflect the dialectical interplay of the universal and the local within the anti-corruption architectonic. Regional institutions adapt global standards by taking into account the cultural, political and juridical particularities of their respective societies. This hybridisation of norms generates a multilayered space of legal pluralism.

– Ethical legitimisation emerges as a meta-positivist foundation of anti-corruption regimes, insofar as they claim the status of moral imperatives of the world order. This involves not only combating criminalised practices, but also articulating corruption as a civilisational anachronism. Consequently, the anti-corruption paradigm acquires the character of axiological universalism.

– Sovereignty transformations become an inevitable consequence of the internalisation of international norms, which requires states to delegate part of their jurisdictional prerogatives. This entails the gradual diminution of national autonomy in the sphere of law enforcement, compensated by integration into global normative domains. So, sovereignty is redefined in the spirit of cosmopolitan accountability.

– Technological determination shapes new parameters of anti-corruption regimes, which increasingly rely on digitalised procedures and transformations of governance infrastructures. The use of electronic registries, blockchain systems and algorithmic oversight produces an environment of maximal transparency. In

such a sense, technology ceases to be merely instrumental and emerges as a novel form of normativity.

- A distinct form of latent coercion is constituted by reputational sanctions, which deprive states of international prestige and relegate them to marginal positions within the global order. The loss of reputation directly correlates with the decline of economic attractiveness and political capital. This mechanism operates less overtly than legal sanctions, yet often with greater efficacy.

- A crucial element is the inclusiveness of civil society. It becomes institutionally embedded in global anti-corruption mechanisms. Non-governmental organisations, investigative journalism and expert communities act as forms of “global audits” that maintain states within the sphere of public scrutiny. So, international regimes acquire enhanced legitimacy.

- A dynamic character of norm-making ensures the vitality of anti-corruption regimes, as they are capable of adapting to the constantly changing conditions of a globalised environment. Emerging corrupt practices provoke the development of more complex procedures and the expansion of regulatory frameworks. This guarantees the enduring relevance and flexibility of international standards (Hardy, 2024; Ketners et al., 2025).

- An institutional and normative dimension of international anti-corruption regimes in modern political science discourse is conceptualised as a complex configuration in which universalist regulatory standards, as products of transnational organisations, interact with local parliamentary practices, forming a poly-structural space of normative hybridization (Makarenkov, 2024). There occurs not merely a mechanical implantation of external imperatives into national legal systems, but also a gradual erosion of entrenched political-cultural patterns that previously sustained clientelism and backroom deals. So, international anti-corruption regimes function not only as instruments of external governance but also as catalysts of institutional reflexivity, manifesting themselves in the transformation of the very ethos of parliamentary activity:

- Ratification of the UN Convention against Corruption serves as a catalyst of legal internationalization. It compels national parliaments to review traditional legislative procedures and to implement standards of transparency that had previously remained declarative. Being institutionally determined, this process transforms parliamentary practice through the establishment of new oversight bodies and the strengthening of deputies’ accountability. Marked by the creation of the National Anti-Corruption Bureau, the Ukrainian experience after 2006 demonstrates that the ratification of such conventions exerts far-reaching effects on legislative oversight and accountability.

- Implementation of GRECO recommendations functions as a form of cognitive and normative pressure on parliaments, compelling them to adopt codes of

ethical conduct and disciplinary mechanisms. These recommendations reinforce procedures for preventing conflicts of interest and formalize decision-making processes. The Lithuanian case, where strict rules on the declaration of deputies' interests were introduced, attests to the direct influence of international standards on national practices.

- Adaptation of the EU *acquis* entails the primacy of supranational directives over local autonomy, forcing parliaments to modify national procedures under the pressure of European standards. This produces a new paradigm of legal conformism, in which former behind-the-scenes practices are displaced by formalised norms. The Polish experience, where restrictions on private party financing are introduced, demonstrates how harmonisation with the *acquis* shapes financial discipline in parliamentary institutions.

- Establishment of specialised parliamentary committees functions as a preventive control mechanism that limits opportunities for corrupt deviations. They ensure constant oversight of the compatibility of deputies' activities with private interests and contribute to the formalisation of ethical standards. In Georgia, such a committee made it possible to systematically monitor conflicts of interest, enhancing the effectiveness of parliamentary policy.

- Strengthening of deputies' financial reporting transforms a privatised logic of enrichment into open public accountability, compelling parliamentarians to act transparently. It creates a new symbolic capital of integrity and affects the political legitimacy of institutions. Romania, where deputies annually publish declarations of assets and income, serves as a vivid example of such external pressure and its internal transformative role.

- Regulation of lobbying activity makes it possible to separate legitimate forms of influence from corrupt practices and ensures transparency in parliamentary interaction with business. It creates normative frameworks for legitimate lobbying and reduces the risks of covert arrangements. The UK open register of lobbyists has become a benchmark for Central and Eastern European countries, demonstrating the practical effectiveness of such a mechanism.

- Unification of disciplinary sanctions harmonises ethical standards, as well as minimises tolerance for violations within parliament. It simultaneously fulfills punitive and preventive functions, enhancing the legitimacy of the legislative institution. The French experience, where fines and suspensions are applied to deputies for breaching disclosure rules, exemplifies the successful implementation of this practice.

- Independent monitoring of electoral finances creates conditions for equality in political competition and neutralises resource asymmetries between parties. It estab-

lishes transparent standards of financial oversight and reduces the risks of corrupt influence. Under the influence of the OSCE, in Slovakia, an autonomous supervisory body was established, clearly demonstrating the effectiveness of such a mechanism.

– Introduction of electronic asset declarations combines technological oversight with normative coercion, creating a new level of transparency and public monitoring. It promotes the digitalisation of integrity procedures and reduces opportunities for hidden enrichment. The Ukrainian case, where electronic declarations became a condition for cooperation with the EU and the IMF, illustrates how technological innovations can be integrated into the institutional context of parliamentary oversight (Nelson and Afonso, 2024; Picci, 2024).

Conclusions

In the final analytical perspective, it appears well-grounded to assert that functioning as distinctive transnational matrices of normative rationalisation, international anti-corruption regimes determine not only the modification of the procedural-legal attributes of parliamentary activity, but also inspire a permanent rethinking of its axiological foundations. What is at stake is a process of profound reinstitutionalisation, within which external imperatives gradually infiltrate national legislative systems, transforming their internal logic and compelling parliamentarism to move beyond the boundaries of traditional normativity. The ambivalence of such a phenomenon lies in the fact that the implementation of universalist standards of transparency and integrity does not constitute a mechanical transplantation of regulatory models but rather emerges as a complex dialectic of globalised practices, wherein the global and the local enter into relations of mutual adaptation and hybridization. This collision conditions the gradual erosion of patrimonial and clientelist patterns, which for a long period functioned as the latent framework of the political process, and enables the transition toward a new paradigm of parliamentary legitimacy.

Equally significant is the fact that international anti-corruption regimes institutionalise a particular form of normative coercion that cannot be reduced to disciplinary control, but instead actualises the intention of self-reflection within parliamentary institutions. Through the creation of specialised committees, the unification of ethical standards, the regulation of lobbying activities and the digitalisation of declaration procedures, they generate a multilevel architectonics of integrity which simultaneously performs the functions of a preventive barrier and a symbolic resource of political legitimization.

The institutional-normative dimension of international anti-corruption regimes should be considered as a catalyst of politico-legal modernisation, one that constitutes new parameters of interaction between parliamentary ethics and normative universalism. In this sense, parliaments appear not as enclosed instru-

ments of domestic political representation but as open, poly-structural organisms integrated into the global regulatory discourse, where the interweaving of universalist standards and local practices produces a new quality of political culture and further horizons of democratic legitimacy.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

Лікарчук, Н.В., 2024. Міжнародні стратегії протидії корупції: сутність та ефективність комунікативного підходу. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, [e-journal] 13, с.72-83. <https://doi.org/10.31866/2616-745X.13.2024.306863>

Amundsen I. and Jackson D., 2021. *Rethinking anti-corruption in de-democratising regimes*. U4Anti-corruptionResourceCenter, [online] U4 Issue 2021:5. Chr. Michelsen Institute. Available at <<https://www.u4.no/publications/rethinking-anti-corruption-in-de-democratising-regimes.pdf>> [Accessed 11 August 2025].

Beti, E., 2024. National security as a comprehensive notion, state security from the aspect of international law and its political manifesto. *Balkan Journal of Interdisciplinary Research*, [e-journal] 10 (1), pp.105-113. <https://doi.org/10.2478/bjir-2024-0010>

Bismuth, R., Dunin-Wasowicz, J. and Nichols, P.M., 2021. The Transnationalization of Anti-Corruption Law: An Introduction and Overview. In: R. Bismuth, J. Dunin-Wasowicz and P.M. Nichols eds. *The Transnationalization of Anti-Corruption Law*. New York: Routledge, pp. 1-27.

Duba, T. and Lehohla, T. 2025. Strengthening the Efficiency of Parliamentary Oversight Bodies to Enhance Anti-Corruption Control, Transparency, Political Accountability, and Responsibility. *Business Ethics and Leadership*, [e-journal] 9 (2), pp.288-303. [https://doi.org/10.61093/bel.9\(2\).288-303.2025](https://doi.org/10.61093/bel.9(2).288-303.2025)

Gjorgievska, E.T., 2022. Legitimation Strategies and National Parliaments: The Case of Anti-Corruption. In: Ch. Lord, P. Bursens, D. De Bièvre, J. Trondal, R. A. Wessel, eds. *The Politics of Legitimation in the European Union Legitimacy Recovered?* London: Routledge, pp.152-170.

Hardy, A., 2024. *Corruption: Corruption Revealed: Navigating Power and Deceit in a World of Hidden Agendas*. [e-Book] Kindle Unlimited. Available at: <<http://best.bookcenter.club/?book=B0CRLHX2B>> [Accessed 29 January 2024].

Helfer, L. R., Rose, C., and Brewster, R., 2023. Flexible Institution Building in the International Anti-corruption Regime: Proposing a Transnational Asset Recovery Mechanism. *American Journal of International Law*, [e-journal] 117 (4), pp.559-600. <https://doi.org/10.1017/ajil.2023.32>

- Ketners, K., Jargalsaikhan, Z., Miller, A.D., Miliienko, O. and Malkhasyan, L., 2025. Evaluation of effective anti-corruption strategies in state institutions. *Ceridap*, [e-journal] 1, pp.93-118. <https://doi.org/10.13130/2723-9195/2025-1-48>
- Likarchuk, N., Velychko, Z., Andrieieva, O., Lenda, R., and Vusyk, H., 2023. Manipulation as an element of the political process in social networks. *Cuestiones políticas*, [e-journal] 41 (76), pp.769-779. <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4176.45>
- Makarenkov, O., 2024. Model of correlation between anti-corruption institutions of international and national law. *Baltic Journal of Economic Studies*, [e-journal] 10 (3), pp.215-226. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2024-10-3-215-226>
- Nelson, K.L. and Afonso, W., 2024. *Municipal Corruption: From Policies to People*. New York: Routledge.
- Picci, L., 2024. *Rethinking Corruption: Reasons Behind the Failure of Anti-Corruption Efforts*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rose-Ackerman, S. ed., 2024. *Public Sector Performance, Corruption and State Capture in a Globalized World*. New York: Routledge.
- Sousa, L. and Corrado, S. eds., 2024. *Elgar Encyclopedia of Corruption and Society*. Edward Elgar Publishing.

REFERENCES

- Amundsen I. and Jackson D., 2021. Rethinking anti-corruption in de-democratising regimes. *U4 Anti-corruption Resource Center*, [online] U4 Issue 2021:5. Chr. Michelsen Institute. Available at <<https://www.u4.no/publications/rethinking-anti-corruption-in-de-democratising-regimes.pdf>> [Accessed 11 August 2025].
- Beti, E., 2024. National security as a comprehensive notion, state security from the aspect of international law and its political manifesto. *Balkan Journal of Interdisciplinary Research*, [e-journal] 10 (1), pp.105-113. <https://doi.org/10.2478/bjir-2024-0010>
- Bismuth, R., Dunin-Wasowicz, J. and Nichols, P.M., 2021. The Transnationalization of Anti-Corruption Law: An Introduction and Overview. In: R. Bismuth, J. Dunin-Wasowicz and P.M. Nichols eds. *The Transnationalization of Anti-Corruption Law*. New York: Routledge, pp.1-27.
- Duba, T. and Lehohla, T. 2025. Strengthening the Efficiency of Parliamentary Oversight Bodies to Enhance Anti-Corruption Control, Transparency, Political Accountability, and Responsibility. *Business Ethics and Leadership*, [e-journal] 9 (2), pp.288-303. [https://doi.org/10.61093/bel.9\(2\).288-303.2025](https://doi.org/10.61093/bel.9(2).288-303.2025)
- Gjorgjievska, E.T., 2022. Legitimation Strategies and National Parliaments: The Case of Anti-Corruption. In: Ch. Lord, P. Bursens, D. De Bièvre, J. Trondal, R. A. Wessel, eds. *The Politics of Legitimation in the European Union Legitimacy Recovered?* London: Routledge, pp.152-170.

- Hardy, A., 2024. *Corruption: Corruption Revealed: Navigating Power and Deceit in a World of Hidden Agendas*. [e-Book] Kindle Unlimited. Available at: <<http://best.bookcenter.club/?book=B0CRLHX2B>> [Accessed 29 January 2024].
- Helfer, L. R., Rose, C., and Brewster, R., 2023. Flexible Institution Building in the International Anti-corruption Regime: Proposing a Transnational Asset Recovery Mechanism. *American Journal of International Law*, [e-journal] 117 (4), pp.559-600. <https://doi.org/10.1017/ajil.2023.32>
- Ketners, K., Jargalsaikhan, Z., Miller, A.D., Miliienko, O. and Malkhasyan, L., 2025. Evaluation of effective anti-corruption strategies in state institutions. *Ceridap*, [e-journal] 1, pp.93-118. <https://doi.org/10.13130/2723-9195/2025-1-48>
- Likarchuk, N., Velychko, Z., Andrieieva, O., Lenda, R., and Vusyk, H., 2023. Manipulation as an element of the political process in social networks. *Cuestiones políticas*, [e-journal] 41 (76), pp.769-779. <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4176.45>
- Likarchuk, N.V., 2024. Mizhnarodni stratehii proty dii koruptsii: sutnist ta efektyvnist komunikativnoho pidkhodu [International Anti-Corruption Strategies: Essence and Efficiency of the Communicative Approach]. *International Relations: Theory and Practical Aspects*, [e-journal] 13, pp.72-83. <https://doi.org/10.31866/2616-745X.13.2024.306863>
- Makarenkov, O., 2024. Model of correlation between anti-corruption institutions of international and national law. *Baltic Journal of Economic Studies*, [e-journal] 10 (3), pp.215-226. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2024-10-3-215-226>
- Nelson, K.L. and Afonso, W., 2024. *Municipal Corruption: From Policies to People*. New York: Routledge.
- Picci, L., 2024. *Rethinking Corruption: Reasons Behind the Failure of Anti-Corruption Efforts*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rose-Ackerman, S. ed., 2024. *Public Sector Performance, Corruption and State Capture in a Globalized World*. New York: Routledge.
- Sousa, L. and Corrado, S. eds., 2024. *Elgar Encyclopedia of Corruption and Society*. Edward Elgar Publishing.

Received: 16.08.2025; Accepted: 15.09.2025;

The article was first published online: 28.11.2025

**МІЖНАРОДНІ АНТИКОРУПЦІЙНІ РЕЖИМИ
ЯК ФАКТОР ТРАНСФОРМАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ
ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ПРАКТИК:
ІНСТИТУЦІЙНО-НОРМАТИВНИЙ ВИМІР**

Лікарчук Наталія Василівна

*Докторка політичних наук,
професорка кафедри державного управління,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7119-439X>,
e-mail: n.likarchuk@gmail.com,
Навчально-науковий інститут публічного управління
та державної служби Київського національного
університету імені Тараса Шевченка,
вулиця Академіка Ромоданова, 12/2, Київ, Україна, 04050*

Актуальність дослідження обумовлюється зростаючою інтернаціоналізацією антикорупційних стандартів, які, будучи імплементаваними у внутрішньодержавний правопорядок, дедалі більшою мірою детермінують перетворення парламентських практик та формують нову якість інституційно-нормативного буття сучасних законодавчих органів. Мета статті полягає у виявленні та теоретичній експлікації механізмів, завдяки яким міжнародні антикорупційні режими здійснюють трансформаційний вплив на національні парламенти, оприявнюючи їх у складній діалектиці глобальних та локальних нормопроекцій.

Методологічний арсенал дослідження ґрунтується на поєднанні системно-структурного та інституційно-функціонального підходів із залученням порівняльно-правового аналізу, що дозволяє реконструювати поліцентричну взаємодію глобальних режимів і національних політичних практик. Використання діалектичної герменевтики та методів критичного дискурс-аналізу забезпечує глибинну інтерпретацію латентних сенсів нормативних актів, резолюцій і декларацій, у яких кристалізуються антикорупційні імперативи міжнародного права.

Результати дослідження виявляють, що вплив міжнародних антикорупційних режимів не обмежується сферою юридичної імплементації; він реалізується також у площині символічного переозначення парламентаризму, де формуються нові стандарти прозорості, підзвітності та інституційної легітимності. Встановлено, що трансформація парламентських практик відбувається через складний процес нормативної інкорпорації, який супрово-

джується зміною дискурсивних параметрів законодавчої діяльності та переорієнтацією політичної культури представницьких органів.

Висновки підкреслюють, що міжнародні антикорупційні режими функціонують як своєрідні «метанорми», здатні модифікувати внутрішньодержавні інститути у напрямі підвищення нормативної конгруентності між глобальними вимогами та національними правотворчими практиками. Ця трансформація засвідчує не лише правову адаптацію, а й глибинне переформатування інституційної архітекτονіки парламентів, котрі змушені функціонувати в умовах глобальної нормативної конкуренції.

Таким чином, дослідження дає підстави для висновку, що міжнародні антикорупційні режими, виступаючи інтеграційним чинником і водночас інструментом дисциплінарного впливу, істотно модифікують національні парламентські практики, сприяючи формуванню нового типу нормативності, де синтезуються універсалістські антикорупційні імперативи та іманентні особливості локальних політичних традицій.

Ключові слова: міжнародні антикорупційні режими; парламентські практики; нормативність; інституційна трансформація; глобальне управління; правова інкорпорація; політична культура.

**РЕГІОНАЛЬНІ
СТУДІЇ**

**REGIONAL
STUDIES**

DOI: 10.31866/2616-745X.16.2025.344701
УДК 327(437)

ЕВОЛЮЦІЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ В УМОВАХ НОВИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Корнійчук Любов Володимирівна

*Кандидатка історичних наук, старша викладачка,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0541-5884>,
e-mail: liubov.korniichuk@oa.edu.ua,
Національний університет «Острозька академія»,
м. Острог, Україна, 35800*

Для цитування:

Корнійчук, Л.В., 2025. Еволюція зовнішньополітичної концепції Чеської Республіки в умовах нових геополітичних трансформацій. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, 16, с.130-150. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.16.2025.344701>.

Мета статті полягає у аналізі сучасної зовнішньополітичної концепції Чехії у контексті геополітичних трансформацій світу, а її завданнями є з'ясувати ключові чинники, що вплинули на еволюцію чеського зовнішньополітичного стратегічного мислення; проаналізувати зміст Концепції зовнішньої політики Чехії 2025 р.; окреслити перспективи трансформації зовнішньої політики держави під впливом нових геополітичних викликів. У ході дослідження застосовано системний підхід, який допоміг встановити взаємозв'язок окремих подій міжнародного життя та їх вплив на формування нового концептуального бачення Чехією своєї зовнішньої політики, а також сформуванню цілісної картини щодо еволюції зовнішньополітичної концепції держави. Завдяки використанню хронологічного методу та івент-аналізу вдалося розглянути процес формування нового зовнішньополітичного стратегічного мислення, а порівняльний аналіз дозволив виокремити зміни у Концепції зовнішньої політики 2025 р., порівнюючи із концепцією 2015 р. Для прогнозування перспектив змін у зовнішньополітичному курсі держави було використано прогностичний метод.

КОРНІЙЧУК ЛЮБОВ ВОЛОДИМИРІВНА
ЕВОЛЮЦІЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ
В УМОВАХ НОВИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

У результаті дослідження з'ясовано, що чеська зовнішньополітична концепція еволюціонувала під впливом нових геополітичних викликів, особливо пов'язаних із російсько-українською війною. Головними напрямками еволюції стало посилення позицій Чехії в ЄС і НАТО та відповідно зміцнення обороноздатності держави, переосмислення відносин із росією та Китаєм, а також зміцнення нових союзів і партнерств, зокрема з демократичними державами Індो-Тихоокеанського регіону. Наукова значимість результатів дослідження полягає у розширенні теоретико-методологічної бази вивчення змін зовнішньої політики держав в умовах турбулентності міжнародного безпекового середовища. Дослідження сприяє кращому розумінню особливостей міжнародної поведінки Чехії в умовах нових викликів для світового порядку, а також дозволяє простежити вплив внутрішньополітичних змін на формування зовнішньої політики держав. У статті констатовано, що продовження сучасного зовнішньополітичного курсу дає шанс Чехії на зміцнення регіонального лідерства та формування позитивного іміджу на міжнародній арені. З іншого боку, можливі зміни уряду після майбутніх парламентських виборів можуть повернути прагматичні зовнішньополітичні пріоритети, змінивши сучасну проактивну позицію держави в ЄС і НАТО.

Ключові слова: зовнішньополітична концепція; Чеська Республіка; геополітичні трансформації; російсько-українська війна; безпека; пріоритети; зовнішня політика.

Вступ

В останнє десятиріччя XXI ст. у міжнародному житті відбулась низка подій, що засвідчили неможливість існування глобального порядку у «старому» вигляді. Суттєві зміни у безпековому середовищі змушують держави переглядати свою зовнішню та безпекову політику й адаптуватись до нових геополітичних умов. Посилення суперництва провідних геополітичних акторів, зростання ролі недержавних суб'єктів міжнародного життя, слабка ефективність міжнародних організацій у вирішенні важливих питань міжнародних відносин, посилення гібридних загроз, а також повномасштабна російсько-українська війна обумовлюють необхідність переосмислення зовнішньополітичного курсу усіма державами. Відтак не випадково є еволюція зовнішньополітичної концепції Чеської Республіки (далі – ЧР), адже держава намагається реагувати на динамічні зміни у міжнародному середовищі.

Чехія, будучи членом ЄС і НАТО, довгий час реалізувала прагматичну багатовекторну політику, підтримуючи тісні торговельно-економічні зв'язки із ро-

сією та Китаєм. Однак сучасні геополітичні виклики, а особливо агресивні дії росії, змусили державу внести корективи у визначення своїх зовнішньополітичних пріоритетів та переосмислити своє місце у світовій політиці. Вивчення змін у концептуально-теоретичному оформленні зовнішньополітичного курсу країни викликає дослідницький інтерес і з погляду намагання Чехії реалізувати проактивну регіональну політику, зокрема у контексті підтримки України у її захисті від агресії росії, а також зміцнення безпеки Центрально-Східної Європи. Поза тим, вивчення зміни чеського стратегічного мислення сприяє розумінню адаптації малих держав до нових геополітичних умов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Зважаючи на значну інтенсивність геополітичних викликів у сучасному світі та відповідно досить динамічний розвиток зовнішньої політики Чехії, тематика щодо еволюції сучасної зовнішньополітичної концепції держави не була предметом окремих досліджень. Проте важливу роль для розуміння трансформації зовнішньої політики ЧР із 90-х рр. XX ст. відіграли наукові розвідки таких українських вчених, як Л. Кіцила (2004), Л. Павлишин (2021), К. Кузнецова (Kuznietsova, 2019), О. Салата (2019), А. Савчук (2020). Варто виокремити також праці С. Віднянського (2023) та І. Андрощук (2024), присвячені вивченню еволюції політики Чехії у період війни росії проти України та її дипломатичних зусиль щодо реалізації української формули миру відповідно. Вони сприяють розумінню впливу російсько-української війни на трансформацію зовнішньої політики Чехії. Серед праць зарубіжних дослідників варто виокремити статтю Д. Кадьє та М. Сус (Cadier and Sus, 2017), у якій автори представили цікавий порівняльний аналіз ролі аналітичних центрів у зовнішній політиці ЧР та Польщі. М. Нойманн (Neumann, 2015), а також П. Каніок та Р. Майєр (Kaniok and Majer, 2016) у своїх дослідженнях розглядають потенціал впливу Чехії як малої держави на політику ЄС. Важливі узагальнення щодо формування зовнішньополітичного курсу ЧР здійснені у роботах таких авторів, як З. Кржиж, М. Чованчик та О. Крпец (Kříž, Chovancik and Krpec, 2021), а також М. Коржан (Kořan, 2012). П. Каньок і В. Глоушек (Kaniok and Hloušek, 2023) здійснили ґрунтовний аналіз позиції чеських політичних партій щодо російсько-української війни та їх впливу на формування політики ЧР під час війни. Ролі Чехії у підтримці України у війні присвячене дослідження Л. Зема-нек (Zemánek, 2024). Загалом наукові праці дослідників охоплюють широке коло питань, що стосуються формування та реалізації зовнішньої політики Чехії, однак вивчення еволюції її зовнішньополітичної концепції під впливом сучасних глобальних викликів потребує розгорнутого комплексного аналізу

КОРНІЙЧУК ЛЮБОВ ВОЛОДИМИРІВНА

ЕВОЛЮЦІЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ В УМОВАХ НОВИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

з метою розширення теоретичних знань щодо формування зовнішньополітичних пріоритетів ЧР у сучасних міжнародних відносинах.

Формулювання цілей статті

Мета статті полягає у аналізі сучасної зовнішньополітичної концепції ЧР у контексті геополітичних трансформацій світу, а її завданнями є з'ясувати ключові чинники, що вплинули на еволюцію чеського зовнішньополітичного стратегічного мислення; проаналізувати зміст Концепції зовнішньої політики ЧР 2025 р.; окреслити перспективи трансформації зовнішньої політики держави під впливом нових геополітичних викликів. У ході дослідження застосовано системний підхід, який допоміг встановити взаємозв'язок окремих подій міжнародного життя та їх вплив на формування нового концептуального бачення Чехією своєї зовнішньої політики, а також сформувати цілісну картину щодо еволюції зовнішньополітичної концепції держави. Завдяки використанню хронологічного методу та івент-аналізу вдалося розглянути процес формування нового зовнішньополітичного стратегічного мислення, а порівняльний аналіз дозволив виокремити зміни у Концепції зовнішньої політики 2025 р., порівнюючи із концепцією 2015 р. Для прогнозування перспектив змін у зовнішньополітичному курсі держави було використано прогностичний метод.

Виклад основного матеріалу дослідження

Чехія є прикладом малих держав (населення – 10,3 млн осіб, площа – 78,864 км² (Основні дані про Чеську Республіку, б.д.), які, реалізуючи свою зовнішню політику, стикаються із ресурсними обмеженнями, залежать від зовнішньої торгівлі, тенденцій у системі міжнародних відносин у цілому та регіоні зокрема. Такі держави здатні впливати здебільшого на своє найближче оточення, тому для посилення свого геополітичного потенціалу інтегруються до міжнародних об'єднань. Також малі держави, як правило, намагаються акцентувати на окремих напрямках політики, наприклад, дотриманні прав людини, інформаційній безпеці, демократизації тощо, в яких можуть мати лідерські позиції на міжнародній арені або у своєму регіоні. Досить часто обмеженість силового потенціалу таких держав, з одного боку, робить їх вразливими до геополітичних трансформацій, а з іншого – під час геополітичних криз дає можливість підвищити свій потенціал завдяки лідерським позиціям у окремих ініціативах або проєктах.

Слід підкреслити, що зовнішня політика ЧР із 1993 р. пройшла шлях трансформації і, як зазначає дослідниця Л. Павлишин (2021, с.9) у монографії «Зовнішня політика Чеської Республіки: становлення та пріоритетні напрями розвитку (1993–2004 рр.)», спочатку «стратегічною метою Чеської Республіки став курс на так зване «повернення до Європи», а основними

зовнішньополітичними пріоритетами було досягнення членства в НАТО і ЄС (Павлишин, 2021, с.10). Після здобуття цих цілей метою ЧР було не лише адаптувати свою політику як члена ЄС і НАТО, а посісти гідне місце в цих об'єднаннях. Проте присутніми у Чехії були і євроскептицизм та намагання балансувати між ЄС, Китаєм та росією. Початок російсько-української війни у 2014 р. став першим сигналом до необхідності перегляду зовнішньополітичних орієнтирів та інституційного реагування. Відповіддю на нові загрози стало прийняття у 2015 р. Концепції зовнішньої політики Чеської Республіки (Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2015). Опинившись у нових геополітичних реаліях після початку повномасштабної російсько-української війни, Чехія переосмислила роль ЄС і НАТО у забезпеченні власної безпеки та стабільності, долучилась до реформування європейської безпекової політики й посилила підтримку України, здійснила диверсифікацію енергопостачань, а також низку кроків по гарантуванню інформаційної безпеки. Демонструючи регіональне лідерство у безпековій сфері, держава також ухвалила нову Безпекову стратегію у 2023 р. (Bezpečnostní strategie České Republiky, 2023), а у жовтні того ж року було прийнято нову Оборонну стратегію ЧР (Obranná strategie České republiky, 2023).

Варто зазначити, що певний вплив на зміну стратегічних підходів до побудови безпекової і зовнішньої політики держави мали відхід від влади проросійського президента Мілоша Земана та зміна прем'єр-міністра Андрея Бабіша після парламентських виборів 2021 р. Чинні президент Петр Павел та прем'єр-міністр Петр Фіала демонструють всебічну підтримку України та засуджують дії росії. Також вплив мала причетність російських спецслужб до вибухів на чеських військових складах у Врбетице та загалом дипломатичний скандал, що стосувався висилки із ЧР 18 російських дипломатів, яких підозрювали у шпигунстві на користь спецслужб росії (Яворович, 2021). Крім того, енергетична криза у зв'язку із російсько-українською війною продемонструвала стратегічну вразливість через енергетичну залежність від одного постачальника енергоресурсів, що, зі свого боку, тягне за собою низку економічних та політичних ризиків для держави. Стикнувшись із такою ситуацією, Чехія продемонструвала чіткий намір до позбавлення залежності від росії. Певною мірою на зміну зовнішньополітичних пріоритетів вплинули і завищені очікування щодо інвестиційного партнерства з Китаєм, які не виправдались, адже анонсовані проєкти не були реалізовані, а також були переоцінені безпекові ризики від співробітництва із КНР. Крім того, пандемія COVID-19, кліматична дипломатія та «зелена» енергетична

трансформація, цифрова безпека, глобальна конкуренція великих держав, поява нових регіональних ініціатив (наприклад, «Тримор'я») також вплинули на потребу концептуально-теоретичного переосмислення зовнішньополітичних пріоритетів і практичної їх реалізації.

Відтак чеський уряд 28 травня 2025 р. ухвалив нову Концепцію зовнішньої політики ЧР, яка мала бути підготована ще на середину 2023 р., однак пройшла довгі обговорення, і головним акцентом у ній є безпекові питання, а тому вона тісно пов'язана із Безпековою стратегією 2023 р. Коментуючи ухвалення нової Концепції, міністр закордонних справ ЧР Ян Ліпавський зауважував, що попередня Концепція зовнішньої політики ЧР 2015 р. недостатньо враховувала ерозію поваги до прав людини, довгостроковий підрив міжнародного права, зростаючий вплив Китаю, зміну клімату, сировинну політику та нові технології (Vláda schválila koncepci zahraniční politiky, 2025), що власне і стимулювало уряд переглянути попередній документ. У оновленій Концепції метою зовнішньої політики Чехії визначено гарантію безпеки держави та її громадян, а головними її цілями – зміцнення союзів та нових партнерств, захист і просування цінностей, економічне процвітання, сучасні послуги для громадян та формування доброї репутації ЧР за кордоном (Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2025). На відміну від попередньої Концепції, держава буде свою міжнародну позицію вже не на поширенні демократичних цінностей, а на гарантуванні власної безпеки та обороноздатності в умовах зростаючої глобальної конкуренції.

Значну увагу в документі приділено безпековим загрозам, і, зокрема, йдеться про те, що «агресія Росії проти України стала переломним моментом із глибокими та довгостроковими наслідками для Чеської Республіки, Європи, євроатлантичного регіону і всієї міжнародної спільноти» (Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2025). Росія розглядається як держава, що порушила міжнародне право, використовує військові та невійськові засоби, щоб отримати статус світового гегемона, і окремі держави, приміром, Китай, влаштовує така ситуація, щоб у майбутньому була можливість за допомогою військової сили досягати своїх національних інтересів (Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2025). Європейські держави стикаються також із дестабілізуючим впливом тривалих конфліктів у сусідніх регіонах, наслідками зміни клімату, тероризмом, нелегальною міграцією та порушенням транспортних шляхів, що негативно відбивається на економіці, політиці та соціальному консенсусі (Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2025). Попередня концепція не містила такої розлогої характеристики міжнародного середовища, однак у ній було ширше представлено характеристики території чеської зовнішньої політики. Це свідчить

про те, що на сьогодні чеська влада більше підкреслює факт впливу окремих подій у міжнародному середовищі на Чехію і, власне, чутливість держави до міжнародної турбулентності та глобальної конкуренції провідних держав світу. Загалом, застосувавши для аналізу нової концепції зовнішньої політики програмний продукт AntConc (Windows), виявлено високу частотність використання наступних концептів у документі: «безпека», «безпековий», «оборона», «міжнародне середовище», «співпраця», «партнерство», «ЄС», «НАТО», «права людини», «економічний розвиток», «нові партнерства», «дипломатія», що підкреслює важливість безпекових питань у зовнішньополітичному курсі держави.

Важливо, що у новій Концепції підкреслюється зростаюча роль у міжнародних відносинах Індो-Тихоокеанського регіону, а також, з одного боку, значна перспективність Африки, а з іншого боку, низка загроз, що пов'язані із тим, що вона є досить нестабільним регіоном, за вплив на який на сьогодні посилюється глобальне геополітичне суперництво (Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2025). Зауважимо, що виділення Індо-Тихоокеанського регіону є нововведенням у Концепції 2025 р., адже він пов'язаний як із динамічним зростанням, так і з низкою загроз через глобальну конкуренцію. Розширення партнерства з Японією, Республікою Кореєю, Індією, а також залучення до діяльності регіональних ініціатив мають вагоме значення для Чехії з погляду геополітичної орієнтації на цей перспективний регіон.

Відповідно до нової Концепції, фундаментальною опорою зовнішньої політики Чехії залишається її членство в ЄС і НАТО (Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2025). Це важливо з огляду на геополітичне розташування держави, адже навіть у документі підкреслюється, що «розташування без прямого доступу до моря та з обмеженими сировинними ресурсами, відкритий та експортно-орієнтований характер економіки і високий рівень участі у глобальних ланцюгах поставок із невеликою часткою експорту готової продукції означають певний рівень вразливості» (Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2025), а, крім того, розташування в регіоні, в якому росія має імперські амбіції, створює низку загроз для держави. Відтак зрозуміло, що посилення залученості до ініціатив у рамках ЄС і НАТО слугують збільшенням геополітичної ваги ЧР. Поза тим, важливою також і для України, з погляду прагнення нашої держави до євроатлантичної інтеграції, є фактично задекларована підтримка Чехією у Концепції інтеграції держав Західних Балкан і Східної Європи. Адже у документі йдеться про те, що для держав цих регіонів приєднання до євроатлантичної спільноти відкриває

можливості для розвитку, а для ЧР розширення ЄС за рахунок цих країн та розроблення стабілізаційних інструментів для сусідства мають фундаментальне значення (Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2025). На сьогодні Чехія може посилити свою роль в ЄС через розширення інструментів наближення інтеграції держав цих регіонів до Співтовариства, використовуючи свій досвід трансформації. Зауважимо, що у Концепції 2015 р. йшлося лише про те, що ЧР поважає право окремих країн Східної Європи обирати свою зовнішньополітичну орієнтацію та інтеграційні уподобання, а також про подальшу готовність розвивати Східне партнерство, а щодо Західних Балкан, то йшлося про підтримку інтеграційних зусиль Сербії та інших держав (Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2015).

Слід підкреслити, що основним завданням чеської дипломатії у оновленій концепції визначено зміцнення стратегічних партнерств, що включають відносини із Францією, Індією, Італією, Ізраїлем, Японією, Республікою Кореєю, Німеччиною, Польщею, Румунією, Сполученим Королівством Великої Британії та Північної Ірландії, США та Україною з метою досягнення якомога більшої кількості конкретних результатів з окремих питань порядку денного, і, зокрема, пріоритетними визначені співпраця в галузі оборони та зміцнення європейських можливостей і потенціалу, безпека в галузі енергетики та кіберпростору, підтримка демократії і прав людини, економіка, торгівля та інвестиції у сферах технологій, досліджень і міжнародних стандартів (Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2025). У Концепції 2015 р. не було окремо зазначено стратегічних партнерів, але йшлося про стратегічне, важливе або пріоритетне партнерство з окремими державами у різних регіонах світу. Так, у цьому контексті згадано США, Францію, ФРН, Великобританію, Польщу, Республіку Корею та Ізраїль (Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2015). Тож, як бачимо, у новій концепції до їх числа додано Індію, Японію, Румунію, Італію та Україну, що підтверджує новий акцент на Індो-Тихоокеанському регіоні та посиленні ролі в Центральній-Східній Європі. Водночас у Концепції 2025 р. вказано важливі для Чехії регіони з метою розвитку перспективних продуктивних партнерств: Близький Схід та Північна Африка, Індो-Тихоокеанський регіон, Африканський регіон, Центральна Азія, Латинська Америка і Карибський басейн (Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2025). Більш помітна дипломатична присутність у цих регіонах може підвищити геополітичне значення чеської дипломатії, а також сприяти у майбутньому формуванню нових альянсів у різних сферах.

Важливо, що серед стратегічних партнерів згадано Україну, і слід наголосити, що про підтримку нашої держави також йдеться і у контексті май-

бутньої повоєнної відбудови. Зокрема, зазначено, що ЧР «використовуватиме участь країн в обороні та відбудові України як каталізатор для ширшої двосторонньої співпраці й інвестуватиме у зміцнення потенціалу та обмін досвідом у сфері безпеки, стійкість до гібридних загроз, а також адекватне і своєчасне реагування на них» (Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2025). Загалом, до прикладу, нова концепція містить сім згадок про Україну, натомість у документі 2015 р. наша держава згадувалась лише один раз у контексті політики Східного партнерства. Також важливо, що у Концепції 2025 р. життєво важливим інтересом ЧР є поразка росії в Україні задля її стримування від подальшої агресії в Європі, а підтримка євроатлантичних перспектив, а також оборони та відбудови України є вагомим завданням, і Чехія готова до активного позиціонування в рамках ЄС і НАТО щодо цих питань. Загалом росія згадується дев'ять разів у негативному контексті: як агресор, держава, що порушила міжнародне право, держава з імперськими амбіціями тощо (Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2025). Нова концепція повністю переоцінила роль росії, оскільки у попередній про неї йшлося як про державу, яка хоч і фундаментально дестабілізує європейську архітектуру безпеки, проте як постійний член Ради Безпеки ООН є значним гравцем у вирішенні багатьох питань міжнародного значення, і необхідно співпрацювати з нею в цьому відношенні, а також йшлося про те, що вона є важливим політичним та економічним партнером для Чехії та ЄС (Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2015). Навіть після анексії Криму та агресії росії в Донецькій та Луганській областях України Чехія прагнула зберігати з нею конструктивне партнерство, особливо в економічній сфері. Але початок повномасштабної російсько-української війни зумовив повну переоцінку її як партнера.

Слід підкреслити, що відбулася переоцінка також партнерства із Китаєм. Адже у Концепції 2015 р. стверджувалося, що КНР є однією з найбільших економік світу та важливим гравцем у вирішенні глобальних проблем, і ЧР домагатиметься регулярного політичного діалогу з державою, що дозволить розвивати співпрацю в широкому спектрі сфер (Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2015). Натомість у новому стратегічному документі вже йдеться про те, що Китай намагається змінити міжнародний порядок таким чином, щоб залишалась можливість використання загрози застосування сили для досягнення власних інтересів (Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2025). Відтак КНР розглядається сьогодні як держава, що прагне ревізіонізму, використання сили в міжнародних відносинах, істотно впливаючи на безпекову ситуацію як в окремих регіонах, так і на глобальному рівні.

КОРНІЙЧУК ЛЮБОВ ВОЛОДИМИРІВНА

ЕВОЛЮЦІЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ В УМОВАХ НОВИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Традиційним зовнішньополітичним пріоритетом Чехії, на якому наголошувалося і в попередній концепції, згідно з документом 2025 р., залишається захист прав людини та міжнародного права, і з цією метою держава активно працюватиме в міжнародних організаціях з акцентом на співпрацю в ЄС, НАТО, системі ООН, включаючи Раду із прав людини, Раду Європи та ОБСЄ, а також докладатиме зусиль для здобуття непостійного місця в Раді Безпеки ООН на 2032–2033 роки (Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2025). Серед важливих глобальних проблем виокремлено такі, як режими контролю над зброєю масового знищення, Цілі сталого розвитку, зміна клімату, штучний інтелект, нові технології та мирне використання космосу (Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2025). Ключовими регіональними проблемами, на яких має зосередитись ЧР, є запобігання та боротьба з нелегальною міграцією і тероризмом, економічна та екологічна безпека і дотримання прав людини, включаючи права жінок (Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2025). Ці проблеми, виокремлені у попередній зовнішньополітичній концепції, і на сьогодні залишаються важливими для чеської зовнішньої політики.

Слід підкреслити, що у Концепції 2025 р. зазначено як важливий пріоритет економічне процвітання держави, і шляхом його досягнення є підвищення конкурентоспроможності економіки та сприятливого середовища для міжнародної торгівлі, а інструментом для створення такого середовища є активне членство у ЄС (Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2025). Відповідно, у рамках загальних тенденцій у ЄС ЧР зміцнюватиме свою економічну безпеку та стійкість, зосереджуючись на запобіганні, усуненні або мінімізації стратегічних залежностей та попередженні небажаної передачі чутливих технологій (Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2025). Зауважимо, що Чехія вже зробила низку кроків, щоб, до прикладу, досягти енергетичної незалежності від одного постачальника енергоносіїв, яким довгий час залишалась росія. Зокрема, у листопаді 2022 р. чеський уряд ухвалив рішення про реалізацію проєкту TAL-PLUS, що передбачав збільшення пропускної спроможності європейського трубопроводу TAL, у відповідь на початок повномасштабної російсько-української війни. Технічні роботи почалися у травні 2024 р., а вже у квітні 2025 р. прем'єр-міністр ЧР Петр Фіала заявив, що держава стала повністю незалежною від російської нафти, яка надходила нафтопроводом «Дружба» понад 60 років (Горбачова, 2025а). Щодо російського газу, то від прямих поставок вдалося відмовитися у першому кварталі 2023 р., що було дуже важливо, зважаючи на те, що напередодні 2022 р. 97 % газу закуповувалось у росії (Луценко, 2023). Також вагомим кроком по досягненню енергетичної незалежності Чехії стала відмова від

російського ядерного пального для чеських АЕС Дуковани та Темелін завдяки підписанню контрактів у 2022 та 2023 роках із американською компанією Westinghouse і французькою компанією Framatome (Горбачова, 2025b).

Важливо, що у новій зовнішньополітичній концепції Чехії також йдеться про важливу роль публічної дипломатії у підтримці позитивного іміджу держави, а також про важливість розвитку безпекової, цифрової, економічної, енергетичної, гуманітарної, екологічної, культурної, кібер-, міграційної, сировинної та наукової дипломатії (Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2025), адже це свідчить про те, що ЧР адаптується до сучасних змін і новацій у міжнародному житті. Наголошується також на необхідності запобігання інформаційним загрозам та зміцнення стійкості громадян до маніпулятивної і неправдивої інформації (Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2025), що є особливо важливим у контексті ведення росією інформаційної війни. Чехія неодноразово піддавалась російським дезінформаційним впливам, які активізувались після 24 лютого 2022 р., і у відповідь на зростання інформаційних загроз у грудні 2022 р. урядом ЧР було створено посаду Радника з національної безпеки з метою координації з питань гібридних загроз, дезінформації та інших серйозних надвідомчих питань безпеки, а також для забезпечення співпраці між розвідувальними та безпековими службами та їх ефективних дій (Vláda zřídila funkci poradce, 2022). Про збільшення російських дезінформаційних впливів свідчать також щорічні звіти Служби безпеки та інформації ЧР. Так, приміром, у звіті Служби безпеки та інформації ЧР за 2022 р. зазначається, що після 24 лютого 2022 р. росія активізувала дезінформаційні кампанії на території ЧР, пов'язуючи війну в Україні із соціально чутливими темами, крім того, наратив про так звану українізацію Чеської держави став об'єднувальною ланкою для дезінформаційних вебсайтів (Паливода, 2023, с.4). Відтак закономірно, що боротьба з інформаційними загрозами стоїть на порядку денному ЧР і відтворюється у практичній діяльності та у концептуально-теоретичному нормативному оформленні.

Слід підкреслити, що, реагуючи на нові безпекові загрози в Європі у зв'язку із російсько-українською війною, ЧР не лише оновлює стратегічні документи, а й демонструє практичний проактивний підхід у НАТО і ЄС. Зокрема, розпочато виконання зобов'язань Альянсу щодо мінімальних оборонних витрат (2,08% ВВП за 2024 р., а також 38,1 % оборонного бюджету інвестовано у техніку) і заявлено про готовність збільшувати витрати на оборону (Světnička, 2025). Чехія акцентує на посиленні єдності ЄС та виступає за розширення Союзу, а також всіляко підтримує Україну у боротьбі з росією, забезпечуючи

КОРНІЙЧУК ЛЮБОВ ВОЛОДИМИРІВНА

ЕВОЛЮЦІЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ В УМОВАХ НОВИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

постачання боєприпасів, спільне виробництво озброєння, участь в авіаційній коаліції та створення центру підготовки українських пілотів на F-16. Завдяки чеській снарядній ініціативі, що була започаткована 2024 р., Україна за минулий рік отримала 1,5 мільйона артилерійських боєприпасів (Zichová, 2025). Проте, чи залишиться такою ж активною підтримка України, залежатиме також від результатів парламентських виборів у ЧР, що відбудуться у жовтні 2025 р., адже, за даними попередніх опитувань, сьогодні лідируючі позиції із підтримкою виборців у понад 30 % посідає партія ANO (Дуп, 2025), лідер якої А. Бабіш відомий висловлюваннями проти членства України в ЄС.

Після парламентських виборів буде сформовано новий уряд, і у випадку повернення у крісло прем'єра А. Бабіша, може бути внесено корективи у зовнішню політику держави. Зокрема, приміром, уряд може обмежити підтримку України лише гуманітарною допомогою, зменшити ініціативність у антиросійській санкційній політиці, посісти менш проактивну позицію в ЄС і НАТО, повернутись до прагматичного підходу у побудові економічних відносин із Китаєм. Враховуючи сучасні позиції Угорщини та Словаччини, приєднання до їх табору Чехії значно послабить єдність ЄС і не сприятиме подальшому зміцненню європейської безпеки. Водночас Чехія на сьогодні здійснила низку кроків для того, щоб досягти енергетичної незалежності, стати більш стійкою до гібридних загроз та позиціонує себе як демократична країна в рамках ЄС і НАТО, тому подальше проведення проактивної політики сприятиме зміцненню авторитету та позитивного іміджу держави на міжнародній арені. Ймовірно, що у найближчій перспективі Чехія поглиблюватиме співпрацю в ЄС у сферах енергетичної безпеки, цифровізації, кліматичної політики та братиме активну участь у обговореннях щодо розширення блоку. Також ЧР продовжуватиме зміцнювати свою обороноздатність у рамках НАТО як основу власної безпеки. На сьогодні триває пошук місця держави в багатополосному світі із посиленням глобального Півдня, активізується роль Чехії в регіоні.

Висновки

Отже, нові геополітичні виклики, що постали перед Чехією впродовж останніх років, а також внутрішньополітичні зміни влади стимулювали еволюцію її зовнішньополітичної концепції та перегляд політичних і торговельно-економічних відносин із росією та Китаєм. Російсько-українська війна, конкуренція великих держав, гібридні загрози, зміни клімату, міграційна криза, регіоналізація міжнародних відносин зумовлюють трансформаційні процеси у міжнародній системі в цілому, а також стимулюють держави переосмислювати свою роль на міжнародній арені, будувати нові взаємовигідні партнерства, досягати енергетичної незалежності тощо. Нові безпекові виклики стали визначальними для переходу Чехії від прагматичної політики

економічного розвитку до проактивної політики в рамках ЄС і НАТО. Держава оновила свої стратегічні підходи, акцентуючи на зміцненні власної та європейської безпеки, енергетичної незалежності, побудові нових партнерств.

Основні цілі, пріоритети та інструменти чеської зовнішньої політики на найближчу перспективу були викладені у Концепції зовнішньої політики, що затверджена урядом у травні 2025 р. У документі констатовано зміни балансу сил у світі та посилення ревізійонізму росії і Китаю, що змушує Чехію зміцнювати свою стійкість завдяки взаємовигідним відносинам із демократичними країнами, диверсифікації економічних і технологічних зв'язків, а також активній присутності у сусідніх та більш віддалених стратегічних регіонах. Прагнучи досягти лідерських позицій у Центрально-Східній Європі, Чехія посідає активну позицію по обмеженню російського економічного та інформаційного впливу, а також демонструє всебічну підтримку України в боротьбі з агресором. Залишаючи у фокусі своєї зовнішньої політики традиційні позиції щодо захисту прав людини і підтримки демократичних цінностей, країна акцентує на важливості реагування на гібридні загрози та геополітичну конкуренцію великих держав, а також на досягненні енергетичної незалежності.

Чехія демонструє не лише концептуально-теоретичні зміни в офіційних документах, а й у практичній політиці, приміром, збільшуючи витрати на оборону та ініціюючи закупівлю артилерійських снарядів для України. Однак майбутні парламентські вибори можуть вплинути на подальшу реалізацію зовнішньої політики держави. Повернення у крісло прем'єр-міністра А. Бабіша може призвести до зовнішньополітичного розвороту у бік прагматизму та пом'якшення позиції щодо взаємин із росією і КНР, а також обмеження підтримки України. З іншого боку, продовження сучасного зовнішньополітичного курсу дає шанс державі на зміцнення регіонального лідерства та формування позитивного іміджу на міжнародній арені. У такому випадку перспективним напрямком зовнішньої політики ЧР залишатиметься розширення співробітництва з державами Балтії та Польщею, а також поглиблення співпраці з Японією, Південною Кореєю, Тайванем. Задекларована у зовнішньополітичній концепції підтримка євроатлантичних прагнень України та її повоєнної відбудови може також сприяти посиленню чеських лідерських позицій у регіоні.

Перспективними напрямками для подальшого вивчення досліджуваної теми є порівняння еволюції зовнішньополітичної стратегії Чехії з іншими державами, приміром державами-членами Вишеградської групи або Балтійського регіону, які мають подібний геополітичний потенціал і реагують на глобальні та регіональні безпекові виклики. Також перспективою для дослідження є роз-

роблення довгострокових сценаріїв подальшої еволюції зовнішньої політики Чехії в умовах імовірних геополітичних викликів для регіону та світу в цілому.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Андрощук, І.М., 2024. Дипломатичні зусилля Чеської Республіки в реалізації української формули мир. *Регіональні студії*, [e-journal] 36, с.76-81. <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2024.36.12>
- Віднянський, С., 2023. Еволюція політики Словаччини та Чехії щодо війни росії проти України (до 30-річчя проголошення незалежності Словацької та Чеської республік). *Україна дипломатична*, 24, с.62-76.
- Горбачова, А., 2025a. Історичне рішення: Чехія повністю відмовилася від російської нафти. *УНІАН*, [online] 17 квітня. Доступно: <<https://www.unian.ua/economics/energetics/istorichne-rishennya-chehiya-povnistyu-vidmovilasya-vid-rosiyskoji-nafti-12980475.html>> [Дата звернення 12 серпня 2025].
- Горбачова, А., 2025b. Чехія відмовляється від російського ядерного палива: хто замінив. *УНІАН*, [online] 17 червня. Доступно: <<https://www.unian.ua/economics/energetics/chehiya-vidmovlyayetsya-vid-rosiyskogo-yadernogo-paliva-hto-zaminiv-13040868.html>> [Дата звернення 12 серпня 2025].
- Кіцила, Л.Ю., 2004. *Зовнішньополітичні аспекти реалізації курсу Чеської Республіки на інтеграцію до Європейського Союзу*. Автореферат дисертації кандидата наук. Львівський національний університет імені Івана Франка.
- Луценко, Є., 2023. Чехія повністю відмовилася від російського газу в першому кварталі 2023 року. *Нормадске*, [online] 21 квітня. Доступно: <<https://hromadske.ua/posts/chehiya-povnistyu-vidmovilasya-vid-rosijskogo-gazu-u-pershomu-kvartali-2023-roku>> [Дата звернення 12 серпня 2025].
- Основні дані про Чеську Республіку, б.д. *Генеральне консульство Чеської Республіки у Львові*. [online] Доступно: <https://mzv.gov.cz/lvov/uk/x2004_08_31/x2009_09_02.html> [Дата звернення 12 серпня 2025].
- Павлишин, Л.В., 2021. *Зовнішня політика Чеської республіки: становлення та пріоритетні напрями розвитку (1993-2004 рр.)*. Ужгород: РІК-У.
- Паливода, В.О., 2023. Оцінка спецслужбами Чеської Республіки безпекової ситуації в країні та навколо неї. *Національний інститут стратегічних досліджень*, [online] 16 листопада. Доступно: <<https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/otsinka-spetssluzhbamy-cheskoyi-respubliki-bezpekovoyi>> [Дата звернення 12 серпня 2025].
- Савчук, А., 2020. Основні вектори зовнішньої політики Чеської республіки на шляху до міжнародної інтеграції (1993–2004 рр.). *Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії*, [e-journal] 33, с.151-155. <https://doi.org/10.30970/PPS.2020.33.19>

Салата, О., 2019. Історичний досвід розбудови Чеської незалежної держави в умовах демократичних реалій 90-х років ХХ ст. *Київські історичні студії*, 2, с.83-88.

Яворович, Т., 2021. «Є дві версії»: президент Чехії розповів про розслідування вибухів на складах у Врбетице. *Суспільне новини*, [online] 25 квітня. Доступно: <<https://suspilne.media/125508-e-dvi-versii-prezident-cehii-rozpoviv-pro-rozsliduvanna-vibuhiv-na-skladah-u-vrbetice/>> [Дата звернення 12 серпня 2025].

Bezpečnostní strategie České Republiky, 2023 [online]. Available at: <<http://surl.li/ivdpmt>> [Accessed 13 August 2025].

Cadier, D. and Sus, M., 2017. Think Tank Involvement in Foreign Policymaking in the Czech Republic and Poland. *The International Spectator*, [e-journal] 52 (1), pp.116-131. <https://doi.org/10.1080/03932729.2017.1272240>

Dyn, 2025. Volby by vyhrálo ANO, koalici SPOLU rostla podpora. Na vliv bitcoinové kauzy se čeká. *iDNES.cz*, [online] 8. června. Available at: <https://www.idnes.cz/volby/pruzkum-stem-poslanecka-snemovna-ano-spolu.A250608_110158_volby_dyn> [Accessed 13 August 2025].

Kaniok, P. and Hloušek, V., 2023. Czech political parties and the war in Ukraine: continuity of foreign policy stances. *East European Politics*, [e-journal] 40 (3), pp.395-411. <https://doi.org/10.1080/21599165.2023.2295888>

Kaniok, P. and Majer, R., 2016. Small Countries in the EU: The Czech Republic Case. *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*, [e-journal] 24 (1), pp.17-35. <https://doi.org/10.1080/0965156X.2015.1118815>

Kořan, M. (2012). Dvě dekády české zahraniční politiky a bezvýchodnost internacionalistické hegemonie. *Czech Journal of Political Science*, [e-journal] 3, pp.195-217. <https://doi.org/10.5817/PC2012-3-195>

Kříž, Z., Chovancik, M. and Krpec, O. 2021. Czech Foreign Policy After the Velvet Revolution In: J. K. Joly and T. Haesebrouck, eds. *Foreign Policy Change in Europe Since 1991*. Cham: Springer, pp.49-72.

Kuznietsova, K.I., 2019. Czech republic foreign policy: conceptual frameworks. *Actual problems of International Relations*, [e-journal] 139, pp.47-56. <https://doi.org/10.17721/apmv.2019.139..47-56>

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2015. *Koncepce zahraniční politiky České republiky*. [online] Available at: <https://www.dataplan.info/img_upload/7bdb1584e3b8a53d337518d988763f8d/koncepce_zahranicni_politiky_cr.pdf> [Accessed 13 August 2025].

- Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2025. *Koncepce zahraniční politiky*. [online] Available at: <https://mzv.gov.cz/file/5874367/III._koncepce_zahranicni_politiky.pdf> [Accessed 13 August 2025].
- Neuman, M., 2015. *Too Small to Make an Impact? The Czech Republic's Influence on the European Union's Foreign Policy*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Obranná strategie České republiky, 2023. *Ministerstvo obrany České republiky*. [online] Available at: <<http://surl.li/ygebfm>> [Accessed 13 August 2025].
- Světnička, L. 2025. Česko už není v obranných výdajích na chvostu, potvrdila výroční zpráva NATO. *natoaktual.cz*, [online] 25. dubna. Available at: <https://www.natoaktual.cz/zpravy/obrana-vydaje-nato-aliance-rozpocet.A250425_134349_na_zpravy_m00> [Accessed 13 August 2025].
- Vláda schválila koncepci zahraniční politiky, klade důraz na bezpečnost, 2025. *ČTK Ceske Noviny*, [online] 25. květen. Available at: <<https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/vlada-schvalila-koncepci-zahranicni-politiky-klade-duraz-na-bezpecnost/2678981>> [Accessed 13 August 2025].
- Vláda zřídila funkci poradce pro národní bezpečnost, obsadí ji poradce premiéra Tomáš Pojar, 2022. *iROZHLAS*, [online] 21. prosince. Available at: <https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/poradce-narodni-bezpecnost-pojar_2212211551_cen> [Accessed 13 August 2025].
- Zemánek, L., 2024. Czech Role in the Ukraine Crisis: International Context and Political Implications. *China-CEE Institute*, [online] 74 (1), pp.1-9. Available at: <https://china-cee.eu/wp-content/uploads/2024/07/2024p06_Czech-Republic.pdf> [Accessed 13 August 2025].
- Zichová, K., 2025. Evropa zblízka | Jak "excelentní" je česká muniční iniciativa? *Euractiv*, [online] 9. května. Available at: <<https://euractiv.cz/section/cr-v-evropske-unii/news/evropa-zblizka-jak-excelentni-je-ceska-municni-iniciativa/>> [Accessed 13 August 2025].

REFERENCES

- Androshchuk, I.M., 2024. Diplomatychni zusyllia Cheskoï Respubliky v realizatsii ukrainskoi formuly myr [Diplomatic efforts of the Czech Republic in the implementation of the ukrainian peace formula]. *Regional Studies*, [e-journal] 36, pp.76-81. <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2024.36.12>
- Bezpečnostní strategie České Republiky* [Security Strategy of the Czech Republic], 2023 [online]. Available at: <<http://surl.li/ivdpmt>> [Accessed 13 August 2025].
- Cadier, D. and Sus, M., 2017. Think Tank Involvement in Foreign Policymaking in the Czech Republic and Poland. *The International Spectator*, [e-journal] 52 (1), pp.116-131. <https://doi.org/10.1080/03932729.2017.1272240>
- Dyn, 2025. Volby by vyhrálo ANO, koalici SPOLU rostla podpora. Na vliv bitcoinové kauzy se čeká [ANO would win the elections, support for the SPOLU

coalition is growing. The influence of the bitcoin case is expected]. *iDNES.cz*, [online] 8 June. Available at: <https://www.idnes.cz/volby/pruzkum-stem-poslanecka-snemovna-ano-spolu.A250608_110158_volby_dyn> [Accessed 13 August 2025].

Horbachova, A., 2025a. Istorychne rishennia: Chekhiiia povnistiu vidmovylasia vid rosiiskoi nafty [Historic decision: Czech Republic completely abandoned Russian oil]. *UNIAN*, [online] 17 April. Available at: <<https://www.unian.ua/economics/energetics/istorichne-rishennya-chehiya-povnistyu-vidmovilasya-vid-rosiyskoji-nafti-12980475.html>> [Accessed 12 August 2025].

Horbachova, A., 2025b. Chekhiiia vidmovliaietsia vid rosiiskoho yadernoho palyva: khto zaminyv [Czech Republic abandons Russian nuclear fuel: who replaced it]. *UNIAN*, [online] 17 June. Available at: <<https://www.unian.ua/economics/energetics/chehiya-vidmovlyayetsya-vid-rosiyskogo-yadernogo-paliva-hto-zaminiv-13040868.html>> [Accessed 12 August 2025].

Kaniok, P. and Hloušek, V., 2023. Czech political parties and the war in Ukraine: continuity of foreign policy stances. *East European Politics*, [e-journal] 40 (3), pp.395-411. <https://doi.org/10.1080/21599165.2023.2295888>

Kaniok, P. and Majer, R., 2016. Small Countries in the EU: The Czech Republic Case. *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*, [e-journal] 24 (1), pp.17-35. <https://doi.org/10.1080/0965156X.2015.1118815>

Kitsyla, L.Iu., 2004. *Zovnishnopolitychni aspekty realizatsii kursu Cheskoj Respubliky na intebratsiiu do Yevropeiskoho Soiuzu* [Foreign policy aspects of the implementation of the course of the Czech Republic for integration into the European Union]. Abstract of the dissertation of the candidate of sciences. Ivan Franko National University of Lviv.

Kořan, M. (2012). Dvě dekády české zahraniční politiky a bezvýchodnost internacionalistické hegemonie [Two decades of Czech foreign policy and the futility of internationalist hegemony]. *Czech Journal of Political Science*, [e-journal] 3, pp.195-217. <https://doi.org/10.5817/PC2012-3-195>

Kříž, Z., Chovancik, M. and Krpec, O. 2021. Czech Foreign Policy After the Velvet Revolution In: J. K. Joly and T. Haesebrouck, eds. *Foreign Policy Change in Europe Since 1991*. Cham: Springer, pp.49-72.

Kuznietsova, K.I., 2019. Czech republic foreign policy: conceptual frameworks. *Actual problems of International Relations*, [e-journal] 139, pp.47-56. <https://doi.org/10.17721/apmv.2019.139..47-56>

Lutsenko, Ye., 2023. Chekhiiia povnistiu vidmovylasia vid rosiiskoho hazu v pershomu kvartali 2023 roku [Czech Republic completely abandoned Russian

gas in the first quarter of 2023]. *Hromadske*, [online] 21 April. Available at: <<https://hromadske.ua/posts/chehiya-povnistyu-vidmovilasya-vid-rosijskogo-gazu-u-pershomu-kvartali-2023-roku>> [Accessed 12 August 2025].

Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic, 2015. *Koncepce zahraniční politiky České republiky* [Foreign Policy Concept of the Czech Republic]. [online] Available at: <https://www.dataplan.info/img_upload/7bdb1584e3b8a53d337518d988763f8d/koncepce_zahranicni_politiky_cr.pdf> [Accessed 13 August 2025].

Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic, 2025. *Koncepce zahraniční politiky* [Foreign Policy Concept]. [online] Available at: <https://mzv.gov.cz/file/5874367/III_koncepce_zahranicni_politiky.pdf> [Accessed 13 August 2025].

Neuman, M., 2015. *Too Small to Make an Impact? The Czech Republic's Influence on the European Union's Foreign Policy*. Frankfurt am Main: Peter Lang.

Obranná strategie České republiky, 2023. *Ministerstvo obrany České republiky*. [online] Available at: <<http://surl.li/ygebfm>> [Accessed 13 August 2025].

Osnovni dani pro Česku Respubliku [Basic data about the Czech Republic], n.d. *Heneralne konsulstvo Cheskoi Respubliky u Lvovi* [Consulate General of the Czech Republic in Lviv]. [online] Available at: <https://mzv.gov.cz/lvov/uk/x2004_08_31/x2009_09_02.html> [Accessed 12 August 2025].

Palyvoda, V.O., 2023. Otsinka spetssluzhbamy Cheskoi Respubliky bezpekovoi sytuatsii v kraini ta navkolo nei [Assessment of the security situation in and around the country by the special services of the Czech Republic]. *National Institute for Strategic Studies*, [online] 16 November. Available at: <<https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/otsinka-spetssluzhbamy-cheskoyi-respubliky-bezpekovoyi>> [Accessed 12 August 2025].

Pavlyshyn, L.V., 2021. *Zovnishnia polityka Cheskoi respubliky: stanovlennia ta priorytetni napriamy rozvytku (1993-2004 rr.)* [Foreign policy of the Czech Republic: formation and priority areas of development (1993-2004)]. Uzhhorod: RIK-U.

Salata, O., 2019. Istorychnyi dosvid rozbudovy Cheskoi nezaleznoi derzhavy v umovakh demokratychnykh realii 90-kh rokiv XX st. [Historical experience of the development of the Czech republic in the conditions of the democratic realities of the 1990s]. *Kyiv Historical Studies*, 2, pp.83-88.

Savchuk, A., 2020. Osnovni vektory zovnishnoi polityky Cheskoi respubliky na shliakhu do mizhnarodnoi intehratsii (1993–2004 rr.) [Main vectors of the Czech republic foreign policy on its way to international integration (1993–2004)]. *Visnyk of the Lviv University Philosophical Political studies*, [e-journal] 33, pp.151-155. <https://doi.org/10.30970/PPS.2020.33.19>

Světnička, L. 2025. Česko už není v obranných výdajích na chvostu, potvrdila výroční zpráva NATO [The Czech Republic is no longer at the bottom of defense

spending, NATO's annual report confirmed]. *natoaktual.cz*, [online] 25 April. Available at: <https://www.natoaktual.cz/zpravy/obrana-vydaje-nato-aliance-rozpocet.A250425_134349_na_zpravy_m00> [Accessed 13 August 2025].

Vidnianskyi, S., 2023. Evoliutsiia polityky Slovachchyny ta Chekhii shchodo viiny rosii proty Ukrainy (do 30-richchia proholoshennia nezalezhnosti Slovatskoi ta Cheskoj respublik) [evolution of the politics of Slovakia and Czechia regarding russia's war against ukraine (To the 30th Anniversary of the Declaration of Independence of the Slovak and Czech Republics)]. *Diplomatic Ukraine*, 24, pp.62-76.

Vláda schválila koncepci zahraniční politiky, klade důraz na bezpečnost [The government approved the foreign policy concept, emphasizes security], 2025. *ČTK Ceske Noviny*, [online] 25 May. Available at: <<https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/vlada-schvalila-koncepci-zahranicni-politiky-klade-duraz-na-bezpecnost/2678981>> [Accessed 13 August 2025].

Vláda zřídila funkci poradce pro národní bezpečnost, obsadí ji poradce premiéra Tomáš Pojar [The government has established the position of national security advisor, which will be filled by the prime minister's advisor Tomáš Pojar], 2022. *iROZHLAS*, [online] 21 December. Available at: <https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/poradce-narodni-bezpecnost-pojar_2212211551_cen> [Accessed 13 August 2025].

Yavorovych, T., 2021. "Ie dvi versii": prezident Chekhii rozpoviv pro rozsliduvannia vybukhiv na skladakh u Vrbetitse ["There are two versions": The President of the Czech Republic spoke about the investigation of the explosions in the warehouses in Vrbetice]. *Suspilne novyny*, [online] 25 April. Available at: <<https://suspilne.media/125508-e-dvi-versii-prezident-cehii-rozpoviv-pro-rozsliduvanna-vibuhiv-na-skladakh-u-vrbetice/>> [Accessed 12 August 2025].

Zemánek, L., 2024. Czech Role in the Ukraine Crisis: International Context and Political Implications. *China-CEE Institute*, [online] 74 (1), pp.1-9. Available at: <https://china-cee.eu/wp-content/uploads/2024/07/2024p06_Czech-Republic.pdf> [Accessed 13 August 2025].

Zichová, K., 2025. Evropa zblízka | Jak "excelentní" je česká muniční iniciativa? [Europe up close | How "excellent" is the Czech ammunition initiative?]. *Euractiv*, [online] 9 May. Available at: <<https://euractiv.cz/section/cr-v-evropske-unii/news/evropa-zblizka-jak-excelentni-je-ceska-municni-iniciativa/>> [Accessed 13 August 2025].

Надійшла: 18.08.2025; Прийнята: 25.09.2025;

Стаття була вперше опублікована онлайн: 28.11.2025

EVOLUTION OF THE FOREIGN POLICY CONCEPT OF THE CZECH REPUBLIC UNDER CONDITIONS OF NEW GEOPOLITICAL TRANSFORMATIONS

Liubov Korniiichuk

*PhD in Historical Sciences, Senior Lecturer,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0541-5884>,
e-mail: liubov.korniiichuk@oa.edu.ua,
National University of Ostroh Academy,
Ostroh, Ukraine, 35800*

The main objective of this article is to analyse the modern foreign policy concept of the Czech Republic in the context of world geopolitical transformations. The tasks of the study are to identify key factors that influenced the evolution of the Czech foreign policy strategic thinking; to analyse content of the Czech Foreign Policy Concept (2025); to outline prospects for the transformation of the state's foreign policy under the influence of new geopolitical challenges. The research uses a systematic approach that helps to establish the interconnection of certain events in the international life and their impact on the formation of a new conceptual vision of the Czech Republic for its foreign policy, as well as to form a complete picture regarding the evolution of the state's foreign policy concept. The chronological method and event analysis appliance makes it possible to study the process of forming an innovative foreign policy strategic thinking; the comparative analysis use allows to identify changes in the new Foreign Policy Concept of 2025, comparing it with the Concept of 2015. A prognostic method is applied to predict the prospects of changes in the state's foreign policy.

As a result of this study, it is found that the Czech foreign policy concept has evolved under the influence of new geopolitical challenges, especially related to the russian-Ukrainian war. The main directions of evolution are the strengthening of the Czech Republic's positions in the EU and NATO and, accordingly, the grounding of the state's defense capabilities, the rethinking of relations with russia and China, as well as the enforcement of new alliances and partnerships, in particular with democratic states in the Indo-Pacific region. The scientific significance of the research results is based on the expansion of the theoretical and methodological basis for studying changes in the foreign policy of states under conditions of the turbulent international security environment. The research contributes to a better understanding of the peculiarities of the Czech Republic's international behaviour in the aspect of current global challenges,

and also allows to trace the influence of domestic political changes on the formation of the states' foreign policy. The study states that the continuation of the today's foreign policy course gives the Czech Republic a chance to strengthen its regional leadership and form a positive image on the international arena. On the other hand, possible changes in the government after the upcoming parliamentary elections may transform pragmatic foreign policy priorities, changing the state's current proactive position in the EU and NATO.

Key words: foreign policy concept; the Czech Republic; geopolitical transformations; russian-Ukrainian war; security; priorities; foreign policy.

**СУСПІЛЬНІ
КОМУНІКАЦІЇ**

**PUBLIC
COMMUNICATIONS**

DOI: 10.31866/2616-745X.16.2025.344702
УДК 327.8(477:438):008

РЕАЛІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА

Губицький Любомир Володимирович^{1a},
Мельник Ганна Мирославівна^{2b}

¹ Доктор історичних наук, доцент,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8511-6461>,
e-mail: lubg@ukr.net,

² Кандидатка історичних наук, доцентка,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3090-7212>,
e-mail: h.melnyk@kubg.edu.ua,

^a Державний торговельно-економічний університет,
вул. Кіото, 19, Київ, Україна, 02000

^b Київський столичний університет імені Бориса Грінченка,
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, Київ, Україна, 04053

Для цитування:

Губицький, Л.В. та Мельник, Г.М., 2025. Реалії української культурної дипломатії в Республіці Польща. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, 16, с.152-168. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.16.2025.344702>.

Мета дослідження полягає у комплексному вивченні питання української культурної дипломатії останнього десятиліття в Республіці Польща. У статті розкрито процес здійснення української культурної дипломатії, зокрема Посольством України в Республіці Польща, у тому числі із залученням організацій, створених представниками української меншини. Встановлено, що пошуки ефективних засобів захисту від московських імперських наративів спонукають до залучення асиметричних механізмів. Такими механізмами української «м'якої сили» є створення сучасних форм міжнародного іміджу та відновлення стимулів розвитку культури. Імперська пропаганда спотворює образ

України в Європі та світі, особливо після широкомасштабного вторгнення. З'ясовано, що культурна дипломатія необхідна для збереження потенціалу пасіонарності покоління, яке бореться за власну державу, націю, культуру, мову, принципи свободи. В умовах глобальної турбулентності важливим завданням є пошук і зміцнення міждержавних партнерств, в основі яких лежать покращення порозуміння та зростання довіри. Встановлено, що за допомогою інструментів культурної дипломатії утверджуються відносини та покращується соціокультурна співпраця, просуваються національні інтереси на зовнішній арені. Методологія дослідження базується на засадах системності, об'єктивності та всебічності. На основі використання загальнонаукових і спеціальних методів – аналізу, синтезу та узагальнення – обґрунтовано специфіку здійснення української культурної дипломатії в Республіці Польща. За допомогою методу системного аналізу визначено основні напрями і перспективи співпраці. Наукова новизна дослідження полягає у розгляді здійснення української культурної дипломатії в Республіці Польща в нових геополітичних умовах. Наголошено, що українські дипломати, митці, громадські діячі, представники діаспори за сприяння української держави та громадянського суспільства використовують у Польщі основні форми культурної дипломатії: фестивалі, форуми, виставки тощо.

Ключові слова: міжнародні відносини; культурна дипломатія; Україна; Польща; фестиваль; Посольство України.

Вступ

Пошуки ефективних засобів захисту від московських імперських наративів спонукають до залучення асиметричних механізмів. Такими механізмами української «м'якої сили» постають становлення осердя національної ідентичності, створення сучасних форм міжнародного іміджу, відновлення стимулів розвитку культури. Імперська пропаганда спотворювала образ України в Європі та світі, особливо після широкомасштабного вторгнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Тема української культурної дипломатії активно вивчається науковцями. Проте слід зазначити, що переважна більшість досліджень мають загальний характер або висвітлюють окремі аспекти.

На думку Оксани Розумної (2016, с.5), перед культурною дипломатією стоять два важливі призначення. Зокрема, на зовнішньому напрямі необхідно забезпечити імідж держави й успішність її міжнародної політики, а на внутрішньому – змінити парадигми культури та реформувати культурну політику, що впливатиме на зміст і якість культурного продукту.

Віктор Матвієнко та Тетяна Шинкаренко (2021, с.7) доречно наголошують: «Зовнішня культурна політика є комплексом заходів, які розробляються та здійснюються державою на міжнародному рівні з метою популяризації мови і культури за кордоном та сприяють створенню умов для ефективної реалізації зовнішньої політики. Саме для того, щоб просувати позитивний образ держави за кордоном, використовують досягнення у сфері культури».

Інна Костиря, Марина Шевченко, Наталія Янченко (2021, с.21) зазначають: «Політика культурної дипломатії найбільш сприяє для ефективних виявів зовнішньо- та внутрішньополітичної позиції держави. Тому головним для політики культурної дипломатії в Україні є створення умов для забезпечення системної роботи українських культурних ініціатив та представлення їх на високому рівні серед інших держав».

Формулювання цілей статті

Мета дослідження полягає у комплексному вивченні питання української культурної дипломатії в Республіці Польща.

Виклад основного матеріалу дослідження

Серед низки державних політик одну із найважливіших посідає культурна політика та її вагома складова – культурна дипломатія, оскільки для збереження потенціалу пасіонарності покоління, яке зійшлося у двобої за життя власної держави, нації, культури, мови, принципів свободи, самовизначення, з необхідністю постає горизонтальна структура громадянського суспільства.

Спорідненість уподобань, поведінкових практик, ціннісних орієнтирів найшвидше та найлегше підтверджуються у спільних проєктах двох народів (кіно, музика, образотворче мистецтво та ін.). Врахування сукупності соціальних, фінансових, мережевих, функціональних важелів уможливорює просування цілісного комплексу культурних кроків у зовнішній політиці держави.

Американський дослідник Фредерік Баргурн (Barghoorn, 1960) у 1960-х роках запровадив у науковий обіг термін «культурна дипломатія». За його визначенням, це є «маніпулюванням культурними матеріалами і кадрами із пропагандистською метою». Враховуючи вимоги євроспільноти, для якої важливі толерантність та взаємоповага, ефективна культурна дипломатія стає вагомим інструментом у сучасному світі (Матвієнко та Шинкаренко, 2021, с.9).

В умовах глобальної турбулентності важливим завданням є пошук і зміцнення міждержавних партнерств, в основі яких лежать покращення порозуміння та зростання довіри. Тому не дивно, що культурна дипломатія визнана важливою складовою публічної дипломатії України. Так, у Стратегії публіч-

ної дипломатії Міністерства закордонних справ України на 2021–2025 роки зазначено, що «культурна дипломатія – один із напрямів публічної дипломатії та політики «м'якої сили», мета якої полягає у покращенні впізнаваності України та її культурного розмаїття, формування позитивного ставлення громадян інших країн до України. Культурна дипломатія як напрям зовнішньої політики дає змогу популяризувати і ділитися національними здобутками та досвідом у сфері культури з громадянами інших країн» (Кулеба та ін., 2021).

Інструментарій культурної дипломатії досить ефективний. За допомогою інструментів культурної дипломатії зміцнюються відносини та покращується соціокультурна співпраця, просуваються національні інтереси на зовнішній арені (Institute for Cultural Diplomacy (ICD), n.d.). Культурна дипломатія, яка є інструментом «м'якої сили», визнана актуальним напрямком державної політики, оскільки необхідно ефективно вирішувати питань, пов'язані із національною безпекою, позитивним міжнародним іміджем, налагодженням глобальних комунікацій (Розумна та Черненко, 2016, с.5). Культурна дипломатія формує позитивний імідж країни у світі, вирішує питання національної безпеки та забезпечує розвиток багатьох сфер суспільства (Розумна та Черненко, 2016, с.36).

Українські дипломати, митці, громадські діячі, представники діаспори за сприяння української держави та громадського суспільства використовують, у тому числі у Польщі, основні форми культурної дипломатії – це фестивалі, форуми, гастролі, ярмарки, виставки, дні національної мови й культури, конкурси, змагання, конференції, конгреси, програми освітнього і науково-дослідного обміну, стипендії і гранти тощо (Матвієнко та Шинкаренко, 2021, с.15).

Як Україна, так і Польща зацікавлені у розвитку культурних зв'язків із метою взаємозбагачення, що відображається у міждержавних угодах. Відповідно до ст. 3 Угоди між Урядами України і Республіки Польща про співробітництво в галузі культури, науки і освіти від 20 травня 1997 року «сторони, спираючись на історичні зв'язки та близькість обох народів і їхніх культур, а також на внесок, який вони роблять у світову цивілізацію, сприятимуть розвитку двостороннього культурного співробітництва та обмінів на взаємовигідній основі. Кожна зі Сторін сприятиме популяризації художніх і культурних цінностей іншої Сторони, забезпечуючи широкий доступ до них своїм громадянам, розвиваючи державні, громадські та приватні контакти, надаючи підтримку в організації обома країнами таких художніх заходів:

- виступів оперних, балетних та інших театральних колективів і художніх груп;
- обмінів виставками між музеями, галереями, бібліотеками, архівами» (Верховна Рада України, 1997).

Чітко і правильно визначені концепти діяльності структур та інститутів дипломатії дозволятимуть віднаходженню та концентрації засобів, ресурсів і зусиль із метою відстоювання національних інтересів. Концепти діяльності інститутів культурної дипломатії зосереджені на досягненні наступних завдань:

- налагодження сталих зовнішньополітичних зв'язків України засобами культури;
- підтримка та заохочення творчого розвитку митців і культурних гравців в Україні та за кордоном; сприяння розвитку сучасного мистецтва і креативних індустрій;
- розроблення маркетингових стратегій просування українського культурного продукту за кордоном;
- залучення культури до впровадження ефективної інформаційної політики;
- підвищення інвестиційної привабливості України, просування економічних інтересів держави у світі, підтримка українського бізнесу за кордоном;
- заохочення вивчення української мови як чинника підтримки культурної ідентичності українських громад та відкриття освітніх і наукових можливостей України;
- зміна державної моделі культурної політики, позиціонування культури як суб'єкта зовнішньої політики, вихід культури на міжгалузевий рівень, відкриття її репутаційного, економічного, освітнього, соціального потенціалів;
- здійснення публічної дипломатії, транслювання українського досвіду розбудови демократії, цінностей рівності і свободи (Розумна, 2016, с.30).

Оксана Розумна (2016, с.24) за підсумками української культурної дипломатії (до 2016 р.) дійшла висновку, що «за весь час існування незалежної України ми не мали жодного випадку успішного представлення українських проєктів за кордоном суто державними зусиллями».

Загроза існуванню усього українського (держави, влади, армії, церкви, нації, мови, культури, власне самих українця та українки), що набуває позамежових характеристик в умовах широкомасштабного вторгнення (із 2022 р.) російської армії, підтримувана російською владою та російським суспільством, стимулювала усвідомлення необхідності зростання попиту на єдність, цілісність, стійкість – рис спільноти, що водночас і зберігає кордони європейської та євроатлантичної цивілізації, і виходить за межі державних кордонів, витворюючи нові ланки зв'язків (міжособистісних, міжспільнотних, міждержавних). Адаптація до стану смертельної загроженості від усього

російського (армії, влади, економіки, креативної індустрії) формує стандарти горизонтальних зв'язків на полі бою, в окупації, на материковій частині України, поза межами держави (в Європі та інших континентах). Руйнування російським агресором усього українського, у тому числі культурної спадщини, вивисує роль українського особистісного досвіду, сімейних традицій, національних архетипів.

Відповіддю на виклик концепції «російського світу» (рос. – «русского мира») має стати створення власного культурного наративу, зосередження на високоякісному українському національному культурному продукті, промоції сучасного українського мистецтва. Моніторингові та аналітичні дослідження щодо сприйняття України у Польщі дають змогу реально оцінювати сучасний стан зусиль української культурної дипломатії.

За результатами дослідження, проведеного Українським інститутом, головними темами, які визначають неоднорідне сприйняття України в Польщі, є: «українська імміграція до Польщі, політичні події в Україні, спільна історична спадщина» (Горна, 2022, с.10).

Координація зусиль щодо підтримки (інформаційної, правової) українських трудових мігрантів та закордонних українців (у тому числі з подвійним громадянством після прийняття Закону України від 18 червня 2025 р.) посилисть ресурс, необхідний для реалізації української культурної дипломатії у Республіці Польща. На «відсутність довгострокової спланованої державної політики щодо закордонних українців (їхній правовий статус з точки зору України, питання сплати податків, пенсійне забезпечення, подвійне громадянство, освіта українських дітей) вказують українські організації в Польщі і деякі польські експерти. Останні також вважають, що заробітчанами з української провінції, де життя важке і немає можливостей для розвитку, потрібна системна допомога з боку української держави для того, щоб попередити про можливі зловживання з працевлаштуванням в Польщі з боку фіктивних фірм. У цьому контексті і українські (з більшою емоційністю), і польські респонденти зазначали, що наразі залученість української сторони у ці питання сприймається як недостатня і підкреслювали важливість системної діяльності української сторони на державному рівні. І українські, і польські експерти вказували на важливість акцентування позитивного впливу української міграції на економічний розвиток Польщі» (Горна, 2022, с.13).

Попри кроки з адаптації біженців у польський соціум, збереженню ідентичності сприятимуть ініціативи щодо створення українських освітніх закладів, масштабування вивчення української мови у польських вишах та школах. Представник української діаспори зазначає, що, незважаючи на те, що Конституція гарантує громадянам України освіту незалежно від їхньо-

го місця проживання, у Польщі немає українських аналогів британських, полоністичних або навіть російських шкіл, що функціонують зокрема при посольствах. «Тисячі українських дітей виїжджають за кордон, і в кращому разі вони потрапляють в українські школи вихідного дня, в гіршому разі – вони втрачені не тільки для української системи освіти, а й взагалі «випадають» поза український культурний простір... Вони і там ще чужі, і тут вони вже чужі...» (Горна, 2022, с.14).

Після повномасштабного вторгнення рф на територію України для українських дітей, які отримали тимчасовий захист у Республіці Польща, створено українські школи. Для них у цих школах запропоновано навчання відповідно до українських програм, проте попит на навчання в українських школах значно перевищує наявність запропонованих місць (Губицький та Мельник, 2023, с.126).

Як зазначають І. Костира, М. Шевченко, Н. Янченко (2021, с.21), «потрібно відповідально поставитися до проведення послідовної та рішучої культурної політики, яка дозволить сформувати позитивний імідж України на міжнародному рівні».

Відповідно важливим завданням для Посольства України в Республіці Польща є популяризація української культури і мистецтва, надання об'єктивної інформації про Україну й підтримування зв'язків між українцями та поляками (Дешиця, 2021, с.181). Використовуючи потужний інструментарій культурної дипломатії, посольство разом із представниками організацій української національної меншини в Польщі проводить культурно-мистецькі події.

Одним із традиційних заходів є Дні українського театру. Зокрема, 29 червня 2025 р. на великій сцені Театру ім. Стефана Ярача в Ольштині відбулись XV Загальнопольські дні українського театру, організовані Ольштинським відділом Об'єднання українців у Польщі. Було представлено мультимедійну музичну драму «КВІТКА» про легендарну Квітку Цісик. Комедіо-оперу «Дві вистави – одна Україна», яка об'єднує класичну українську сцену («Наталка Полтавка») та нове прочитання у вигляді «Наталка і Анничка», спільно виконали театри з Полтави і Коломиї, пропонуючи нове національне звучання класики (Związek Ukraińców w Polsce, 2025).

Сорок третя «Лемківська ватра» у Ждині відбулась 18–20 липня 2025 року. Це міжнародний лемківський етнографічний фестиваль, у якому взяли участь виконавці з Польщі, України, Словаччини та Канади (43. Лемківська Ватра, б.д.).

**ГУБИЦЬКИЙ ЛЮБОМИР ВОЛОДИМИРОВИЧ,
МЕЛЬНИК ГАННА МИРОСЛАВІВНА
РЕАЛІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА**

Протягом багатьох років представників польської та української спільноти об'єднує Фестиваль польсько-української культури в Колобжегу (Біля Колобжега відбувся Фестиваль, 2022).

Фестиваль української культури на Підляшші «Підляська осінь» організовує Союз українців Підляшшя. У його рамках проходять концерти, театральні вистави, літературні зустрічі, виставки, презентації книжок, ярмарок народних умільців. Вистави, представлені ляльковими театрами з України, відвідали діти у Більську, Білостоці та Черемсі. Під час фестивалю виступали не тільки українські ансамблі з Підляшшя, а також українські колективи з різних регіонів Польщі та України («Підляська осінь» – програма, 2024).

Найбільший культурний захід під відкритим небом «На Івана, на Купала» у Дубичах Церковних організовує також Союз українців Підляшшя. На цьому заході представлено ярмарок народних ремесел, а саме вишивка, кераміка, художнє ковальство та гончарство. У концертній частині – хода гуртів-учасників фестивалю, купальський ритуал із пусканням вінків, виступи фольклорних, фолькових та сценічних гуртів (Підляський науковий інститут, 2025).

Найбільшим фестивалем української культури в Республіці Польща є «Українська весна». Цього року із 2 по 5 жовтня відбувся 18-й фестиваль, організаторами якого стали члени товариства «Польща–Україна» в Познані (XVIII Edycja festiwalu Ukraińska Wiosna, n.d.). Тут показують те, що є найкращим в Україні, створюють простір для дискусії, відкривають нові таланти та об'єднують митців двох країн.

Фестиваль «Україна в центрі Любліна» відбувся вже вісімнадцятий раз і пройшов 14–19 жовтня 2025 року (Festiwal Ukraina w Centrum Lublina, 2025). Захід сприяє кращому ознайомленню з українською культурою. Під час концертів свої твори в нестандартних інтерпретаціях і різних музичних стилях представили нові перспективні українські гурти. Крім того, у рамках фестивалю проходять кінопокази, виставки, театральні вистави та арт-сесії («Україна в центрі Любліна», 2024). Подія традиційно демонструє найпривабливіші та оригінальні тенденції сучасної української культури, сприяючи польсько-українському міжкультурному діалогу.

Посольство України в Республіці Польща підтримує мистецькі проекти, які слугують популяризації української сучасної культури.

Варто згадати кінофестиваль «Ukraina! Festiwal Filmowy», започаткований у 2016 році. Останнім часом український кінематограф розвивається надзвичайно успішно. Українське кіно викликає значний інтерес на міжнародних фестивалях, у глядачів і кінокритиків. Фестиваль «Україна!» пропонує покази найвідоміших українських фільмів, передбачає можливість глядачам проголосувати за найкращий фільм, представлений на фестивалі,

зустрітись із режисерами, взяти участь у майстер-класах з української кухні, заходах для дітей, виставках і концертах (Ukraina! Festiwal Filmowy, n.d.).

XII Міжнародний фестиваль українського театру «Схід – Захід» (Краків) відбувся 6–13 квітня 2025 року. На ньому були представлені вистави театрів з України, Республіки Польща та Латвійської Республіки (Międzynarodowy Festiwal Teatru Ukraińskiego, 2025). Головна мета фестивалю, який проводиться із 2014 року, – підтримати та популяризувати український театр і створити міжнародну платформу культурного обміну як для аматорських, так і професійних театрів.

Міжнародний фестиваль українського театру «Схід – Захід» сприяє єднанню культур і зближенню народів через театральне мистецтво. В умовах повномасштабної російсько-української війни він став символом солідарності та підтримки українських митців.

У 2023 році в Інституті Гротовського у Вроцлаві запрацювала Українська сцена під художнім керівництвом кураторок українського незалежного театру GAS. Вона представляє досягнення українських діячів культури у галузі театрального та перформативного мистецтва. Створення Української сцени зумовила вимушена еміграція українських митців після повномасштабного вторгнення рф в Україну. Метою засновниць театру є не тільки поширення сучасного українського мистецтва, а й допомога митцям, які опинились за кордоном, збереження національної ідентичності (Instytut im. Jerzego Grotowskiego, n.d.). Сцена стала місцем зустрічі активної громадськості м. Вроцлав та представників української меншини.

Важливим проєктом, який спрямований на розвиток міжкультурного діалогу, підтримку українців за кордоном, а також популяризацію української мови й культури, є «Українська книжкова полицка». Його реалізація відбувається під патронатом Першої леді України Олени Зеленської у співпраці з Міністерством закордонних справ України, Міністерством культури та стратегічних комунікацій й Українським інститутом книги.

Згідно зі стратегічними напрямками культурної дипломатії Міністерства закордонних справ України, Посольство та Генеральні консульства України приєдналися до реалізації проєкту з метою створення «Українських книжкових полицок» у Республіці Польща.

Провідні українські видавництва забезпечили наповнення полицок кращими зразками сучасної і класичної української літератури. Підбрано колекції української науково-популярної і художньої літератури, з якою

**ГУБИЦЬКИЙ ЛЮБОМИР ВОЛОДИМИРОВИЧ,
МЕЛЬНИК ГАННА МИРОСЛАВІВНА
РЕАЛІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА**

можуть ознайомитись як діти, так і дорослі. Література представлена українською та польською мовами. Видання пропонують інформацію про значну історико-культурну спадщину, національну ідентичність, боротьбу українського народу проти російських агресорів та розвиток сучасного мистецтва України.

Посол України в Польщі Василь Боднар 9 вересня 2025 р. зазначив: «Сьогодні це вже 15-та книжкова полицка..., відкрита в Польщі. Для нас символічно, що ми маємо можливість передавати також книжки для українських інституцій, таких як Український дім у Перемишлі, для українських шкіл, і намагаємося допомагати максимально, як тільки є така можливість, щоб українська книжка потрапляла і на полицки бібліотек, але також доставлялась до українців, до українських дітей в школах» (У Варшаві відкрили «Українську книжкову полицку», 2025).

«Українська книжкова полицка» є ефективним інструментом культурної дипломатії, який спрямований на формування позитивного іміджу України в польському суспільстві, а також вона стала культурним осередком як для громадян України, які отримали тимчасовий захист у Республіці Польща, так і для української меншини та всіх зацікавлених, хто хоче відкрити для себе Україну через ознайомлення з українською літературою.

Висновки

Культурна дипломатія є ефективним засобом втілення зовнішньополітичної стратегії держави. Україна з метою досягнення міждержавного розуміння та просування національних інтересів використовує в дипломатичній діяльності інструменти культурного впливу. Тенденції культурної присутності України в Польщі засвідчують зміну парадигми культури. Культурний продукт набуває рис якісного та глибоко змістовного. Ефективному просуванню української культури за кордоном сприяє залучення українців, які проживають у Республіці Польща, експертної спільноти, незалежних митців, волонтерів. Досить ефективними є застосування таких інструментів культурної дипломатії, як участь українських митців у фестивалях, книжкових форумах та виставках. Проведення мистецьких заходів є свідченням тісної взаємодії України і Республіки Польща. Вони спонукають до поглиблення комунікації між українцями і поляками, що сприятиме розвитку стратегічного партнерства між державами.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

Біля Колобжега відбувся Фестиваль польсько-української культури, 2022. *Polskie Radio S.A.*, [online] 15 серпня. Доступно: <<https://cutt.ly/JrNgrT4Y>> [Дата звернення 20 травня 2025].

Верховна Рада України, 1997. *Угода між Урядом України і Урядом Республіки Польща про співробітництво в галузі культури, науки і освіти*, [online] 20 травня. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_058#Text> [Дата звернення 20 травня 2025].

Горна, С., 2022. *Польща. Аналітичний звіт. Сприйняття України за кордоном*. [online] Український інститут. Доступно: <https://ui.org.ua/wp-content/uploads/2022/01/polshha_povnyj-zvit_ukr.pdf> [Дата звернення 20 травня 2025].

Губицький, Л. та Мельник, Г., 2023. Освіта та соціальне забезпечення українських дітей-біженців у Польщі. В: *Соціокультурні засади економіки і політики: взаємозв'язки, тренди, суперечності*. Тезидоповідей всеукраїнської науково-практичної конференції, Київ, Україна, [online] 16 листопада 2023 р. Київ: Державний торговельно-економічний університет, с.125-129. Доступно: <<https://cutt.ly/HrNgtxxt>> [Дата звернення 20 травня 2025].

Дешиця, А., 2021. Іміджеві проекти Посольства України в Республіці Польща. В: І. Матяш та В. Матвієнко, ред. *Культурна дипломатія*. [e-book] Київ: Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв. Доступно: <<https://sshdir.org.ua/wp-content/uploads/2021/04/ukr.pdf>> [Дата звернення 20 травня 2025].

Костиря, І.О., Шевченко, М.І. та Янченко, Н.М., 2021. Культурна дипломатія як ідентифікатор держави в контексті глобалізації. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, [e-journal] 4, с.20-25. <https://doi.org/10.32461/2226-3209.4.2021.250236>

Кулеба, Д., Джапарова, Е., Липяцька, М., Червак, О., Турбіль, Я., Дадінова, М., Польова, А., Боровець, І., Джурина, С. та Дробо, Є. упоряд., 2021. *Стратегія публічної дипломатії міністерства закордонних справ України на 2021-2025 роки*. [online] Міністерство закордонних справ України. Доступно: <<https://cutt.ly/8rNgugdk>> [Дата звернення 20 травня 2025].

Матвієнко, В. та Шинкаренко, Т., 2021. Культурна дипломатія як напрям зовнішньої політики держави. В: І. Матяш та В. Матвієнко, ред. *Культурна дипломатія*. [e-book] Київ: Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв. Доступно: <<https://sshdir.org.ua/wp-content/uploads/2021/04/ukr.pdf>> [Дата звернення 20 травня 2025].

«Підляська осінь» – програма, 2024. *Союз українців Підляшшя*, [online] 11 жовтня. Доступно: <<https://cutt.ly/erNgi33i>> [Дата звернення 20 травня 2025].

Підляський науковий інститут, 2025. *Український фестиваль «На Івана, на Купала» 2025*, [online] 15 липня. Доступно: <<https://www.pninstytut.org/ukrayinskyj-festyval-na-ivana-na-kupala-2025/>> [Дата звернення 20 серпня 2025].

- Розумна, О.П. та Черненко, Т.В. ред., 2016. *Політика культурної дипломатії: стратегічні пріоритети для України*. [e-book] Київ: Національний інститут стратегічних досліджень. Доступно: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2016-10/kult_dyp-cd7f1.pdf> [Дата звернення 20 травня 2025].
- Розумна, О.П., 2016. *Культурна дипломатія України: стан, проблеми, перспективи*. [online] Київ: Національний інститут стратегічних досліджень. Доступно: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2016-09/kultu_dypl-26841.pdf> [Дата звернення 20 травня 2025].
43. Лемківська Ватра в Ждині 18-20.07.2025, б.д. *Łemkowska Watra w Zdyni*. [online] Доступно: <<https://watrzdynia.pl/uk/strona-glowna-lem-2/>> [Дата звернення 20 серпня 2025].
- У Варшаві відкрили «Українську книжкову полицку», 2025. *Укрінформ*, [online] 09 вересня. Доступно: <<https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/4034499-u-varsavi-vidkrili-ukrainsku-knizkovu-policku.html>> [Дата звернення 10 вересня 2025].
- «Україна в центрі Любліна»: фестиваль сучасної української культури, 2024. *Redakcja ua.pl*, [online] 03 жовтня. Доступно: <<https://ua.pl/ukraina-v-tsentri-liublina-festywal-suchasnoi-ukrainskoi-kultury>> [Дата звернення 20 травня 2025].
- Barghoorn, F.Ch., 1960. *The Soviet cultural offensive: The role of cultural diplomacy in Soviet foreign policy*. Princeton: Princeton University Press.
- XVIII Edycja festiwalu Ukraińska Wiosna już 2-5 października 2025, n.d. *Ukraińska Wiosna* [online]. Available at: <<https://cutt.ly/ArNgoher>> [Accessed 10 September 2025].
- Festiwal Ukraina w Centrum Lublina, 2025. *Facebook*, [online] 10 September. Available at: <<https://www.facebook.com/photo/?fbid=1097350862511704&set=pb.100067104013115.-2207520000>> [Accessed 10 September 2025].
- Institute for Cultural Diplomacy (ICD), n.d. *What is Cultural Diplomacy? What is Soft Power?* [online]. Available at: <https://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en_culturaldiplomacy> [Accessed 10 June 2025].
- Instytut im. Jerzego Grotowskiego, n.d. *Scena Ukraińska*. [online]. Available at: <<https://grotowski-institute.pl/projekty/scena-ukrainska/#>> [Accessed 10 September 2025].
- Międzynarodowy Festiwal Teatru Ukraińskiego, 2025. *Facebook*, [online] 14 September. Available at: <<https://www.facebook.com/photo/?fbid=1346392970821265&set=a.637995101661059>> [Accessed 10 September 2025].
- Ukraina! Festiwal Filmowy*, n.d. [online]. Available at: <<https://ukrainaff.com/filmy/>> [Accessed 10 September 2025].
- Związek Ukraińców w Polsce – Olsztyn/ОУП Міський гурток в Ольштині, 2025. *Facebook*, [online] 7 June. Available at: <<https://cutt.ly/brNgakQN>> [Accessed 10 June 2025].

REFERENCES

- Barghoorn, F.Ch., 1960. *The Soviet cultural offensive: The role of cultural diplomacy in Soviet foreign policy*. Princeton: Princeton University Press.
- Bilia Kolobzheha vidbuvsia Festyval polsko-ukrainskoi kultury [The Polish-Ukrainian Culture Festival was held near Kolobrzeg], 2022. *Polskie Radio S.A.*, [online] 15 August. Available at: <<https://cutt.ly/JrNgrT4Y>> [Accessed 20 May 2025].
- Deshchytsia, A., 2021. Imidzhevi proiekty Posolstva Ukrainy v Respublitsi Polshcha [Image projects of the Embassy of Ukraine in the Republic of Poland]. In: I. Matiash and V. Matviienk, eds. *Kulturna dyplomatiia* [Cultural diplomacy]. [e-book] Kyiv: Directorate-General for Rendering Services to Diplomatic Missions. Available at: <<https://sshdir.org.ua/wp-content/uploads/2021/04/ukr.pdf>> [Accessed 20 May 2025].
- XVIII Edycja festiwalu Ukraińska Wiosna już 2-5 października 2025 [The 18th edition of the Ukrainian Spring festival will take place on October 2-5, 2025], n.d. *Ukraińska Wiosna*. [online] Available at: <<https://cutt.ly/ArNgoher>> [Accessed 10 September 2025].
- Festiwal Ukraina w Centrum Lublina [Ukraine Festival in the Center of Lublin], 2025. *Facebook*, [online] 10 September. Available at: <<https://www.facebook.com/photo/?fbid=1097350862511704&set=pb.100067104013115.-2207520000>> [Accessed 10 September 2025].
43. Lemkivska Vatra v Zhdyni 18-20.07.2025 [Lemkowska Watra in Zdynia 18-20.07.2025], n.d. *Łemkowska Watra w Zdyni*. [online] Available at: <<https://watrzdynia.pl/uk/strona-glowna-lem-2/>> [Accessed 20 August 2025].
- Horna, S., 2022. *Polshcha. Analitychnyi zvit. Spryiniattia Ukrainy za kordnom* [Poland. Analytical report. Perception of Ukraine by the cordon]. [online] Ukrainian Institute. Available at: <https://ui.org.ua/wp-content/uploads/2022/01/polshha_povnyj-zvit_ukr.pdf> [Accessed 20 May 2025].
- Hubytskyi, L. and Melnyk, H., 2023. Osvita ta sotsialne zabezpechennia ukraïnskykh ditei-bizhentsiv u Polshchi [Education and social security of Ukrainian refugee children in Poland]. In: *Sotsiokulturni zasady ekonomiky i polityky: vzaïmozv'iazky, trendy, superechnosti* [Sociocultural foundations of economy and politics: relationships, trends, contradictions]. Abstracts of the reports of the All-Ukrainian scientific and practical conference, Kyiv, Ukraine, [online] 16 November 2023 r. Kyiv: State University of Trade and Economics, pp.125-129. Available at: <<https://cutt.ly/HrNgtxtt>> [Accessed 20 May 2025].
- Institute for Cultural Diplomacy (ICD), n.d. *What is Cultural Diplomacy? What is Soft Power?* [online]. Available at: <https://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en_culturaldiplomacy> [Accessed 10 June 2025].

Kostyria, I.O., Shevchenko, M.I. and Yanchenko, N.M., 2021. Kulturna dyplomatiia yak identyfikator derzhavy v konteksti hlobalizatsii [Cultural diplomacy as the state's identifier in the context of globalization]. *National Academy of Culture and Arts Management Herald*, [e-journal] 4, pp.20-25. <https://doi.org/10.32461/2226-3209.4.2021.250236>

Kuleba, D., Dzhaparova, E., Lypiatska, M., Chervak, O., Turbil, Ya., Dadinova, M., Polova, A., Borovets, I., Dzhurynska, S. and Drobo, Ye. comps., 2021. *Stratehiia publichnoi dyplomatii ministerstva zakordonnykh sprav Ukrainy na 2021-2025 roky* [Public Diplomacy Strategy of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine for 2021-2025]. [online] Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. Available at: <<https://cutt.ly/8rNgugdk>> [Accessed 20 May 2025].

Matviienko, V. and Shynkarenko, T., 2021. Kulturna dyplomatiia yak napriam zovnishnoi polityky derzhavy [Cultural Diplomacy as a Direction of the State's Foreign Policy]. In: I. Matiash and V. Matviienk, eds. *Kulturna dyplomatiia* [Cultural Diplomacy]. [e-book] Kyiv: Directorate-General for Rendering Services to Diplomatic Missions. Available at: <<https://sshdir.org.ua/wp-content/uploads/2021/04/ukr.pdf>> [Accessed 20 May 2025].

Międzynarodowy Festiwal Teatru Ukraińskiego [International Festival of Ukrainian Theatre], 2025. *Facebook*, [online] 14 September. Available at: <<https://www.facebook.com/photo/?fbid=1346392970821265&set=a.637995101661059>> [Accessed 10 September 2025].

Pidliaska osin" – prohrama ["Podlasie Autumn" – program], 2024. *Soiuz ukraintsiv Pidliashshia*, [online] 11 October. Available at: <<https://cutt.ly/erNgi33i>> [Accessed 20 May 2025].

Pidliaskyi naukovyi instytut [Podlaskie Scientific Institute], 2025. Ukrainskyi festyval "Na Ivana, na Kupala" 2025 [Ukrainian Festival "On Ivan, on Kupala"], [online] 15 July. Available at: <<https://www.pninstytut.org/ukrayinskyj-festyval-na-ivana-na-kupala-2025/>> [Accessed 20 August 2025].

Rozumna, O.P. and Chernenko, T.V. eds., 2016. *Polityka kulturnoi dyplomatii: stratehichni priorytety dlia Ukrainy* [Cultural Diplomacy Policy: Strategic Priorities for Ukraine]. [e-book] Kyiv: National Institute for Strategic Studies. Available at: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2016-10/kult_dyp-cd7f1.pdf> [Accessed 20 May 2025].

Rozumna, O.P., 2016. *Kulturna dyplomatiia Ukrainy: stan, problemy, perspektyvy* [Cultural Diplomacy of Ukraine: Status, Problems, Prospects]. Kyiv: National Institute for Strategic Studies. [online]. Available at: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2016-09/kultu_dypl-26841.pdf> [Accessed 20 May 2025].

The Grotowski Institute, n.d. *Scena Ukraińska* [Ukrainian Scene]. [online]. Available at: <<https://grotowski-institute.pl/projekty/scena-ukrainska/#>> [Accessed 10 September 2025].

U Varshavi vidkryly "Ukrainsku knyzhkovu polychku" ["Ukrainian Bookshelf" opened in Warsaw], 2025. *Ukrinform*, [online] 09 September. Available at: <<https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/4034499-u-varsavi-vidkrili-ukrainsku-knyzhkovu-polychku.html>> [Accessed 10 veresnia 2025].

"Ukraina v tsentri Liublina": festyval suchasnoi ukrainskoi kultury [Ukraine in the Center of Lublin": Festival of Contemporary Ukrainian Culture], 2024. *Redakcja ua.pl*, [online] 03 October. Available at: <<https://ua.pl/ukraina-v-tsentri-liublina-festyval-suchasnoi-ukrainskoi-kultury>> [Accessed 20 May 2025].

Ukraina! Festiwal Filmowy, n.d. [online]. Available at: <<https://ukrainaff.com/filmy/>> [Accessed 10 September 2025].

Verkhovna Rada of Ukraine, 1997. *Uhoda mizh Uriadom Ukrainy i Uriadom Respubliky Polshcha pro spivrobotnytstvo v haluzi kultury, nauky i osvity* [Agreement between the Government of Ukraine and the Government of the Republic of Poland on Cooperation in the Field of Culture, Science and Education], [online] 20 May. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_058#Text> [Accessed 20 May 2025].

Związek Ukraińców w Polsce - Olsztyn/ OUP Miskyi hurtok v Olshtyni [Union of Ukrainians in Poland - Olsztyn/ OUP City Club in Olsztyn], 2025. *Facebook*, [online] 7 June. Available at: <<https://cutt.ly/brNgakQN>> [Accessed 10 June 2025].

Надійшла: 20.10.2025; Прийнята: 10.11.2025;

Стаття була вперше опублікована онлайн: 28.11.2025

REALITIES OF UKRAINIAN CULTURAL DIPLOMACY IN THE REPUBLIC OF POLAND

Lyubomyr Hubytskyy,^{1a} Hanna Melnyk^{2b}

¹ Doctor of Historical Sciences, Associate Professor,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8511-6461>,
e-mail: lubg@ukr.net,

² PhD in Historical Sciences, Associate Professor,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3090-7212>,
e-mail: h.melnyk@kubg.edu.ua,

^a State University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine

^b Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, Ukraine

The main objective of this study is to provide a comprehensive research of Ukrainian cultural diplomacy in the Republic of Poland over the past decade. The article highlights the process of implementing Ukrainian cultural diplomacy, in particular through the Embassy of Ukraine in the Republic of Poland, including with the involvement of organisations established by representatives of the Ukrainian minority. It is stated that the search for effective means of protection against Moscow's imperial narratives prompt the adoption of asymmetric mechanisms. Among such mechanisms of Ukrainian "soft power" are the creation of modern forms of international image and the restoration of incentives for the culture development. Imperial propaganda distorts the image of Ukraine in Europe and beyond, especially following the full-scale invasion. The study reveals that cultural diplomacy is necessary for preserving the passionarity potential of the generation fighting for its own state, nation, culture, language, and principles of freedom. In the context of global turbulence, an important task is to build and consolidate interstate partnerships based on enhanced mutual understanding and growing trust. It is established that with the help of the cultural diplomacy tools, relations are strengthened, socio-cultural cooperation is improved and national interests are advanced abroad. The methodology of this research grounds on the principles of systematicity, objectivity and comprehensiveness. By applying general scientific and specialised methods, such as analysis, synthesis and generalisation, the specifics of implementing Ukrainian cultural diplomacy in the Republic of Poland is substantiated. The use of systemic analysis makes it possible to identify the main directions and perspectives of cooperation. The scientific novelty of this study lies in its consideration of Ukrainian cultural diplomacy in the Republic of Poland under new geopolitical conditions. It is emphasised that

Ukrainian diplomats, artists, public figures and diaspora representatives, with the support of the Ukrainian state and civil society, employ the basic forms of cultural diplomacy in the Republic of Poland, namely: festivals, forums, exhibitions, etc.

Key words: international relations; cultural diplomacy; Ukraine; Poland; festival; Embassy of Ukraine

**Наукове видання
Scientific Publication**

**МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ:
ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ
INTERNATIONAL RELATIONS:
THEORY AND PRACTICAL ASPECTS**

**Випуск
Issue 16**

**Збірник наукових праць
Collection of Scientific Papers**

Відповідальний за випуск / Responsible for the Issue
Валерій Ластовський / Valerii Lastovskyi

Відповідальний та технічний редактор / Responsible and Technical Editor
Алла Міщенко / Alla Mishchenko

Літературний редактор / Literary Editor
Катерина Спрогіс / Kateryna Sprogis

Редактор англomовних текстів / English Texts Editor
Світлана Гурбанська / Svitlana Hurbanska

Бібліографічний редактор / Bibliographic Editor
Алла Чернявська / Alla Cherniavska

Комп'ютерна верстка / Computer Layout
Оксана Бережна / Oksana Berezhna

Менеджер журналу / Journal Manager
Лариса Рибка / Larysa Rybka

Автори зберігають за собою право на авторство роботи без обмежень та передають журналу право першої публікації цієї роботи на умовах ліцензії Creative Commons Attribution License International CC-BY.

Засновник залишає за собою право на дизайн верстки, художнє оформлення та назву журналу.

The authors retain the right to the authorship of the work without restrictions and transfer to the journal the right to first publish this work under the terms of the Creative Commons Attribution License International CC-BY.

The founder reserves the right to design the layout, artwork and title of the journal.

Видавничий центр КНУКіМ
Видавець Київський національний університет культури і мистецтв
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК №4776 від 09.10.2014

Підписано до друку: 28.11.2025. Формат 70х100/16
Друк офсетний. Папір офсетний. Гарнітура Cambria, Constantia.
Ум. друк. арк. 13,81. Обл.-вид. арк. 9,54.
Наклад 300 примірників
Замовлення № 5427